

ŞURKAV
Şanlıurfa
Kültür Sanat Tarih ve Turizm Dergisi

sayı
34
MAYIS
2019

Geleneksel Halfeti
Kent Dokusu ve Evleri

Tarih Boyunca
İnanç ve Kültürlerin
Harran'daki İzleri

Geçmişten Günümüze
Şanlıurfa'da
Seramik Sanatı

Necmi Kıran
Göbeklitepe
Semaisi Bestesi

Klasik Gitarı Türkiye'ye Tanıtan
ve Sevdiren Şanlıurfalı
Prof. Dr. Ahmet Kanneçi

Vakıfların memleketimizin önemli bir servetini oluşturduğu herkesçe bilinmektedir.

Bu servetten millet ve memleketi gerektiği şekilde faydalandırabilmek için bütün bakanlar kurulunun ve hatta yüce meclisin bu hususu önemle inceleyerek bu büyük müessesenin harap olmaktan korunmasını ve memlekete faydalı bir hale getirilmesini temenni ederim.

K. Atatürk

SAHİBİ
Abdullah ERİN
Şanlıurfa Valisi / ŞURKAV Başkanı

ŞURKAV YÖNETİM KURULU
Ufuk AKIL / Vali Yardımcısı
Prof.Dr. Abdullah EKİNCİ
Cevahir Asuman YAZMACI
Abdulkadir AÇAR
Selami YILDIZ
İ. Halil KAYA

DERGİ YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Şükrü ÜZÜMCÜ
ŞURKAV Genel Sekreteri

EDİTÖR
Öğr. Gör. S. Sabri KÜRKCÜOĞLU

GÖRSEL YÖNETMEN
Mustafa AKGÜL

HUKUK DANIŞMANI
Av. Müslüm C. AKALIN

YAYIN KURULU
Prof. Dr. Abdullah EKİNCİ
Prof. Dr. Mehmet ÖNAL
Prof. Dr. Abdulvahap YILDIZ
Prof. Dr. Ekrem BEKTAŞ
S. Sabri KÜRKCÜOĞLU
Müslüm C. AKALIN
M. Bakır KARADAĞLI

SEKRETERYA
Salih KAPLAN

İLETİŞİM
ŞURKAV İdare Merkezi
Yusufpaşa Mah. Sarayönü Cad. 886. Sk.
No:27 ŞANLIURFA
Tel: 0.414. 215 65 27 - 215 82 00 (Pbx)
Fax: 0.414. 216 89 02
e-mail : surkav@hotmail.com
web adresi: www.surkav.org.tr

Ön Kapak
Halfeti
(Fotoğraf: Mustafa AKGÜL)

Arka Kapak
(Yağlıboya Tablo: M.Nihat KÜRKCÜOĞLU)

Dergideki Yazıların Sorumluluğu Yazarına Aittir.
Kaynak Gösterilerek Alıntı Yapılabilir.

BASKI
Elif Matbaası - ŞANLIURFA
TLF: 0414 312 42 41

ŞANLIURFA İLİ KÜLTÜR EĞİTİM SANAT
VE ARAŞTIRMA VAKFI YAYINIDIR
ISSN 1308-3449

4 Ayda Bir Yayınlanır (Ocak - Mayıs - Eylül)
ÜCRETSİZDİR

İçindekiler

- 2 Sunuş
Abdullah ERİN / Şanlıurfa Valisi
- 3 Geleneksel Halfeti Kent Dokusu Ve Evleri
Üzerine Bir İnceleme
Mustafa TOPALAN
- 9 Tarih Boyunca İnanç ve
Kültürlerin Harran'daki İzleri
Mehmet KURTOĞLU
- 15 100 Yıl Önceki Urfa'dan İki Portre:
Avukat Yusuf Ziya Nural ve
Oğlu Eczacı Veysi Ziya Nural
A.Cihat KÜRKCÜOĞLU
- 20 "11 Nisan 1920 Urfa'nın Düşman İşgalinden
Kurtuluşu" Üzerine Notlar
Abuzer AKBIYIK
- 26 Urfa Kurtuluş Türküsü Hikâyesi
Osman ÖZSOY
- 29 Klasik Gitarı Türkiye'ye Tanıtan ve Sevdiren
Şanlıurfalı: Prof.Dr. Ahmet Kanneçi
S. Sabri KÜRKCÜOĞLU
- 36 Şanlıurfa Yusuf Paşa Camii'nde
Bir Ramazan Günü
Şahin DOĞAN
- 38 Urfa, Harput, Kerkük Ağızları ve Müziği Üzerine
Necmettin TURİNAY
- 42 Urfa'da Bir Zamanların Sokak Satıcıları
Misbah HİCRİ
- 45 "Göbeklitepe Semâîsi 2019"un Doğuşu
Necmi KIRAN
- 51 Geçmişten Günümüze Şanlıurfa'da
"Seramik Sanatı"na Bir Bakış
İsmail SÜNGER
- 55 İsfahan'dan, Şiraz'dan, Rakka'dan, Urfa'dan...
Sait ALIOĞLU
- 59 Osmanlı Dönemi Urfa Müderrislerinden
Hacı Abdülvahid Hoca Efendi (1864-1932)
Selahattin E. GÜLER
- 62 Anılar-Anekdotlar -3
Edibe (KÂHYA) AYDIN

Muhabetin Başkenti şanlıurfa'dan Selâm!

Muhabetin Başkenti şanlıurfa'dan Selâm!

şanlıurfa, uygarlık tarihinin doğduğu topraklar olarak bilinen ve arkeoloji literatüründe "Bereketli Hilal" olarak adlandırılan bölge üzerinde yer almaktadır.

Göbeklitepe kazılarının ortaya koyduğu sonuçlar şanlıurfa'nın inanç tarihi, mimarlık tarihi, plastik sanatlar tarihi ve tarım tarihi yönüyle dünyanın en eski merkezlerinden biri olduğunu göstermiş ve şanlıurfa dünyanın ilgi odağı haline gelmiştir.

Göbeklitepe, 2018 yılında UNESCO tarafından "Unesco Dünya Mirası Kalıcı Listesi"ne alındı. Böylece Türkiye'nin UNESCO Dünya Mirası Kalıcı Listesi'ndeki kültürel ve doğal varlıklarının sayısı 18'e yükseldi.

Sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan tarafından 2019 yılının "Göbeklitepe Yılı" olarak ilan edilmesinden sonra Göbeklitepe Ören Yeri'nin resmi açılış töreni 8 Mart 2019 günü Sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'ın teşrifleriyle gerçekleşti. 2019'u Göbeklitepe yılı ilan eden ve ören yerinin açılışını yapan Sayın Cumhurbaşkanımıza şanlıurfa'mız adına şükranlarımızı sunuyoruz.

Zengin kültürel mirasa sahip şanlıurfa'nın ve Harran'ın sur içi yerleşmesi ise 2000 yılında "UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi"ne alınmıştı. Her iki değerimizin "Kalıcı Liste"ye alınması için çalışmalarımız devam etmektedir. Bu amaçla ilk etapta Harran'ın Kentsel Tasarım Projesi'ni hazırlamaya başladık. Proje tamamlandığında uygulamaya geçilecek ve Harran'ın da kalıcı listeye alınması yönünde UNESCO başvurumuzu yapacağız. Bunun peşinden şanlıurfa sur içi çalışmalarımız başlayacaktır. Bunu başardığımız takdirde; UNESCO kalıcı listesindeki Türkiye'ye ait kültürel ve doğal varlık sayısı 18'den 20'ye çıkacak, bunların üçü (Göbeklitepe-şanlıurfa-Harran) şanlıurfa'ya ait olacaktır. Böylece şanlıurfa turizmde önemli gelişmeler olacak ve şehrin ekonomisi büyük bir güç kazanacaktır.

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) Türkiye Milli Komisyonu Yönetim Kurulu, Türkiye'de ilk defa Ankara dışında şanlıurfa'da toplandı. şanlıurfa'da çeşitli ziyaretlerde bulunan UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Başkanı Prof.Dr. M. Öcal Oğuz ve beraberindeki heyet ile ilgili kurum kuruluş temsilcilerimiz bir araya gelip şanlıurfa'nın tarihi ve kültürel potansiyeli ile Göbeklitepe masaya yatırılmıştır. Bu toplantıda "Harran Ören Yeri'nin UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesine alınması

konusunun da görüşülmüş ve şanlıurfa'nın tarihi, turistik, kültürel ve ekonomik potansiyelleri hakkında heyete bilgiler verilmiştir. Komisyon üyelerine katkılarından dolayı teşekkür ediyorum.

şanlıurfa'nın turizm potansiyelini değerlendirmek amacıyla Valiliğimiz öncülüğünde, Belediyelerimiz ile kamu ve özel sektör işbirliğinde kurulan "şanlıurfa Turizmi Geliştirme A.ř." ile ulusal ve uluslararası faaliyetler yürütülecektir. Profesyonel bir şekilde yapacağımız tanıtım faaliyetleri, bilimsel buluşmalar ve sektör buluşmaları gibi etkinliklerle şehrimiz cazibe merkezi olma özelliğini artarak sürdürecektir.

Mayıs ayında "şanlıurfa Turizmi Geliştirme A.ř." öncülüğünde, Göbeklitepe temasıyla düzenlenen 80 ülkeden 160 ralicinin katıldığı "14. Europa-Orient / Doğu-Batı Dostluk ve Barış Rallisi" 2019 Göbeklitepe Yılı temasıyla ilimizde gerçekleştirildi. Ralli münasebetiyle şanlıurfa'ya gelen Kültür ve Turizm Bakanı'mız Sayın Mehmet Nuri Ersoy rallinin Göbeklitepe ayağında sporcularla birlikte oldu. Ralli sayesinde Göbeklitepe ve şanlıurfa, Avrupa'dan Kafkaslar'a kadar uzayan büyük bir coğrafyada tanıtılmış oldu.

şanlıurfa'da tarihi eserlerin gelecek nesillere aktarılması amacıyla çalışmalarımıza devam etmekteyiz. Kültür ve Turizm Bakanlığı'mızın destekleriyle daha önce "Çarmelik Kervansarayı"nda yapılan başarılı restorasyon çalışmasından sonra, Harran'a bağlı Gökteş Köyü'ndeki "Han El-Barur Kervansarayı"nda da restorasyon başlattık. Eyyübi döneminin en önemli mimari eserlerinden olan 900 yıllık bu kervansaray, restorasyon sonrasında turizme kazandırılacak ve bu bölgedeki turizm güzergahında yer alan Harran, Soğmatar, Şuaypşehri ve Bazda Mağaraları da değerlendirilmiş olacaktır.

Atatürk Baraj Gölü'nde ise ulaşımı ve turizmi canlandırmak için Siverek göl kıyısında, Takoran Vadisi'nde, Hilvan ve Bozova ilçeleri kıyısında feribot yanaşma yerleri yapıyoruz.

şanlıurfa'nın kültür, sanat, tarih ve turizm değerlerini araştırarak okuyucularımıza ve tüm dünyaya tanıtmak amacıyla yayınlanan bu dergiyi yayına hazırlayan arkadaşlarımızı kutluyor ve teşekkür ediyorum.

Sahip olduğumuz zengin kültür ve turizm değerlerini görmeleri ve Urfa'nın kadim misafir severliğini yaşamaları için "2019 Göbeklitepe Yılı"nda ve sonraki yıllarda tüm dünyayı şanlıurfa'ya bekliyor, en kalbi hislerle şanlıurfa sevdalılarına selam, sevgi ve saygılar sunuyorum.

Abdullah ERİN
şanlıurfa Valisi / ŞURKAV Başkanı

Geleneksel Halfeti Kent Dokusu ve Evleri Üzerine Bir İnceleme

Mustafa TOPALAN

Yüksek Mimar

mimarmustafatopalan@gmail.com

1. GİRİŞ

Baraj yapımı nedeniyle yeri değiştirilen yerleşimlerin başında gelen Eski Halfeti, yarım bırakılan bir hikâyenin devamıdır. Eski denilmesinin nedeni sadece tarihten değil aynı zamanda terk edilmişliğindedir. Fırat'ın çıkmaz sokaklarından biri, Samsat ile aynı kaderi paylaşmış, Hasankeyf'in ise sular altında kalacağına habercisi olmuş bir nevi. Bakırlığını korumuş olması, merkeze uzak olması ve çıkmaz sokak durumunda olması da 'Saklı Cennet' ünvanını yakıştırmış zamanla Halfeti'ye haklı olarak. Su altında kalan her yerleşimin kaderi mi bilinmez, aynı su bu defa umut Halfeti için. Cittaslow Uluslararası Komitesince 2013 yılı içerisinde "Sakin Şehir" ilan edilmesi Halfeti'nin uluslararası turizm sektöründe tanınırlığını arttırmıştır.

Baraj suları; bağları, bahçeleri, evleri, bir kültürü, yaşanmışlıkları batırsa da su ile gelen yeni hayat artık bir umut ve yeni bir ufuktur Halfetliler ve bölge için. Turizm potansiyelinin kat be kat artması Halfeti'yi bölgenin cazibe merkezi konumuna yükseltmiş, yerleşimi dizi ve film platosu hale getirmiştir. Daha önce de belgesellere, filmlere

konu olan, romanlara ilham veren siyah gülün diyarı Halfeti, Şanlıurfa'nın ve Güneydoğu'nun parlayan bir yıldızı. Halfeti'nin konumu ve şehir merkezine olan uzaklığı artık dezavantaj olmaktan çıkıp bir turizm beldesi haline gelmeye başlaması, Halfeti'yi yine eski günlerindeki gibi canlandırmaya başlamıştır.

Halfeti, Şanlıurfa ilinin bir ilçesi olup tarihte önemli bir yere sahiptir. Tarihte daha çok Rumkale ile anılan Halfeti'nin geçmişi Hitit ve Asurlulara kadar dayanmaktadır. Rumkale; Makedonya, Roma, Bizans, Büyük Selçuklu, Memluklu, Osmanlı gibi birçok

kralık ve imparatorluğun egemenliğine girmiştir.

Halfeti ilçesi, bugün yerleşim alanının tahrip olmuş haliyle tarihî Rumkale şehrine dayanmaktadır. Bu da Halfeti'nin tarihini üç bin yılın üzerine çıkarmaktadır. Tarihi boyunca Şitamrat, Urumia, Kal'a Rhomeyta, Hisnadhe Romeye, Kal'atül-Rum, Klay Horomakon (Karadeniz, 1999, s. 424; Honigmann, 1988, s. 772), Ranculat, Roma'nın Koyla, Kal'a Zerrin (Gündüz, 1999, s.329), Kal'atü'l-Müslimin (Honigmann, 1988, s. 779), Afamiya Urum Gala-Rum Gala gibi isimler alan şehrin kuruluşu, MÖ 1230'da Proto-

Resim 1.1: Halfeti İlçesinin Bölge içindeki Yeri (Uyduharita.org.tr)

Resim 1.2: Halfeti ilçesi ve yakın çevresindeki yerleşimler (2011 uydu görüntüsü)

Hitlere kadar götürülmektedir (Gül, M. 2002). Hz. İsa'nın havarilerinden Johannes (Yuhanna)'ın Roma döneminde Rumkale'yi mesken yaparak kayadan oyma bir odada İncil'in nüshalarını çoğalttığı rivayet edilir (Gaziantep-turizm.gov.tr). Rumkale'de İncil'in bir nüshasının yazıldığına rivayet edilmesi Rumkale'yi Hristiyanlığın önemli merkezi haline getirmiştir. Rumkale'nin tarihteki stratejik konumu, yerleşimi çok önemli kılarken günümüzde Birecik Barajı ile çevre ile ulaşım ağının azalması nedeniyle yerleşim tarihsel konumunu kaybetmiş, ancak korunan doğası, iklimi, kültürel yapıları ile de

bölgede turizm anlamında önemli bir yere sahip olmuştur.

Halfeti ilçesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Şanlıurfa ilinin batı kesiminde Fırat Nehri kenarında yer almaktadır. (Resim 1.1-1.2)

Fırat Nehri'nin doğu kenarında bir bayır üzerine konumlanmış kasabanın yüzölçümü 646 kilometre karedir (Halfeti.gov.tr, 2015). Doğusunda Bozova ilçesi, kuzeyinde Adıyaman, batısında Gaziantep ili, güneyinde ise Birecik ilçesi yer almaktadır.

İlçenin iklimi Fırat Nehri'nin etkisiyle bir mini klima oluşturur. İklim ba-

kımından Akdeniz iklimi karakteri göstermektedir. Yazlar sıcak ve kurak, kışlar ise ılık ve yağışlıdır. Sıcaklık yazın en sıcak günlerde gölgede 40 oC güneşte 50 oC'dir. Kış aylarında en fazla eksi 5 dereceye düşmektedir. Kar yağışı nadir rastlanan olaydır. Don olayı da çok nadir olarak gerçekleşmektedir.

İlçenin bitki örtüsü yerleşimin coğrafi yapısı, Fırat Nehri ve Birecik Barajı'nın etkisi ile karasal iklimin hâkim olduğu bölgenin bitki örtüsünden farklı olarak Akdeniz ikliminde görülen bitki örtüsüne sahiptir. Yerleşimde Akdeniz ikliminde yetişen bitki türleri kendisini göstermektedir. İlçede Narenciye (Mandalina, Limon, Kebab vb) zeytin, fıstık, ceviz, elma gibi meyve ağaçları yetişmektedir. Sadece Halfeti ilçesinde yetişen siyah gül ilçenin simgesi haline gelmiştir.

Yaklaşık 30 km. asfalt yol ile Şanlıurfa-Gaziantep karayoluna (İpek Yolu) bağlanmakta olan Halfeti ilçesi 20. Yüzyıl başlarında Rumkale kazasının merkezinin Halfeti kasabası olduğu bilinmektedir. Yavuz Sultan Selim zamanında Osmanlılara geçen şehir, zamanımızda da kullanılan Urungala ve Rumkale adlarını alarak 1954 yılında ilçe haline getirilmiştir.

İlçe merkezi Gaziantep-Şanlıurfa karayoluna (İpek yolu) 30 km. uzunluğundaki asfalt bir yol ile bağlanmaktadır. Ayrıca 35 km. uzunluğundaki sahil yolu ile Birecik'e bağlanmaktadır. İlçe merkezinin Şanlıurfa'ya uzaklığı 120 km, Gaziantep'e uzaklığı 105 km.dir. Yurttaşların Şanlıurfa il merkezi ile ilişkileri resmi işlerin görülmesi gibi durumlarda olmaktadır. İlçenin ekonomik bağlantısı Gaziantep ili ile kurulmuştur. Bu bakımdan gerek ilçe merkezinden gerekse köylerden Gaziantep'e gidip gelen çok sayıda vasıta vardır.

2. HALFETİ'YE GİDİLDİĞİNDE YAPILABİLECEK 10 ŞEY

1. Halfeti Ulu Cami'yi, taş evleri ve sokakları gezin.

2. Vaynik Vadisi'nde endemik kuş türlerinin civıltısında doğa yürüyüşü yapın.

3. Değirmendere ve Başbostan'

Resim 1.3: Halfeti İlçesinin Şanlıurfa İlindeki Yeri (Uyduharita.org.tr)

Halfeti'nin Karşı Yakasından Görünümü / Fotoğraf: Max von Oppenheim - 1911

da piknik yapın

3. Savaşan, Rumkale ve Çekem Mahallesi'ne giden tekne turu yapın.

4. Şaput Balığı'nın tadına bakın.

5. Kara gül alın, koklayın.

6. Kebab reçeli alın.

7. Çekem Mahallesi'ne doğa yürüyüşü gidin.

8. Halfeti'nin karşısındaki Başbostan Mahallesi'ndeki tepede kamp yapın.

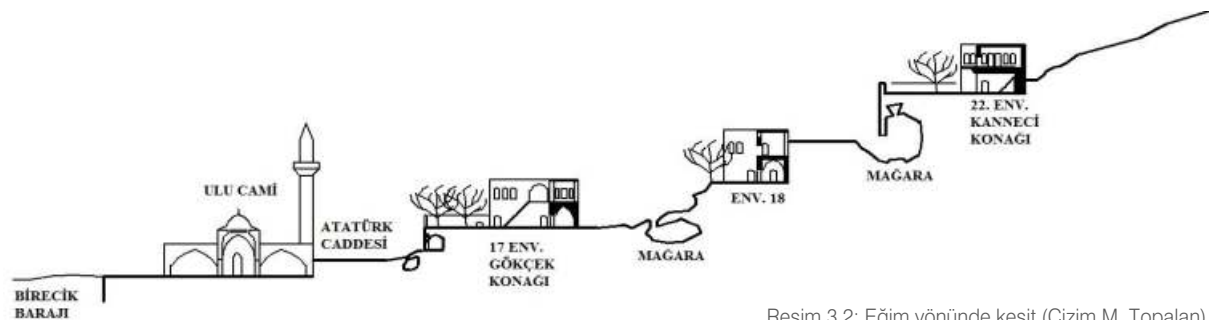
9. Eski Halfetlilerle sohbet edin.

10. Su altında kalan Halfeti'yi görmek isterseniz ve teçhizatınız varsa su altına dalın.

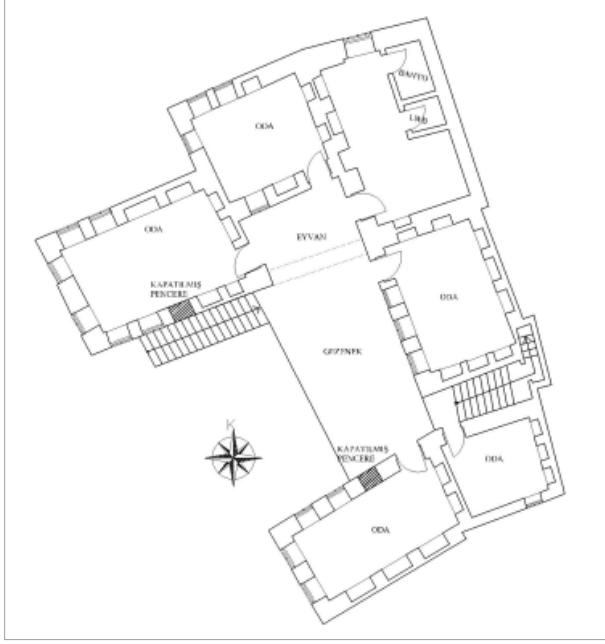
3. GELENEKSEL HALFETİ EVLERİNİN ÖZELLİKLERİ

Topografik olarak bölgedeki yerleşimlerle karşılaştığımızda Halfeti evlerinin Birecik, Mardin, Midyat ve Savur evleri ile benzerlik gösterdiği söylenebilir. Fırat Nehri'ne bakan bir tepenin yamacına kurulmuş ve eğimi oldukça fazla olan Halfeti yerleşimini diğer yerleşimlerden ayıran en önemli özelliklerinden biri, yapıların eğime oturduğu şekilleridir. Yerleşimin oturduğu tepe aynı zamanda arkeolojik bir alan özelliği göstermektedir. Tepenin çoğu ana kayaya oyulmuş mağara oyukları ile doludur. Halfeti evlerinin çoğu da

ana kayaya oyulmuş mağaralar üzerine oturtularak inşa edilmiştir. Halfeti evleri genellikle iki kattan oluşmakta olup alt katların çoğunda mağara oyukları bulunmaktadır. Alt katta bulunan mağara oyukları oda olarak kullanılmadığından daha çok servis mekânı olarak işlev görmektedirler. Yaşam daha çok üst katta sürdürülmektedir. Eğime dik olarak iki katlı yapılan Halfeti evlerini diğer yerleşimlerden ayıran bir özellik de teraslama oluşmasına rağmen önde bulunan yapının damının teras olarak kullanılmaması gösterilebilir. Halfeti'nin mevcut durumunda iki ana cadde bulunmakta olup evlere ulaşım bu caddelere bağlanan, eğime dik ola-

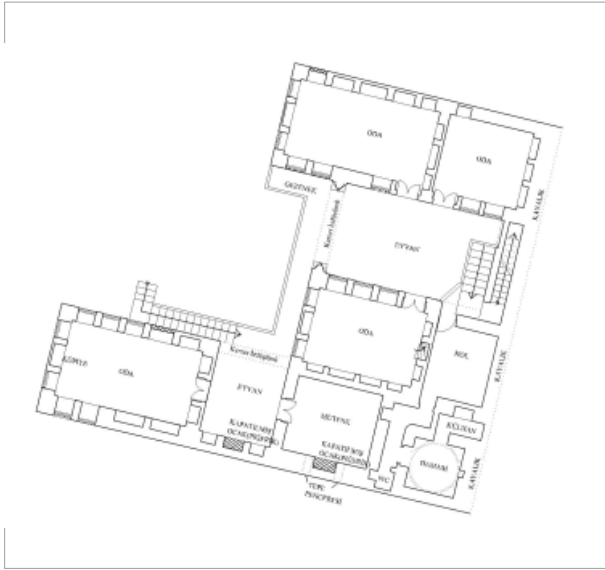
Resim 3.2: Eğim yönünde kesit (Çizim M. Topalan)

Resim 3.3: Gökçek Konağı 2. Kat Planı (Çizim M. Topalan)

Resim 3.4: Gökçek Konağı

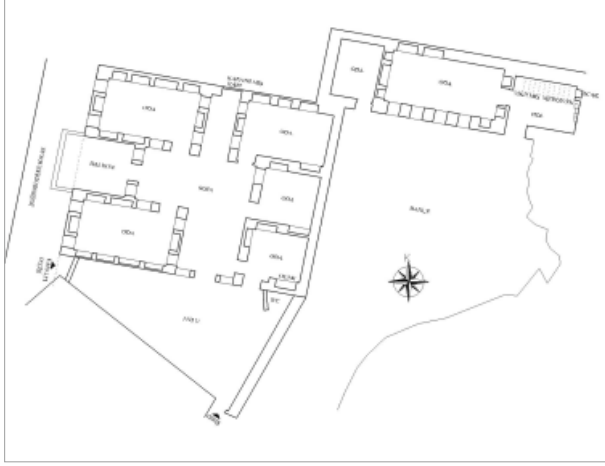
Resim 3.5: Kanneci Konağı 2. Kat Planı

Resim 3.6: Kanneci Konağı Restorasyon Öncesi

Resim 3.7-3.8: Kanneci Konağı Restorasyon Sonrası

Resim 3.3: Gökçek Konağı 2. Kat Planı (Çizim M. Topalan)

Resim 3.4: Bey Konağı

rak yapılan merdivenlerle sağlanmaktadır. Eğimin fazla olması sebebiyle cadde dışındaki sokaklara araçla erişim mümkün değildir. Engembeli arazisi ve tepe yamacına oyulmuş mağaralar, Halfeti evlerinin mimarisini etkileyen en önemli etkenlerin başında gelmektedir. Eğimli arazi yapı boyutlarını sınırlandıran bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Topografya yapı boyutlarını sınırlandırmasına rağmen birçok avantaj da sunmaktadır. Manzaranın engellenmemesi, alt katta servis birimleri için uygun mekânların oluşumuna katkı sağlaması (Mağara oyuklarının ahır, tandırlık, kiler, wc, su depolama vb ihtiyaçlar için kullanılması) bu avantajlardan sayılabilir.

Yapıların topografyaya konumlanışında belli bir düzen bulunmamaktadır. Organik olarak gelişen yerleşim düzeninde mahremiyet, komşuluk ilişkileri, hâkim manzara yönü ve benzeri kriterlerin de dikkate alındığı görülmektedir.

Geleneksel konut yapılarında dikkat çeken bir diğer husus ise konut-topografya ilişkisidir. Geleneksel yapıların büyük bir bölümü eğime dik şekilde konumlandırılmış, ancak daha sonradan dönem içerisinde ilaveler yapılarak L ve U plan tipinde parselde konumlanmışlardır. Resim 3.2'de Ulu Cami, Gökçek Konağı (Env. 17), Env.18 ve Kanneci Konağı'nın (Env. 22) eğimli arazi içerisindeki konumları gösterilmiştir. Geleneksel konutların topografyaya bağlı yerleşimi neticesindeki kimi yerde bitişik nizam yapılaşma görülürken kimi yerde de ayrık

Resim 3.11: Env. 51 Kabaltı

nizam yapılaşması görülmektedir. Yapı kütlelerin bitişik olduğu örnekler daha çok orta cadde üzerinde bulunan geç dönem yapılarında rastlamak mümkündür.

Halfeti evlerinde alt katlardaki mekânlar daha çok servis mekânları (ambar, ahır, tandırlık, wc) olarak kullanılırken, ikinci kattaki odalar yaşama alanı olarak kullanılmıştır. Yaşam katında en önemli oda baş odadır. Baş oda'ya uç oda ya da burun oda da denilmektedir. Halfeti evlerinde baş oda genelde eğime dik olarak uzanır. Dikdörtgen şekle sahip olan odanın dar kenarı genelde kuzeybatı-batı-güneybatı yönüne bakmaktadır. Odanın uzun kenarı ise ağırlıklı olarak gü-

ney-güneydoğu yönüne bakmaktadır.

Geleneksel Halfeti evleri genelde iki katlıdır. Ancak ailenin maddi durumuna göre tek katlı veya konak tipinde yapıldığı da görülmektedir. Ailenin maddi imkânları arttıkça yapıların büyüdüğünü görmekteyiz.

Tek katlı yapılarda 2 oda veya 2 oda + eyvan plan düzeni görülebilmektedir.

2 katlı yapılarda zemin katlarda servis birimleri (ahır, depo, wc, tandırlık) yer almakta iken, üst katlarda odalar ve eyvanlar yer almaktadır. Konaklarda ise oda ve servis mekânlarının daha geniş tutulduğu görülmektedir.

Fırat'ın Suları Yükselmeden Önce Halfeti / Fotoğraf: S.Sabri Kürkçüoğlu - 1999

Halfeti, Fırat Sulannın Yükseldiği İlk Günler / Fotoğraf S.Sabri Kürkçüoğlu - 2000

4. BARAJ GÖLÜNDEN ETKİLENME

Birecik Barajı yapımı nedeniyle zorunlu olarak evlerinden ve yurtlarından olan insanlar kültürlerinden uzaklaştırılmış, geçmişleri ile olan bağları koparılmıştır. Zorunlu olarak yaşanan göç aile, komşuluk, mahalle, sokak vb. kavramları kökünden etkilemiştir. Baba ocağından zorunlu göçe tabi olan insanlar Halfeti'yi terk ederek yeni yerleri yurt edinmeye çalışmışlar, ancak geçmişlerinden de kopamamışlardır. Baraj yapımının kendilerini nasıl derinden etkilediğini şiirler yazarak dile getirmişlerdir. 2000 yılında Baraj sularının yükseldiğine şahit olan Celil DÖNER'in aşağıda yazdığı şiir yaşananları özetlemektedir.

Bağıyla Bahçesiyle
Bahçevanı Bağbaniyle
Bey, Efendi, Ağasiyle
Halfeti'yi batırdılar.

Arayan soran olmadı
Barajın gözü doymadı
Ölümüne yer kalmadı
Halfeti'yi batırdılar.

Şimaliye Rüştüyesi'yle
Başbostan'ı Çekem'iyle
Aşağı doğru Sığır Yoluyla
Halfeti'yi batırdılar.

Söylemeye dilim varmaz
Fırat göl olmuş akmaz
Halımıza kimse bakmaz
Halfeti'yi batırdılar.

5.TARİHİ EVLERİN KORUNMASI ve ÖNERİLER

Eski Halfeti yerleşiminde bulunan tarihi evlerin korunması ve yaşatılmasının sağlanması için kamu kurum ve kuruluşlarına büyük görevler düşmektedir. Yerel yönetim sınırları içerisinde yer alması nedeniyle Halfeti Belediyesi'nin Kentsel Sit Alanı olan yerleşime önem vermesi gerekmektedir. Halfeti Belediyesi bünyesinde bir koruma uygulama denetleme bürosunun kurulması ve denetlenmesi sağlanmalıdır.

Öncelikle Kentsel Sit Alanı olan Eski Halfeti yerleşimine ilişkin ivedilikle Koruma Amaçlı İmar Planı'nın hazırlanarak yürürlüğe girmesi ve uygulamaların bu plan hükümlerince yapılması gerekmektedir. 2013 yılında Kentsel Sit Alanı ilan edilen Savaşan Köyü, Halfeti Yerleşimi ve Çekem Mahallesi bir bütün olarak ele alınmalı ve bütüncül olarak koruma projeleri geliştirilmelidir.

Son yıllarda yapılarda rastgele yapılan uygulamalar ve aykırı eklentiler nedeniyle Halfeti evlerinin plan ve cephe tipolojisi bozulmaktadır. Bilinçsiz bir şekilde sadece turizme hizmet amacıyla yapılan uygulamalar Eski Halfeti'nin kimliğini bozmakta geleneksel dokunun yok olmasına neden olmaktadır. Otele dönüştürülen bu evlerde plan şemasında değişikliğe gidilmekte, eyvanlar kapatılmakta teras katta yeni kapalı birimler oluşturulmakta, avluya yeni eklentiler yapılmakta ve yapı özgün halinden uzaklaşmaktadır. Yerel yönetimler izinsiz ve aykırı uygulamalara ilişkin yeterli denetim yapmamaktadır. Şanlıurfa Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu'na intikal eden aykırı uygulamalara ilişkin alınan kararlar yerine getirilmemektedir. Eski Halfeti'de yaşayan ve evleri turizm amaçlı kullanan işletmelerin bilinçsizce uygulamaları sakin şehir ünvanlı Halfeti'nin imajına da zarar vermektedir.

Halfeti yerleşimi ile ilgili oluşturulacak olan alan yönetimi yukarıda bahsedilen birçok soruna çözüm olacaktır. Kültür varlıklarının envanterinin çıkarılması, koruma ve kullanmaya yönelik bütüncül projeler alan yönetimi sayesinde koordineli şekilde yürütülecektir.

12. Yy.'da Harran Ulu Camii (Cami el-Firdevs) / Yağlıboya Tablo: M.Nihat Kürkçüoğlu

TARİH BOYUNCA İNANÇ VE KÜLTÜRLERİN HARRAN'DAKİ İZLERİ

Mehmet KURTOĞLU
Vakıflar Genel Müdürlüğü
Yayınlar Şube Müdürü
kurtoglu.mehmet63@gmail.com

Harran Kaymakamlığı Arşivi

Harran şehrinin ortasında yer alan höyükte yapılan arkeolojik kazılarda M.Ö. 3.000'den başlamak üzere M.S. 13. yüzyıla kadar evreleri içeren kalıntılara rastlanılmıştır. Ancak, Harran adına ilk defa Kültepe ve Mari'deki arkeolojik kazılarda bulunan M.Ö. 2.000'nin başlarına ait çivi yazılı tabletlerde "Har-ra-na" veya "Ha-ra-na" olarak rastlanılmıştır. Kuzey Suriye'de Ebla'da bulunan tabletlerde ise Harran'dan "Ha-ra-an" olarak bahsedilir. M.Ö. 2.000'nin ortalarına ait Hitit tabletlerinde, Hititlerle Mitanniler arasında yapılan bir anlaşmaya Harran'daki Ay Tanrısı Sin'in ve Güneş Tanrısı Şamaş'ın şahit tutulduğu belirtilmektedir. Tüm bu belgelerden Harran adının 4000 yıldan beri değişmeden günümüze geldiği anlaşılmaktadır.

Harran adının, Sümerce; yol, kavşak, seyahat, kervan anlamına geldiği söylenmektedir. Arapça ateş anlamına da gelen "har" sözcüğünden geldiğini söyleyenler de bulunmaktadır. Gerçekte Harran'ın ilk adı "Sin"dir. Sin, ay demektir ve tabletlerde "Sin Şehri" olarak geçmektedir. Paganist dönemde Harran'da büyük bir Sin tapınağı olduğu ve tahta çıkan kralların bu tapınakta törenler yaptığı, adaklar adadığı belgelerde anlatılmaktadır. Ayrıca burada yaşamış olan krallar isminin sonuna hep "Sin" eki eklemiştirler. Bu Sin eki şehre aidiyeti anlatmaktadır. İslami dönemde nasıl ki Harranlı âlimler isimlerinin sonuna örneğin "Hayat el- Harrani" nisbet "i"sini ekleyerek kendilerini ifade etmişlerse, Harranlı krallar da isimlerinin sonuna "Sin" sıfa-

tı ekleyerek kendilerini tanıtmışlardır. Büyük ihtimalle Harran'ın adı Hz. İbrahim'in gelişine kadar "Sin" olmalıdır.

Tevrat'ın, Tekvin yani Yaratılış bölümünde kâinatın ve insanın yaratılışından bahsedilirken Harran adı zikredilir. Harran, adının insanın ve kâinatın yaratılışıyla birlikte anılması oldukça anlamlıdır. Yine Urfa ile özdeşleşen ve Hz. İbrahim'i ateşe atan Nemrut'un, Hz. Nuh'un oğlu Ham'dan doğmuş Kuş adlı kişinin oğlu olduğu yazılıdır.(1) Tevrat'a göre Nemrut, Hz. Nuh'un torununun oğludur. Ve yiğitliğiyle yeryüzüne ün salmıştır.(2) Tevrat'ta anlatıldığına göre Hz. İbrahim, Babil Ur'undan Harran'a göç etmiş, burada on altı yıl yaşamıştır.(3) Hz. İbrahim'in, Haran adlı kardeşi Keldanilerin Ur şehrinde ölmüştür. İbra-

19. Yy. Sonlarında Harran Kümbet Evleri / A.Cihat Kürkçüoğlu Arşivi

him'in kardeşi Haran'ın ateşe atılarak mı, yoksa kazayla mı öldüğü konusu muğlaktır. Yahudi kaynaklarına göre ateş anlamına gelen Ur şehrinde İbrahim'in kardeşi ateşte yok olmuş, İbrahim ise kurtulmuştur. İbrahim'in babası Terah'ın, oğlu Haran'ın Ur'da ölmesinden dolayı Keldanilerden nefret ettiği ve bu yüzden Harran'a göç ettiği üzerinde görüşler de bulunmaktadır.(4) Resullerin İşleri bölümünde Tapınağa karşı kehanette bulunmakla suçlanan ve neredeyse şehit edilmek üzere olan İstefenos'un konuşmasında "Kardeşler ve babalar, beni dinleyin. Atamız İbrahim daha Mezopotamya'dayken, Harran'a yerleşmeden önce, yüce tanrı ona görünüp şöyle dedi: Ülkeni, akrabalarını bırak, sana göstereceğim ülkeye git."(5) Tanrı'nın İbrahim'e gösterdiği ülke Harran'dır.

Tevrat'a göre İbrahim'in öyküsü gerçekte pagan unsurlara dayanan ateş ve su kültü üzerinden yürür. Nemrut ateşe tapar, İbrahim'i öldürmek istediğinde onu ateşe atmakla cezalandırır. Çünkü ateş kutsaldır. Bazı İslam kaynaklarında İbrahim'in babasının adı Azer olarak geçer.(6) Azer'in anlamı "ateş koruyucusu" demektir. İbrahim'in babası Azer gerçekte ateşe tapan bir kişidir. Bu gerçek adı değil

inancı uğruna yapmış olduğu meslekten almış olduğu sıfattır. Nemrut, ateş ve yıldızlara tapan bir kişidir. Tarihte ilk Zerdüş't Nemrut'tur. Nemrut sözcüğünün anlamı "isyan eden", "isyançı" anlamına gelmektedir.(7) Yahudi kutsal metinlerinde geçen Nimrod isminin İbrânice marad (isyan etmek) kökünden türediği ve "isyan edeceğiz" anlamına geldiği ileri sürülmüştür

İbrahim, kardeşi Haran'ın adını, onun anısını yaşatmak için göç ettiği bugünkü Harran'a vermiş olabilir. Çünkü eski dönemlerde şehirler ya tanrı adlarıyla ya da orayı fetheden kral veya komutan adlarıyla anılmışlardır.

İbrahim'in gelişiyile birlikte Harran hem tarım hem de ticaret merkezi olmuştur. Harran'ın "ticaret" veya "ticaret merkezi" anlamına geldiği de söylenmektedir. Harran sözcüğünün yol, seyahat, kervan anlamına gelmesi ayrıca üzerinde durulmaya değer bir konudur. Buraya seyahat eden en büyük ve ulu kişi Hz. İbrahim'dir. Ve İbrahim bütün aile efradıyla birlikte Babil'den yola çıkmış, Harran'a gelmiştir. Belki de onun bu seyahati dolayısıyla Harran bu ismi almıştır. Peygamberlerin şehir kurucu özellikleri göz önüne alındığında Harran'ı yeniden kuran, ona ruh veren kişinin İbrahim olduğunu söyleyebiliriz. Zaten Harran'ın bir adı da "İbrahim'in Şehri"dir. Tekvin'de "Ve birbirine dediler: gelin kerpiç yapalım ve onları iyice pişirelim. Ve onların taş yerine kerpiçleri ve harç yerine ziftleri vardı"(8) diye yazar. Harran kazılarında bulunan eski yapıların Tekvin'de geçtiği gibi pişmiş kerpiçten (tuğla) yapılmış olması anlamsız değildir. Belki de İbrahim Peygamber Babil'de iken edinmiş olduğu bu tecrübeyi Harran'a taşımıştır. İbrahim on altı yıl kaldıktan sonra Harran'dan ayrılrsa da kardeşleri, babası, amcası burada kalmıştır. Babası burada vefat etmiş ve burada gömülmüştür. Burada Sabiilerin insan kurban ettiklerine tanık olan İbrahim, bu kötü geleneği kaldırmak için uğraşmış olmalıdır.(9) Zira daha sonra Kenan'a göçtüğünde, Moria Dağı'nda kendi oğlu İsmail'i (Tevrat'a göre İshak) kurban etmek istemiş, buna tanrının karşı çıktığını, gökten kurban edilmek üzere bir koyun gönderdiğini söylemiş ve insanı kurban etme olgusu yerine hayvan kurban etme geleneğini

Harran'da pamuk tarlası

Soğmatar'da Kaya Mezarı

başlatmıştır. Sabiilik'teki insan kurban etme inancını sarsan Hz. İbrahim'i, Sabiiler hiçbir zaman sevmemiş ve onu peygamber olarak kabul etmemişlerdir. Hz. Adem'e inen suhufa ve İdris'e inanmışlardır.(10)

Harran'ın kurucusu İdris'tir.(11) İdris İslam inancına göre peygamberdir. Özelliklerinden biri de şehir kurucu olmasıdır. Avrupalıların Hermes dediği İdris üç büyük medeniyet merkeziyle özdeşleşmiştir. Birincisi Yunan'ın Hermes'i, ikincisi Mısır'ın, üçüncüsü ise Harran'ın Hermes'idir. Bu üç medeniyet merkezinde gizem her zaman varlığını korumuştur. Özellikle Harran ve Mısır bugün dahi gizemleriyle ilgi çekmeye devam etmektedir.

Hz. İbrahim, Harran'a gelmeden önce hayvancılıkla uğraşırken, Harran'a yerleştikten sonra ziraatla uğraştığını görürüz. Hz. İbrahim Harran'a geldiğinde Harran hayvancılıkla uğraşan bir şehirdir. İbrahim, Fırat'ın sularını kanallarla Harran'a akıtarak şehirde ilk tarımı başlatan kişi olmuştur. Bir efsaneye göre de Hz. Âdem, cennetten kovulduğunda Harran'a gelmiş ve bu-

Soğmatar Kutsal Tepe

rada ilk tarımı yapmıştır. Harran'ın özellikle Tevrat eksenli olarak tarımla ilişkilendirilmesi oldukça anlamlıdır. Çünkü şehir tarih boyunca tarım şehri olarak nice büyük imparatorlukları doyurmuştur. Yahya Kemal'in yazdığına göre Bizans tahıl ambarı Harran'dır ve koca bir imparatorluğu beslemiştir.(12) Harran tarımsal yönüyle bugün dahi önemli ve özeldir. Hz. İbrahim on dört yıl yaşadığı Harran'ın en güçlü ve en aristokrat ailesini oluşturmuştur. Kendisi şehirden ayrılmasına rağmen, kardeşleri, amcası burada kalmış, hatta babası vefat ettiğinde buraya gömülmüştür. İbrahim, Harran'dan ayrıldıktan sonra bile bu şehirle bağını koparmamış, çocuklarını evlendirmek istediğinde Harran'dan evlendirmiştir. Oğlu İshak'ı amcası kızı Harranlı Rebeka ile evlendirmiş. İshak'ın oğlu Yakup da Harran'a gelip dayısı Laban'ın kızları Leya ve Rahel ile evlenmiştir. İbrahim ve çocuklarının Harran'dan evlenmesi, göç etmelerine rağmen gelip bir müddet burada yaşamaları oldukça anlamlıdır. Örneğin Hz. Yakup yirmi yıl Harran'da kalmış, çobanlık/hayvancılıkla uğraşmıştır. Harran söz konusu olduğunda birincisi tarım boyutu, ikincisi, evlilik boyutu üzerinde durulmalıdır.

Tevrat'ın uzun uzadıya anlattığı İbrahim ve Yakup öyküsü'nün Harran etrafında şekillenmesi oldukça anlamlıdır. Çünkü Harran'ın Yahudi inanç ve tarihinde özel ve önemli bir yeri vardır. Örneğin Asurlular döneminde Har-

ran'a ilk bankayı kuran ve faizcilik yapan kişi bir Yahudidir. Ve dünyanın ilk bankası burada kurulmuştur.(13) Harran paganizmin son kalesidir. Harranlı Sabiiler, Hz. İbrahim'i peygamber olarak kabul etmezler. Hz. Âdem'e inen kitaba ve Hz. İdris'e inanırlar. Oruç tutarlar, üç vakit namaz kılarlar ve insan kurban ederler. Hz. İbrahim, Sabiilerdeki insan kurban etme inancını ortadan kaldırdığı için ona inanmazlar. Büyük ihtimalle Hz. İbrahim'in kıssasında geçen önce ay, sonra yıldız, daha sonra güneşin yaratıcı olabileceği düşüncesi Sabiilikten kaynaklanmış olmalıdır. İbrahim önce bunları ilah olarak görür. Sonra doğup batan bu nesnelere ilah olmadığını söyler. Sabiiler de aya güneşe taptıklarından dolayı Hz. İbrahim'in bunları inkâr etmesini kabullenemezler. Bu yüzden Harran'da yaşamış olmasına rağmen Sabiiler Hz. İbrahim'e inanmamıştır.

Tevrat'ın Yakup öyküsünde Arami-İbrani ayrımı yapması bu yüzdendir. Aramiler, Sabiiler olmalıdır ve Hz. İbrahim'i inkâr etmişlerdir. İbraniler ise İbrahim'in soyundan gelenlerdir. Yakup'un dayısı Harranlı Laban Aramice konuşur, Yakup ise İbranice. Yakup dayısı Laban'a on dört yıl çobanlık yapar, sürülerine bakar. Ama dayısı Laban onu köle gibi çalıştırır, vaat ettiği sürüleri dahi vermek istemez. Yakup bir gece eşlerini de yanına alarak Harran'dan kaçır. Ama dayı gelip onu yakalar, aralarında tartışma çıkar. İşte bu noktada Arami, İbrani ayrımı söz ko-

▲ Harran Ulu Camii Kalıntıları / 2016

nusu olur.

Yahudilik ve Hristiyanlığın kutsal dili İbranice'dir. İbrahim İbrani olduğu için Haran sözcüğü de İbranice'den günümüze kadar gelmiş olmalıdır. İbranice'nin bir dil olarak ortaya çıkış yeri Harran'dır. Aslında bir halkın millet olmasında en önemli unsur dildir. Tevrat'ın Tekvin bölümünde Yakup ile dayısı Laban arasında geçen konuşma/tartışma bize yazılı kaynak olarak ilk Arami İbrani ayrımının burada yapıldığını göstermektedir. Yakup'un ken-

İys ile karşılaşır barışır, başka kabilelerle savaşır onların erkeklerini öldürüp, kadınlarını köle olarak alır. Bütün bu serüven Kenan ile Harran arasında gerçekleşir.

Hz. İbrahim, Harran'ı "babamın evi" diye tanımlar. Ayrıca Hz. İbrahim'i büyük servet sahibi ve zengin yapan şehir Harran'dır. Harran bu yüzden bereketli şehirdir. Bu hem kadınlarının doğurganlığı hem toprağının münbit olmasından dolayıdır. İbrahimî gelenek bugün dahi Harran'da oldukça güçlü-

getirmek zorundadır. Bugün dahi devam eden bu gelenek Tevrat'ın tekvin bölümünde Hz. İbrahim kıssasında anlatılır. İbrahim'in kölesi; Hz. Yakup'a eş bulmak için Harran'a gelip, Nahor'un kızı, Laban'ın kız kardeşi Rebeka'yı babasından ister. Nahor'un evinde misafir olduğunda sofraya serilir, İbrahim'in kölesine ikramda bulunulur. Köle, "işimi/şartımı söyleyinceye kadar yemeyeceğim" der.(14) Ancak Rebeka'yı İshak'a vermesi şartıyla yemeği yer. Tevrat eksenli olan bu gelenek bugün Arap aşiretleri arasında halen sürmektedir. İbrahim'in kölesi, Rebeka'yı İshak'a istedikten sonra, Rebeka'nın burnuna halka ve kollarına bilezik takar. Böylece Rebeka'nın evli bir kadın olduğu aşikâr edilmiş olur. Bugün Harranlı kızlar halen burunlarına hızma, kollarına bilezik takmaktadırlar. İbrahim'in kölesi, ardından gümüşler, altınlar, elbiseler verir. Ve başlık parası oldukça yüküldür. Yüklü başlık parası zenginliğin ve asaletin göstergesidir. Günümüzde de Harranlı kızların başlık parası ne kadar yüklyse asaletleri o kadar yüksek sayılır. Bu gelenek de Rebeka'dan Harranlı kızlara miras kalmıştır. Rebeka köle ile birlikte Kenan'a vardığında İshak'ı uzaktan görünce köleye sorar, bu kim? Köle, "efendim" deyince kocası olduğunu anlar ve hemen açık olan yüzüne peçe örter. Bugün gelinlerin duvak denilen peçesi de İshak ve Rebeka'nın evliliğinden kalmış olmalıdır.

İshak'ın ikiz çocuğu olur. Rabbin dediğine göre büyüğü küçüğüne hizmet edecektir. Ve İsav önce, Yakup sonra doğar. İsav avcı olur bedeviliği, Yakup yerleşik olur hadariliği temsil eder. Bu ayırmadan Yahudiler kendilerine bir paye çıkarırlar ve dünyanın ha-

▲ Suayp Şehri Kalıntıları / 2016

dini İbranice olarak konuşan biri olarak tanıtması, aynı zamanda onun bir milletin olduğunu göstermektedir. Zira Yakup, Kenan'dan Harran'a kaçıp sığınırken yolda uyur ve kendisine İsrail adı verilir. O Harran'a geldiğinde millet olma bilincini edinmiş biridir. Harran'da yirmi bir yıl yaşayıp, çoluk çocuğunu alıp tekrar geldiği topraklara dönmesi anlamlıdır. Çünkü milletini bir araya toplamak istemektedir. Yolda kendisini öldürmeye ant içmiş kardeşi

dür. Kuzenlerin evlenmesi, erkek kardeşlerin eşleri ölünce dul kalan kadını diğer erkek kardeşin alması vs. hep Yahudi geleneğidir. Ama bir de misafir ağırlama, misafirsiz sofraya oturma gibi gelenekler de mevcuttur. En önemlisi, Harran Araçlarının geleneğinde, misafire edilen ikramı, misafir reddettiği zaman o ev sahibine çok ağır bir hakaret kabul edilir. Misafir, ev sahibinin ikramını kabul etmeyi belli bir şarta bağlarsa, ev sahibi onu yerine

Harran Ulu Cami Kalıntıları

dari/şehirli bir toplumu olduklarını söylerler. Zira Yakup'a hadari bir İbrani olarak Peygamberlik verilir. İlginç olan Yahudiler, dünyanın her yerinde şehirde yaşayıp, ticaretle uğraşırlar. Yalnızca tarih boyunca Harran'da tarımla uğraşmışlardır.(15) 19. yüzyılda Harran'da tarımla uğraşan Yahudi ailelerin bulunduğu bilinmektedir. Bir nevi medeni hadariliği temsil eder bu iki kardeş. Ve Yakup peygamberliği alır. Tevrat'ta ilginç olan, peygamberlerin ve onların eşlerinin kendilerini tanıtırken özellikle annelerine vurgu yapmasıdır. Örneğin Rebeka, Hz. İbrahim'in kölesine kendini tanıtırken, "Ben Milka'nın Nahor'a doğurduğu Betuel'in kızıyım" diye kendini tanıtır. Yine Yusuf ve kardeşlerini anlatırken, kardeşlerini anneleri dolayısıyla ayırır ve "Bilha'nın ve Zilpa'nın oğulları" diye tanımlar. Babası Yusuf'u sevdiği için ona alaca "entari" giydirir. Bugün de Harranlı erkekler entari giyerler. Harran'ın geleneksel kıyafeti entaridir. Harranlı erkeklerin giydiği entariyi Hz. Yusuf, on yedi yaşına girince giymiştir.

Harran, hem paganizmin son kalesi hem de gizemciliğin merkezidir. Şehir üç bin yıl boyunca pagan, İslam'ın fethine kadar yarı pagan yarı "teslisçi"dir. Tevrat'ta adı geçen yedi peygamber bu şehirle ilişkilidir. Harran'ın gizemi Yahudi kabalasının kutsal rakamı olan 7'de kendini gösterir. Yakup, Harran'da yirmi bir yıl kalır, yirmi bir yıl yedinin üç katıdır. Yedi yıl Leya, yedi yıl Rahel için çobanlık yapar. Yedi yıl ise belli bir sürüye sahip olmak için çobanlık yapar.

Tevrat'ta peygamberler "kâhin" olarak geçer. Harran'ın kâhinleri peygamberlerdir. Tevrat'ta Harran ile ilişkili yedi peygamber vardır; Âdem, İbrahim, İshak, Yakup, Yusuf, Lut, Musa... Ayrıca Yakup'un, Bünyamin hariç Harran'da on bir oğlu ve bir kızı doğmuş-

tur. Bu Yahudi inancındaki Harran'ın yerinin ne denli önemli olduğunun bir göstergesidir. Bazı tefsir ve İslam kaynaklarında Hz. İbrahim'in Harran'da doğduğuna dair bilgilere yer verilmektedir. Örneğin İbn Atiyye, Hz. İbrahim'in Harran ahalisinden olduğunu söyler. (16) El Beğavi ise İbrahim'in doğduğu birkaç şehir sayar ve bunlar içinde Harran'a yer verir.(17) Yine İslam âlimi İbn Teymiyye, Hz. İbrahim'in Harran'da doğduğunu ve burada Sabiilerle mücadele ettiğini yazar.(18) Mekki ise İbn İshak'tan yaptığı nakille İbrahim'in eşi Sara'nın Harran Meliki'nin kızı olduğunu ve İbrahim'in burada evlendiğini belirtir.(19) Bugün Harran ile Suriye sınırı arasında bununa Ayn el Arus yani "dügün pınarı/gözü" adıyla anılan ve Hz. İbrahim ile Sara'nın gerdeğe girdiği yer olarak bilinen bir makam vardır.(20) El Beydavi'de İbrahim'in Harran'da evlendiğini ve İshak'ın Harran'da doğduğunu söyler.(21) Bir başka rivayete göre ise Sara, İbrahim'in amcası büyük Haran'ın kızı idi.(22) Bu da göstermektedir ki, İbrahim'in Haran adlı kardeşi haricinde bir de Haran adlı bir amcası bulunmaktadır.

Bir de Yahudi peygamberler hari-

19. yy sonları Hayat el-Harrani Camii

cinde "Harranlı Baba" adlı bir zat vardır ki, bunun tanrı ya da peygamber olduğunu söyleyenler de bulunmaktadır. Şehri kuran peygamber Hermes yani İdris'tir, İdris ise gizemcidir ve meşhur üç Hermes'ten biri olarak Harran'da varlığını sürdürmüştür. Harran gizemli bir şehirdir. Bu gizemini İdris'ten mi, Harranlı Baba'dan mı yoksa başka bir şeyden mi alıyor bilemiyoruz. Ama İslam kaynaklarında 'Harran Cinleri'nden bahsedilmesi oldukça ilginçtir. Örneğin İbn Ebi Hâtim, Ahkaf suresi 29. ayetinin tefsirinde, İbn Cüreyc'in Mücahid'den Hz. Peygamber'e gönderilen yedi kişilik bir nefer cininden üçünün Harran ehlinde olduğunu zikretmiştir.(23)

Nuh Peygamber, tufandan sonra Harran'a gelmiş, tufandan sonra yüzüne yapılan ilk duvar Harran'a yapılmıştır.(24) Hz. Peygamberi dinleyen yedi cinden üçü Harranlı'dır. Hristiyanlığı ilk kabul eden kadın Bizans krallarından Kostan ibn Kastoz ve onun annesi Meryem el Heylaniyye eş Şedkaniye Harranlıdır. Kendisi Hristiyan olduğu gibi oğlunun da Hristiyanlığa girmesine vesile olmuştur.(25) Mutezile, Cebriye ve Mürcie mezheplerinin fikir babası akılcı Ca'd bin Dirhem Harranlıdır. İslam mezhepleri tarihinde önemli bir isimdir.(26)

Harran'ın koruyucu güçleri vardır Harranlı Baba, Dazlak Baba ve İslami dönemde Hayat bin Kays gibi... Bunlar şehrin koruyucularıdır. Dünyada kurulan ilk şehirlerden biri olmakla birlikte, kıyamete kadar varlığını ve korunacağı söylenen iki şehirden biridir. II. yüzyıldan sonra, Hristiyanlaşan Urfa

ile İbrahimi Harran arasında büyük çekişmeler olmuştur. Harran kendini İbrahimî, Urfa isavî olarak görmüştür. Gerçekte her iki şehirde o dönemde pagan unsurlar taşımaktadır. Harran, Harranlı Baba'nın kehanetlerine kulak kesilir, Urfa, Yeni Ahit'in sembollerini yorumlayan Daniel'in kehanetlerine... Harranlı Baba, Urfa'nın yıkılacağını söyler, Daniel Babil'in. Harranlı Baba dünyanın bütün şehirlerinin yıkılıp yer-yüzünden silineceğini, yalnızca Halep

ile Harran'ın ayakta kalacağını söyler. Daniel ise Babil'in talan edileceğini, esaret altına alınacağını ve bunun kıyametin işareti olduğunu söyler. Yahudiler ise Kudüs'ün yıkılıp yeniden inşa edilmesini kıyamet alameti saymaktadırlar. Bugün Hıristiyanlar tarafından yıkılıp, yıkılan ve talan edilen Babil (Irak) ile Yahudiler tarafından Kudüs'ün önce yıkılıp sonra imar edilmesi yalnızca Mesih'in yeryüzüne inmesine zemin hazırlamak içindir. Hi-

ristiyan ve Yahudilerin beklediği kıyamet savaşı diğer adıyla Armagedon, Ortadoğu'da Irak işgal edilerek başlatılmış, Babil talan edilip esaret altına alınmış ve Daniel'in kehanetinin gerçekleşmesinin yolu açılmıştır. Harranlı Baba'ya göre gök halkı Harran'da ikamet edecektir. Hıristiyanlığa göre ise İsa gökten Kudüs'e Golgotya (Zeytin dağı) inecektir. Bir başka rivayet ise Şam'a ineceğidir.

SONNOTLAR

- 1) Kitab-ı Mukaddes, Tekvin Bölümü, Bab 10, Kitab-ı Mukaddes Şirketi Yay. İstanbul, 1997
- 2) Editör, İslam Tarihi ve Medeniyetinde Harran, Cilt, II, Sinan İlhan, Eski Ahit ve Talmut'ta Harran, sh.102, Berikan Yay. Ankara, 2018
- 3) Yetmiş yaşından sonra Terah'in Abraham, Nahor ve Haran adlı oğulları oldu. Haran, babası Terah henüz sağken doğduğu ülkede, Kildanilerin Ur kentinde öldü. Kildanilerin Ur kentinin Irak'ın Nasıriye şehrinin yakınlarında olduğu söylenmektedir. Hz. İbrahim'in de bu şehirde doğduğuna inanılmaktadır. Bu şehrin Sümer medeniyetinin başkenti olduğu ve 4500 yıllık bir geçmişe sahip olduğu tahmin edilmektedir. Haran'ın, Lut adında bir oğlu olmuştur. İbrahim ve kardeşi Nahor Harran'a geldiklerinde evliyidiler. İbrahim'in karısının adı Sara, Nahor'un karısının adı ise Milka'dır. Terah ikiyüzbeş yaşında iken göç ettiği Harran'da vefat etmiştir.
- 4) Bakınız, Josephus, Jewish Antiquities adlı eseri, Carol Bakhos, İbrahim'in Ailesi, sh.267, Tekin Yay. İstanbul, 2016
- 5) Kitab-ı Mukaddes, Kitab-ı Mukaddes Şirketi Yay. İstanbul, 1997, İncil, Resullerin İşleri, Bab 7, Ayet 2-4, sh.125
- 6) Ömer Faruk Harman, İbrahim Maddesi, Sh.272,273, DİA., İstanbul, 2000
- 7) Cengiz Baytuk, Nemrut Maddesi, sh. 554,555, cilt 32, DİA, İstanbul, 2006
- 8) Kitabı Mukaddes, Tekvin 11/3 sh.13
- 9) Şinasi Gündüz, Sabiiler, Son Gnostikler, sh.33, Vadi Yay. Ankara, Bakınız, "İbraniler gelmeden önce Kenan ülkesinde, yeni doğmuş çocukların kurban edildiği bilinmektedir. Yahudiler, İbrahim ile insan kurban etme yerine hayvan kurban etmeye geçmişlerdi." (Gürbüz Erginer, Kurban, Kurbanın Kökenleri ve Anadolu'da Kanlı Kurban Ritüelleri, YKY, İstanbul, 1991) Bakınız, "Bîrûnî (ö. 440/1048) de Sâbiîliğin Budâsef (Buzâsef) tarafından kurulduğuna işaret eder ve onlardan geriye 'Harrâniler' denilen Harran Sâbiîlerinin kaldığı ileri sürer. Diğer bazı kaynaklarda olduğu gibi bu ismin Hz. İbrahim'in kardeşi olan Hârân b. Tarah'tan geldiğinin iddia edildiğini ekler. Harranîlerin insan kurban etme gibi bir ritüellerinin olduğu bilgisini naklederek onların yıldızların isimlerini taşıyan bir takım heykellere (putlara) taptıklarından bahseder." (Cafer Karataş, Sabiiler Meselesi, Dergi Abant AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, Bahar 2013, Cilt:1, Yıl:1, Sayı:1, 1:1-23), Bakınız, Armutak Altan, Eski Çağ Uygarlıklarında Kurban Edilen Hayvanlar Üzerine Bir İnceleme, Kafkas Üni. Sosyal Bilimler Dergisi, sh. 2
- 10) Hz. İbrahim, İslam kaynaklarının büyük çoğunluğuna göre Sabiilere gönderilmiştir ama ona indirilen suhurları kabul etmemişlerdir. Şehristânî (ö. 548/1153), Sâbiîleri farklı gruplar şeklinde inceler. İlk Sâbiîler, aslında Şis ve İdris olan Azimûn ve Hermes dedikleri peygamberlere inanırlar. Bunlar, Hz. İbrahim'in peygamber olarak görevlendirildiği Keldânîler'dir. Bununla birlikte onların şeriatları yoktur. Hanîfliğe zıt bir takım inançlar geliştirerek doğru yoldan sapmışlardır. Şehristânî bu haliyle Sabiîliği Hanîfliğin zıttı olarak düşünür. (Cafer Karataş, Sabiiler Meselesi, Dergi Abant AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, Bahar 2013, Cilt:1, Yıl:1, Sayı:1, 1:1-23)
- 11) Gregory Abû'l Farac, Ebû'l Farac Tarihi, sh.71, Çev. Ö. Rıza Doğrul, TTK Yay. Ankara,1999 "Eski Yunanlılar Enoch (üç kere büyük, yani şeriat sahibi, din adamı ve filozof demek) 'un Harmis (Hermes/İdris) Tris Magistos yani üç kere büyük olan Hermes olduğunu ve insanlara şehirler kurmağı öğrettiğini ve onun hayrete değer kanunlar yaptığını söyler. Onun devrinde 180 şehir kurulmuştur. Ki, Urhai (Edessa/Urfa) bunların en küçüğü idi."
- 12) A. Süheyl Ünver, Yahya Kemal'in Dünyası, sh.73, Tercümen Yay. İstanbul, 1980
- 13) Aynur Özfırat, Eski Çağda Harran. sh.60.62, ist.1992, Erol Sever Asur Tarihi, sh.138-141, ist.1996. Ahmet Aslan, Urfa-Harran, sh.68 Berikan Yay. Ankara, 2015
- 14) Kitabı Mukaddes, Tekvin Bölümü Bab 25, Kitabı Mukaddes Şirketi Yay. İstanbul, 1997. Olay Tevrat'ın Tekvin bölümünde şöyle geçer. "Rebaka'nın kardeşi Laban "Ve dedi: Ey Rabbin mübarekî, içeri gir; niçin orada duruyorsun? Çünkü evi ve develer için yeri hazırladım. Ve adam eve girdi ve develerinin kolonlarını çözdü ve develere saman ve yem ve onun ayaklarını ve onunla beraber olan adamların ayaklarını yıkamak için su verdi. Ve yemek için önüne yiyecek konuldu; fakat dedi: 'İşimi söyleyinceye kadar yemeyeceğim' ve şöyle dedi ben İbrahim'in kölesiyim."
- 15) Mete Tunçay'ın çıkarmış olduğu Tarih ve Toplum Dergisi 1984-85
- 16) Editör, Mehmet Demir, Tefsirlerde Harran, sh.110, Berikan Yay. Ankara, 2018
- 17) Editör, age., sh.110
- 18) Editör, age., sh.110,111
- 19) Editör, age., sh.111
- 20) Editör, age., sh.110, 111
- 21) Editör, age., sh.112
- 22) Editör, age., sh.113
- 23) Ahkaf suresinin 29. Ayetinin tefsirinde "kavimlerine uymak üzere döndüler. İfadesinde yer alan cinlerin Musul, yani Ninova cinleri veya Harran cinleri olduğunu ifade etmiştir.(bknz. Editör, age., sh.115)
- 24) Komisyon, İslam tarihi ve medeniyetinde Harran, "Mehmet Demir, Tefsirlerde Harran, sh.110," Ankara, 2018, Bakınız, Celalettin es Suyuti, ed Durru'l Mensur fit tefsiri bil' Mensur, sh.cilt 10, sh.314,
- 25) Editör, age., sh.116,117
- 26) Bakınız, Mustafa Öz, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 6, sh.542-543

100 Yıl Önceki Urfa'dan İki Portre: Avukat YUSUF ZİYA NURAL ve Oğlu Eczacı VEYSİ ZİYA NURAL

Dr. A. Cihat KÜRKCÜOĞLU
Sanat Tarihçisi
Harran Üniversitesi Emekli Öğretim Üyesi
cihatkurkuoglu@gmail.com

AVUKAT YUSUF ZİYA NURAL (1864-1960)

Arabikâtibizâde Mehmet Ratip (1832-1917) Efendi'nin ve eşi Safiye Hanım'ın(1); Necip (1861-1911), Yusuf Ziya (1864-1960), Behiye (1867-1904), Mustafa Nuri (Nuri Baba 1870-1951), Şakir (Komiser Şakir 1873-1969), Süleyman Asım (1876-1957), Ayşe (1879-1956) ve ikizi Fatma (1879-1949) adlarındaki beş erkek ve üç kız çocuğunun ikincisidir.

Osmanlı döneminin sonlarında Mekteb-i Hukuk-i Şahane'den (Hukuk Fakültesi) mezun oldu. Hukuk tahsili gören ilk Urfalı olarak tarihe geçti.

Yusuf Ziya Nural, Hartâvî Muhammed Selim Efendi'nin oğlu Mustafa Sami Efendi'nin diğer kızı Vazeha'dan olma Fatma Hanım'la (1877-1925) (teyzesi kızı) evlendi. Bu evlilikten Cevdet, Behice, Münibe ve Veysi Ziya adlarında dört çocuğu oldu. Fatma Hanım'ın vefat etmesi üzerine amcası Rifat Efendi'nin kızı İsmet Hanım'la evlendi. Bu evlilikten de Güner adında bir kızı oldu(2).

Arabikâtibizâde Emekli Albay Veteriner Hekim Sadettin Yazan, el yazısı hatıratında amcası Yusuf Ziya Nural'ı; kumral, uzun ve zarif vücutlu, ela gözlü, ince ruhlu ve kibar, ilim öğrenmeye ve iyice araştırıp incelemeye meraklı ve bilgili, sağlam ve dürüst karakterli, çok dindar, Farsça, Arapça ve kısmen Yunan tarihi ve edebiyatına vukuf biri olarak tarif etmektedir.

▲ Y. Ziya Nural Osmanlı'nın son yıllarında terli, çok dindar, Farsça, Arapça ve kısmen Yunan tarihi ve edebiyatına vukuf biri olarak tarif etmektedir.

Hukuk mesleğine olan merak ve şahsi girişimleri ile öğrenim ve bilgisini ilerletmiş, Osmanlı dönemi sonlarında müstantiklik(3) ve hakimlik, Cumhuriyet döneminde hakimlik ve emekli olduktan sonra Urfa'da Avukatlık ve Baro Başkanlığı yapmıştır. Hukukla ilgili üç kitap yazdığı söylenilir. Bunlardan biri Kader Basimevi tarafından 1951 yılında yayınlanan "İlmi Feraiz ve Tevsii İntikal Kanunlarından Veraset ve

İntikal" adlı eseridir. Diğer iki kitabı hakkında bilgi bulunmamaktadır

Müstantikliği sırasında Irak Musul'da ve Suriye Hama'da bazı yüksek şahsiyetlerle dostlukları olmuştur. Bu dostlarından Hama eşrafından Mehmet Necef'in (Ebu Necef) 1946 yılında daveti üzerine oğlu Eczacı Veysi Ziya ile Hama'ya ziyarete gitmiştir. Mehmet Necef bu ziyaret sırasında Yusuf Ziya Efendi'ye Muhiddin Arabi'nin istihraç(4) konulu el yazması "Fusus ül-Hikem"(5) adlı nadir eserini, ayrıca birçok değerli eşya ile ipek bir aba ve asil bir Arap atını hediye etmek istemiş, ancak Yusuf Ziya Efendi sadece bunlardan Muhiddin Arabi'nin kitabını ve ipek abayı kabul etmiştir.

Yakın dostu olan Genel Kurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak'a bu kitaptan bahsettiğinde Fevzi Çakmak'ın, "Bu kitabı yıllardır arıyorum, bulamıyorum" demesi üzerine kitabı kendisine hediye etmiştir.

Yusuf Ziya Efendi maddiyata önem vermeyen, meslek etiği olarak hediye asla kabul etmeyen, avukatlığı sırasında haksız davaları milyonlar tekelif edilse bile asla savunmasına girmeyen bir kişiliğe sahipti. Sadece bu kitabın ve almayı reddettiği Arap atın o zaman satılması halinde çok para edeceği söylenilmektedir. Yaşamı boyunca vücuduna iyi baktığından rahat bir ömür sürmüş ve rüyasında kendisine 96 yaşına kadar geleceği söylendiğini

▲ Y. Ziya Nural Cumhuriyetin ilk yıllarında

ifade etmiştir. Gerçekten de 1960 yılında 96 yaşında iken vefat etmiştir.

Yusuf Ziya Efendi İstanbul Mekteb-i Hukuk-i Şahane'de öğrenci iken anne tarafından dedesi Hartavizâde Mustafa Sami Efendi'nin kardeşi Mazhar Efendi, Sultan II. Abdülhamid zamanında İstanbul Mahkeme-i Temyiz üyeliği yapmış, daha sonra Anadolu Kazaskerliği payesini almıştı. Yusuf Ziya, Mazhar Efendi'yi Beylerbeyi semtindeki köşkünde ziyaret ediyordu.

Mezuniyetinden sonra Diyarbakır, Adıyaman, Musul, Deyrzor, Hama ve Harput'da (Elaziz) görev yaptı.

Osmanlı devrinde Musul'a tayin olduğunda mehil müddeti sırasında kendisinden önceki mahkeme dosyalarını incelerken dört klasör kalınlığında dosyaları olan bir davanın karar verilmeden bekletildiğini gördü. Dosyaları incelediğinde davanın zorba biri tarafından gasp edilen bir köyle ilgili olduğunu tespit etti. İnceleme sonucunda haksız olarak işgal edilen köyün tahliyesini ve dava sahibine iadesini kararlaştırarak ilgisine tebligat yaptı. Büyük oğlu Cevdet Bey bu karardan sonra şahit olduğu bir olayı kardeşi Melih Bey'e şöyle anlatmıştır: "O zaman ben 13 -14 yaşlarında idim. Kapı çalındı, gidip açtım. Düzgün giyimli ve halinden varlıklı biri olduğu anlaşılan bir zat ve arkasında birkaç kişi vardı. "Yusuf Ziya Bey evde mi?" diye sordu. Ben de babama seslenerek "bir zat seni soruyor" dedim. Babam

geldi kapı aralığından ne istediklerini sordu. O zat da; "Yusuf Efendi, ben köyü işgal edilen ve kararınızla tarafıma iade edilen davanın sahibiyim. Ben bu beldenin zenginlerinden Hıristiyan bir Arabım. Esasında mallarımın içinde o köyün çok bir kıymeti yoktur. Ancak adalet sebebiyle dava etmiştim. Size kadar davalar bir türlü neticeye bağlanmamış olduğundan Osmanlı adaletine güvenimi kaybetmiştim. Ancak siz beni tanımadan resen hükmü verince Osmanlı adaletine olan güvenim yenilendi ve sebep olan size teşekkür için kapınıza geldim. Size bir hediye sunmak istiyorum" dedi. Arkasında bekleyen adamlardan aldığı 1 kese dolu altını babama vermek istedi. Babam da; "Efendi ben vazifemi yaptım. Eğer kapımda olmasaydınız sizi kovardım" dedi. O zat da; "O zaman bu hediyeyi almıyorsanız müsaade buyurun benim için kıymeti olmayan 20.000 dönüm bir araziye şu yavrunun adına tapulayayım" dedi. Babam da çok sert ve kararlı bir şekilde böyle bir şeyi asla kabul etmeyeceğini söyleyerek kapıyı kapattı."

Yusuf Ziya Nural, Hama'da Hâkim iken Mehmet Necef Efendi ile aralarında buna benzer bir olay geçmişti. Çocuklarından Ecz. Veysi Ziya Nural bu olayı oğlu Melih Nural'a şu şekilde anlatmıştır: "Birinci Dünya Savaşı sırasında Suriye'de açlık ve sıkıntılar had safhada idi. Ben bizzat sokaklarda açlıktan ölen kişileri görmüştüm. Babamın maaşları vaktinde gönderilemediğinden bizim de gıda stokumuz tükenmek üzere idi. Annem zahire sandıklarının içinden topladığı bulgurlardaki fare pisliklerini ayıklayarak haşlayıp bizlere yedirdiyordu. Bu arada, şehrin ileri gelenlerinden babamın da tanıdığı Mehmet Necef Efendi babama; "Yusuf Efendi maaşlarınızın vaktinde ödenememesi sebebiyle sıkıntınızı biliyorum. Müsaade ederseniz maaşlarınız gelene kadar size borç vereyim" dediğinde babam "bir Hâkim olarak böyle bir borcu kabul edip bir minnet altına girmeyi katiyetle istemem" diyerek reddetmişti. Daha sonra Mehmet Necef Efendi; "Hassasiyetinizi anlıyorum. Böyle bir minnet altına girmeniz için benim hanımlarımın nikâhlarına yemin ediyorum ki bu andan itibaren hiçbir sebeple mahkemenize mü-

racaat etmeyeceğim ve sizinle muhatap olmayacağım. Lütfen borç olarak kabul edin ve maaşınız geldiği zaman da borcunuzu ödeyin" diye taahhütte bulundu. Ancak babam bunu da kabul etmedi. Daha sonraları Suriye'de yeni bir hükümet oluşumu çalışmalarları sırasında Mehmet Necef Efendi, yeni kurulacak hükümette babama Adalet Bakanlığını teklif etti. Ancak babam "ben memleketime döneceğim" diyerek bu teklifi de reddetti."

Yusuf Ziya Nural, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Suriye'nin işgal edilmesinin ardından Türkiye'ye döndü ve Urfa'da serbest avukatlık görevinde bulundu. 1960 yılında vefat etti. Allah rahmet eylesin.

ECZACI VEYSİ ZİYA NURAL

Arabikâtibizâde Avukat Yusuf Ziya Nural'ın (1864-1960) ve eşi Fatma Hanım'ın(6) (1877-1925); Cevdet (1894-1969), Behice (1896-1875), Veysi Ziya (1905- 2003) ve Münibe (1907-1942) adlarındaki dört çocuğundan üçüncüsüdür.

Soyadı kanunu 1934 yılında çıktığında önce "Bayer" soyadını almış, daha sonra aile kararıyla "Nural" soyadını kullanmaya başlamıştır.

Veysi Ziya Nural, babasının Suriye'deki hakimlik görevi sırasında 1905 yılında Deyrzor'da doğdu. Aile 1922 yılında Urfa'ya dönünce Urfa Sultani Mektebi 10. sınıfına kaydını yaptırdı. O zamanki mevzuata göre 11. Sınıf sınavlarını vererek mezun oldu. 1923 yılının kasım veya aralık ayında Eczacılık Fakültesi'ne kaydolmak üzere İstanbul'a gitti. Üsküdar Altunizade semtinde bugün Haydarpaşa Lisesi olarak kullanılan bina o tarihte tıp ve eczacılık fakültesi olarak hizmet veriyordu. Veysi Ziya Bey, fakülte sekreterliğine kaydını yaptırmak üzere gittiğinde kendisine kayıtların eylül-ekim ayında kapandığı ve kaydını yapmalarının mümkün olmadığı söylenildi. Kendisi ile birlikte biri Diş Hekimliği, diğeri Eczacılık Fakültesi'ne kaydolmak isteyen iki öğrenci daha vardı. Üçü birlikte birkaç gün dekanlığa gidip yalvarmalarına rağmen bir türlü kayıtlarını yaptıramadılar.

▲ Arabikâtibizâde Komiser Şakir Yazgan

Veysi Ziya, o sırada Şişli’de bir apartmanda oturan ve Şehzadebaşı Karakolu Başkomiseri olan Şakir(7) amcasına giderek durumu anlattı. Şakir amcasının kızı Behiye Hanım, eşi Selanikli Osman Tülümen’le birlikte aynı evde Şakir Efendi ile birlikte kalıyorlardı. Osman Tülümen gece hayatı olan, kumara düşkün, sabaha doğru eve gelip öğlenden sonra tekrar Beyoğlu’na tramvayla giden bir kişiliğe sahipti. Veysi Ziya’nın evdeki üzüntüsünü görünce sebebini sorarak ilgilendi. Damat Osman, Veysi Ziya’yı yanına alarak bir öğlenden sonra tramvayla Beyoğlu’ndaki bir apartmana götürdü. Osman Bey, apartmanın kapısını çaldı. İçeriden kapının gözetleme kapağını açan şahıs; “Ha.. Osman sen misin?” diyerek kapıyı açtı. Beraberce üçüncü kata çıktılar. Geniş bir yatak odasında, öğlenden sonra olmasına rağmen yatağında kahvaltısını yapan bir zata selam vererek odaya girdiler. Osman Bey o zata; “Yakınım bu genç eczacılık fakültesine kaydolmak istiyor. Ancak kayıt süresi geçtiğinden kaydını yapmıyorlar, bunun için sizi rahatsız ettik” diyor. O zat da bir kâğıda yazdığı notu Veysi Ziya’ya vererek, “Veysi sen bu mektubu götür ver, gerisine karışma” diyor.

Veysi Ziya, yolda mektubu merak edip okuduğunda, “Ulan Vasfi, mektubun hamili fakülteye kaydolmak istiyor, gereğini yap, gözlerinden öperim” ifadesini görüyor. Böyle kaba bir ifade içeren mektubun işe yaramayacağını düşünen Veysi Ziya yine de kırışık olan

kâğıdı ütölüyerek temiz bir zarfın içerisine koyup umutsuzca fakültenin dekanlık katına çıkıyor. Yanında diş hekimliği ve eczacılığa kaydolmak isteyen o iki çocuk da vardır. Dekanlık kâtiibi kendisine kaydolmak için defalarca yalvar yakar olan bu üç genci karşısında görünce “Gene mi siz!” diye çıkışıyor. Ancak Veysi Ziya, “Dekan beye bir mektup getirdim” deyince kâtip zarfı elinden alarak dekanın makamına giriyor. Mektubun okunma süresi kadar bir zaman sonra kapı açılıyor, kâtip Veysi Ziya’ya “buyurun” deyip içeriye alıyor. Dekan Vasfi Bey; “Oğlum nereye kaydolmak istiyorsun” diye soruyor. O da Eczacılık deyince zile basıyor genel sekreteri çağırıyor. “Bu evladımızın kaydını hemen yapın” talimatını veriyor. Veysi bey “Efendim aynı durumda iki arkadaşım daha var” deyince dekan “onların da kaydını yapın” diyor. Böylece her üç genç te kayıtlarını yaptırıyorlar.

Veysi Ziya, sevinç ve hayret içerisinde konağa dönüp damat Osman Bey’e durumu anlatıyor. Osman bey de; “O mektubu yazan zat Beyoğlu’nun bütün eğlence mekânlarının hatırı sayılır bir kişisidir. Onun izni olmadan kimse bu alemde vakit geçiremez. Vasfi Bey de gece hayatı ve oyun masalarının müdavimi olduğundan o zatın hatırını yerine getirdi” diyor.

Diğer öğrencilere göre 1-2 aylık eğitim eksikliği ile derslere devam eden Veysi Ziya azimli ve disiplinli çalışmasıyla sınavlardan başarı ile geçti. Fakülteden yüksek bir not ortalaması ile 1926 yılında mezun oldu. Eczacılık tahsili gören ilk Urfalı olarak tarihe geçti.

Ankara’ya gelerek Sağlık Bakanlığı’ndan almış olduğu ruhsatla 1926 yılında Urfa’da Sarayönü semtinde “Nural” adlı eczanesini açtı. O sırada Urfa’da aslen İstanbullu olan Ecz. Zeki Anlağan’ın “Boncuklu Eczane” adıyla ünlenmiş “Şifa Eczanesi” bulunuyordu(8). Veysi Ziya Nural’ın eczanesi Urfa’da açılan ikinci eczaneydi, ancak kendisi Urfalı ilk eczacı idi. Daha sonra eczanesini o zamanlar Mahkeme Önü semti olarak bilinen, bugünkü Yıldız Meydanı yakınına taşıdı(9). Bir süre sonra bu eczanesini Kunduracı Pazarı’ndaki Kardeşler Camii’ne bitişik çık-

▲ Veysi Ziya Nural gençlik yıllarında

▲ Arabikâtibizâde Veysi Ziya / 09.02.1941

maz sokağın sağ köşesine nakletti(10).

Veysi Ziya 1934 yılında Mahmut Nedim Kürkçüoğlu’nun Tevhide Hanım’dan olan kızlarından Mediha Hanım ile evlendi. Bu evliliklerinden İsmail Vecih, Nural, Melih ve Fatma adlarında iki oğlu, iki kızı oldu(11).

Urfa’da eczacılığı yanında ruhsatlı kolonya imalatında bulundu. Soğuk algınlığı ve baş ağrısı tedavisinde kullanılmak üzere formülü kendisine ait olan “Deamin” ve diş ağrıları için “Vidol” adlı ilaçların ruhsatını Bakanlıktan alarak üretimini yaptı.

Çocuklarının iyi bir eğitim alabilmesi amacıyla eczanesini 1954 yılın-

Mahkeme Önü semtindeki Nural Eczanesi

Ecz. Veysi Ziya Bey ilk eczanesinde

Dr. A. Cihat Kürkçüoğlu, Ecz. Veysi Ziya Nural'ın çocuklarından Fatma Nural ve Melih Nural ile görüşürken. (19 Mayıs 2019-Ankara)

Veysi Ziya Bey Urfa'daki eczanesinde

da İstanbul'a nakletmek istedi. Ancak o günkü mevzuata göre eczane sayısındaki sınırlama nedeniyle bu isteğini gerçekleştirilemeyince eczanesini "Nural Eczanesi" adıyla Gebze Darca'da açtı. Daha sonra Samatya'daki Selamet Eczanesi'ni devralmasıyla İstanbul'a gelebildi. Üsküdar Doğancılar İmrahor Caddesi'ndeki ahşap bir konağı kiralarak dört çocuğu ve eşi Mediha hanımla İstanbul'a yerleşti. Samatya'daki bu eczanesini "Nural Eczanesi" adıyla Üsküdar Bağlarbaşı'nda Ermeni Surp Garabet Kilisesi'nin bulunduğu Vasiyet Caddesi'nin yakınındaki Allame Caddesi'ne taşıdı. Ancak eczane yakınlarında hastane ve doktor muayenehanesi olmadığından işleri iyi gitmeyince bir süre sonra eczanesini Edirne Uzunköprü'ye nakletti. Evini de Üsküdar Fıstıkacı semtine taşıyarak buradan Uzunköprü'ye gidip geldi. 1978 yılında ise eczanesini Ankara Demetevler semtine getirdi. Bir süre sonra da bu eczanesini devrederek emekliye ayrıldı ve İstanbul Erenköy'e yerleşti.

Amcazadesi Emekli Albay Veteriner Hekim Sadettin Yazan, kaleme al-

Veysi Ziya Nural'ın 1944 tarihli Urfa Ticaret ve Sanayi Odası belgesi.

V. Ziya Nural'ın Ticaret Kayıt ve Sicil Hüküyeti

diği "Arabikâtibizâdele Soy Kütüğü" adlı yayınlanmamış hatıratında Ecz. Veysi Ziya Nural'ı sempatik, çalışkan, ağırlamayı seven, cömert, yüce gönüllü, temiz bir kalbe ve güven verici özelliklere sahip bir zat olarak tarif etmektedir. Sadettin Yazan ayrıca, Veysi Ziya Efendi'nin iyi bir eczacı olduğunu belirterek elinin açıklığı, herkesi kendi temizliğinde zannetmesi yüzünden zamanında çok zengin olan eczacılara rağmen kimseye muhtaç olmadan yaşadığını, ikisi kız, ikisi erkek dört çocuğuna da

yüksek tahsil yaptırdığını belirtmektedir.

Ömrünü çalışarak, çocuklarına, mesleğine ve insan sağlığına hizmetle geçiren, gerek şahsiyeti ile gerekse helal kazancıyla yetiştirdiği çocukları ile akrabaları arasında hep güzel sözlerle anılan Veysi Ziya Nural, 2003 yılında İstanbul'da vefat etti ve İstanbul Erenköy Sahrayıcedid Mezarlığı'nda abisi Cevdet Bey'in mezarına defnedildi. Allah rahmet eylesin.

SONNOTLAR

- 1) Safiye Hanım, Hartavizade Muhammed Selim Efendi'nin çocuklarından Mustafa Sami Efendi'nin kızıdır.
- 2) Cevdet (1894-1969), Urfa'da öğretmenlik yaptı. İstanbul'da Yüksek Ticaret Okulu'nu bitirdikten sonra, Devlet Demir Yolları teşkilatında yüksek derece muhasebe müdürlüğünden emekli oldu. Behice (1896-1975); Ev kadını, Adıyaman eski belediye başkanlarından İbrahim Bey ile evlenmiştir. Münibe (1907-1942); Ev kadını olup Vehbi Kürkçüoğlu ile evlenmiştir. Veysi Ziya (1905-2003), Eczacılık tahsili yaptı. Urfa, Darıca, İstanbul, ve Üzünköprü ve Ankara'da eczacılık yaptı. Güner, Ev kadını olup Hacı İbrahim Alay ile evlenmiştir.
- 3) Müstantık: Mahkemede ilk ifadeyi alan sorgu hâkimi.
- 4) İstihraç: Bâzi emareleri beliren şeylerden ileriye ait olacak şeyleri çıkarmak.
- 5) Muhittin Arabi (D.1165 İspanya-Ö.1240 Şam) bu kitabı yazarken Peygamberimiz Hz. Muhammed (a.s.), birçok peygamber ve veli ile görüşüğünü belirtmiştir. Onları rüyasında görmüş, onları dünyaya davet etmiş ya da bedenini terk ederek onların bulunduğu yere giderek bu görüşmeleri yaptığını söylemiştir. Muhittin Arabi rüyasında yaptığı bu görüşmeler sonucunda yazdığı bu kitabında geleceğe dönük kehanetlerde bulunmuştur. Bazı iddialara göre, Fransız astrolog Nostradamus, kehanetlerini yazarken Arabi'den esinlenmiştir.
- 6) Hartavilerden Muhammed Selim Efendi'nin oğlu Mustafa Sami'nin kızı.
- 7) Urfa Kurtuluş Savaşı Onikileri'nden Arabikâtibizade Komiser Şakir Yazgan.
- 8) Bakınız: A.Cihat Kürkçüoğlu., "Urfa'nın İlk Türk Eczacısı Mehmet Zeki Anlağan", Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası Dergisi, sayı 29, sayfa 29-32, Şanlıurfa, 2008.
- 9) Günümüzde Yıldız Meydanı'nda yer alan Esat Giyim'in yeri.
- 10) Bu eczanesinin yerine yıllar sonra Memduh Vecdi Timur tarafından "Timur Eczanesi" açılmıştır.
- 11) Çocuklarından İsmail Vecih Nural; ilkökulu ve ortaokulu Urfa'da, Liseyi İstanbul Haydarpaşa lisesinde okudu. İstanbul Üniversitesi Jeofizik Mühendisliğinden mezun oldu. İzmir eşrafından Şadım Hanım ile evlendi. Emekliye ayrılmış olup halen Datça'da yaşamaktadır. Nural Nural; ilkökulu ve Ortaokulu Urfa'da okuduktan sonra İstanbul Üsküdar Mithatpaşa Kız Sanat Enstitüsü'nden mezun oldu. Urfa'da "Balak" ailesinden mimar Feridun Balak ile evlendi. Halen İstanbul'da yaşıyor. Melih Nural; ilkökulu Urfa İnönü ilkökulu'nda, Orta ve Lise öğrenimini İstanbul Haydarpaşa Lisesi'nde yaptı. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde iki yıl okuduktan sonra ayrılarak Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne kaydoldu ve buradan mezun oldu. Konya Milletvekillerinden emekli hakim Ziya İzerdem'in kızı Saim Hanım'la evlendi. Altı yıl Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde çalıştı. Çalışma Bakanlığı'nda 6-7 yıl müşavir olarak, uzun bir süre özel sektörde sağlık yöneticiliği yaptıktan sonra emekliye ayrıldı. Halen Ankara'da yaşamaktadır. Fatma Nural; ilkökulu Ayazma ve Bağlarbaşı ilkokullarında okudu. Ortaokul ve liseyi Üsküdar Kız Lisesi'nde okudu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Klasik Filoloji (Latin ve Grek dilleri) bölümünden mezun oldu. Tıp doktoru Aytek Koçhisarlıoğlu ile evlendi. Halen Ankara'da yaşamaktadır.

▲ Şanlıurfa Kurtuluşuna Katılan Kuvai Milliye Güçleri'nden bir grup

“11 Nisan 1920 Urfa'nın Düşman İşgalinden Kurtuluşu” Üzerine Notlar

Abuzer AKBIYIK
Araştırmacı-Yazar
abuzerakbiyik@hotmail.com

Geçmişte 11 Nisan Kutlamaları

Şanlıurfa'nın düşman işgalinden kurtuluşunun yıl dönümleri olarak kutlanan 11 Nisan Kurtuluş bayramlarının hayatımızda önemli bir yeri vardır. Eskiden “Çete Bayramı” olarak da anılan 11 Nisan Kurtuluş törenleri, Şanlıurfa'nın Topçumeydanı ve Şehitlik mevkiinde kutlanırdı.(1) Daha sonraki yıllarda Koşu Meydanı(2) (Şimdiki Valilik binasının da olduğu geniş alan) ve Halepli Bahçe'de yapılırdı. Bayram öncesi bütün okullarda tören için hazırlık başlardı. Öğrencilere uygun adım yürüyüş provaları, trampet takımı çalışmaları yapılır, geçit törenine en iyi okul seçilme telaşı yaşanırdı. Bilhassa ilkökul öğrencileri parlak kumaşlardan süslü elbiseler yaptırır, bisikleti olanlar renkli gramofon kâğıtları ile süsleyerek

▲ Kurtuluşun ilk yıllarında bir 11 Nisan Bayramı

▲ 1940'lı yıllarda Şanlıurfa'da bir geçit töreni

törene hazırlanırdı. Kaleboynu, Har-rankapı, Eyyubiye, Kamberkiye gibi bazı mahallelerde ise ayrı bir telaş olurdu. Kurtuluş savaşına katılan kişilerin çocukları veya torunları, aile büyüklerinin gabardin şalvarını, kırk düğme yeleğini, tüfeğini, rahtını bayramda giymek üzere hazırlık yapardı. Esnaf Odaları, her mesleği temsilen kimlerin katılacağını belirlerdi. Valilik, Askeri makam ve Belediyedeki hazırlıklar ise daha kapsamlı olurdu. Tören yerinde savaş sahnesi canlandıracak kişiler provalarını yaparak hazırlıklarını sürdürürdü.

Bayram günü gelip çıktığında herkes, erken saate bayram alanındaki yerini almaya başlardı. İlkokullar, Orta Okullar, Liseler, en önde bayrak ve okul flaması ile trampet takımının çaldığı ritme uygun olarak okuldan çıkar, yürüyerek sokakları aşar ve bayram alanındaki yerlerini alırdı. Keçeci, Demirci, Culhacı(3), Nacar(4), Saraç ve pek çok esnaf iş aletleri ile kamyon ve diğer araçların üzerinde gösteri yaparak tören alanından geçirdi. Mahalleleri temsilen çete kıyafeti giymiş gruplar, bazıları at üzerinde bazıları yayan olarak tören alanına gelirdi. Urfa kurtuluş törenlerine Gaziantep(5) ve Kahramanmaraş'tan mahalli kıyafetler ile gelen misafirler yerlerini alırdı. Kurtuluş savaşına katılmış aşiretleri temsilen, aşiret mensupları olarak ilçelerden, köylerden gelenler tören alanına topluca gelirdi.

Çoluk-çocuk, genç-yaşlı bütün Urfalılar o gün bayramı seyretmek üzere tören alanında olurdu. Tulumba Tatlısı, Ezme, Akkıt(6), Pamuklu Şeker, Kehke(7), Lolaz Ekmek(8), Kıymalı(9), Karlamaç(10), Eskimo(11), Palıza(12) ve daha pek çok yiyecek, içecek satan seyyar satıcılar alanın etrafındaki yerlerini alırdı. Tören alanında adeta mahşeri bir kalabalık olurdu. Herkes heyecanla törenin başlamasını beklerdi. Vali, Belediye Başkanı, Tugay Komutanı ve o gün için törene katılmak için gelen siyasilere ve diğer protokol üyeleri kurulan çadırdaki yerlerini alınca, günün anlam ve önemini belirten konuşmalar yapılırdı. Vali, Tugay komutanı, Belediye başkanı üstü açık bir araç içinde halkı selamlardı. Bu törenlerin vazgeçilmez isimlerinden biri şair, yazar ve hatip Mustafa Dişli idi. Bir Urfa sevdalısı olan Mustafa Dişli eline mikrofonu alınca "Anam sırtında su taşıdı, Babam düşmanla yaka yakaya savaşıydı, O zaman Urfa kurtuluş savaşıydı, İşte ben o ananın o babanın oğluyam" diyerek şiir okumaya başlayınca, bir alkış tufanı kopar, halk coşardı. Sis bombasının atılması ile kuru-sıkı silah sesleriyle temsili savaş sahnesi başlardı. Çete kıyafetli milis güçleri sürünerek temsili kaleye yaklaşırken, (temsili olarak) bazıları "Ah", "Vah" sesleri ile yarananır, kendini yere atardı. Temsili savaş sahnesinin en heyecanlı yeri, Urfalıların düşmanları yenip Türk bayrağını göndere çek-

meleri idi. Bu tablo karşısında heyecan son doruğa çıkardı, ağlayanlar, biri birine sevinçten sarılanlar olurdu. Törenin sonunda resimi geçit olur; okullar, esnaf kuruluşları, mahallerden katılan çeteler, ilçe ve köylerden katılan guruplar bir bir protokolün önünden geçirdi. Bayram günü akşama kadar, belediye hoparlöründen türküler, hoyratlar çalınırdı. Akşam da ses sanatçılarının katıldığı kurtuluş gecesi yapılırdı. Askeriye ise cemse(13) içine bando takımı ve ellerinde ışıl ışıl yanan fener olan askerler ile şehirde fener alayı yapar, çeşitli müzik çalarak şehri bir uçtan bir uca dolaşırdı. Hulasa, eskiden Urfa'da 11 Nisan kurtuluş bayramı Valilik, Belediye, Askeriye, memur, esnaf, tüccar, öğretmen, öğrenci, şehirli, köylü, herkesin katılımı ile çok coşkulu kutlanırdı.

Bayramlar mı Eskidi, Yoksa Bizler mi Yaşlandı?

Bizler de ilkököl dönemimizden itibaren hemen her sene okul olarak törene katılırdık. Urfa'da Nisan ayı sıcak olurdu. Gömlekle katıldığımız törende pek çok kez şiddetli Nisan yağmuruna tutulur, sırsıklam eve dönerdik. Yağmuru yiyen öğrenciler "Çömçe Geline"(14) dönerdi. Tören alanında savaş sahnesi canlandırılırken bir kısmı Türk askerini, Bir kısmı ise Fransız askerini temsil eder ve ona göre kıyafet giyerlerdi. Fransız askerlerini temsilen giyen belediye görevlileri, -

pijamaya benzer- mavi bir elbise giyerdi. Resimi geçit sırasında Türk askeri geçerken alkış, kıyamet kopar, Fransız Askerleri (gibi giyinenler) geçerken, kendini tutamayan bazı kişiler geçenlere "yuh" çekerdi. Pek çok Urfalı -temsili de olsa- Fransız kıyafeti giymek istemezdi.

Yukarıda size anlatmaya çalıştığım benim şahit olduğum 1960-70'li yıllardaki kurtuluş törenleridir. Okuduğumuz ve dinlediğimiz kadarıyla 1940-50'li yıllarda kurtuluş törenleri yine herkesin katılımı ile coşkulu şekilde kutlanırdı. Halk Evleri'nde kurtuluşla ilgili piyesler oynanırdı. Yine 11 Nisan günü program yapmak üzere Urfa müzik ekipleri Ankara Radyosu'na davet edilir, o gün Kurtuluş için özel program yapılırdı.(15)

11 Nisan törenleri bir şenlik, bir kutlamadan öte halka, bilhassa gençlere çok şey öğretirdi. Kurtuluş törenleri; Vatanın kolay kurtarılmadığını, vatani kurtarmak için her türlü yokluk ve zorluğa göğüs gererek mücadele edildiğini, pek çok Urfalının şehit ve gazi olduğunu hatırlatırdı. Böylece vatan, millet ve bayrak sevgisi herkesin gönlüne nakşedilirdi. Avrupa'ya daha şirin görünmek için sonraki yıllarda, öğrencilerin, esnafın ve halkın geniş katılımı ile açık alanlarda yapılan 11 Nisan törenleri kaldırıldı, salonlarda kutlanmaya başladı. Böylece bayramların eski tadı kalmadı. Bilmiyorum "Bayramlar mı eskidi, yoksa bizler mi yaşlandık?"

11 Nisan'ın Bende Ayrı Bir Yeri Vardır

Yaklaşık kırk yıldan beri çeşitli gazete ve dergilerde yazılar yazmaktayım. Yazdığım yüzlerce günlük yazı ve makaleler içinde, en duygulu ve heyecanlı yazdığım yazılar 11 Nisan Urfa'nın Kurtuluşu ile ilgili olanlardır. Küçük yaşlardan itibaren 11 Nisan'la ilgili duyduklarım, savaşa katılmış kişilerden bizzat dinlediklerim, konu ile okuduklarım ve katıldığım Kurtuluş bayramı etkinlikleri nedeni ile 11 Nisan'ın bende ayrı bir yeri vardır.

İlkokul, ortaokul ve lise hayatımda pek çok kez açık alanlarda yapılan 11 Nisan törenlerine katıldım, 11 Nisan gecelerinin organizasyonlarında yer

aldım, bu gecelerdeki konuşmacı, sanatçı ve şiir okuyanlar dinledim. Küçük yaşından yetişkin çağıma kadar Urfa kurtuluşuna katılmış kişilerden, onların çocuklarından pek çok anı dinledim. Kurtuluş savaşına katılmış Dedem Abdullah Atlası ve oğlu (Dayım) Necmettin Atlas'ı dinledim. Kurtuluş savaşında Yedek Subay olarak bulunmuş Ahmet Mesçi ile 1993 yılında uzun uzun sohbet ettim. Ahmet Mesçi'yi savaşın geçtiği Şebeke boğazına götürdük ve kendisi ile 11 Nisan ve kurtuluş savaşının geçtiği mekân konusunda röportaj yaptık.(16) Kurtuluş savaşına katılan Onikiler'den Ali Şelli'nin oğlu Reşat Şelli ile Kurtuluşun ilk şehidi Ahmet Rastgeldi'nin yakını Fuat Rastgeldi, Araştırmacı Av. Müslüm Akalın, Araştırmacı Prof. Abdullah Ekinci, Doç. Dr. Mehmet Emin Ünler, Yrd. Doç. Dr. İlhan Palalı, Sabri Dişli, Rüştü Öcal ile görüştüm, Kurtuluş mekanları ile ilgili Yrd. Doç. A.Cihat Kürkçüoğlu, Urfa Kurtuluş savaşında kadın kahramanlar konusunda Emine Güllüoğlu ile Kurtuluşa bizzat katılmış İzol aşireti reisi Bozan Bey'in yakını Hacı Mahmut İzol ve pek çok kişi ile Urfa'nın kurtuluşu ile görüşmeler yaptım. Kurtuluş Savaşı ile ilgili savaşta bizzat yer alan Ali Saip Ursavaş'ın "Çukurova Faciaları ve Urfa'nın Kurtuluşu", Kerim Fırat'ın "Urfa Savaşından Yapraklar" ve "Urfa Kahramanları" hatıra kitabı, konu ile araştırma yapan Av. Müslüm Akalın'ın "Urfa Mücahedesi" ve "Şehit Nusret

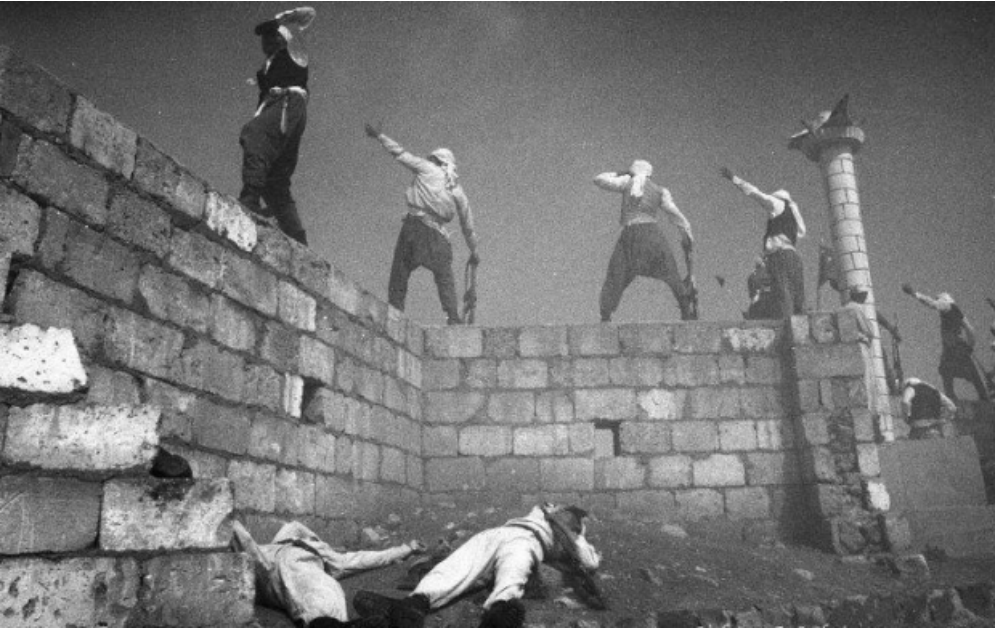
Bey Savunması" kitapları, Cemil Hacı-kamiloğu'nun "Urfa'nın Kurtuluşu ve GAP Projesi" kitaplarını okudum Böylece kurtuluş savaşı ile ilgili bir nebze de olsa bilgi sahibi oldum.

Urfa Kurtuluş Belgeseli...

Kahramanmaraş ve Gaziantep kuruluşu ile ilgili sinema filmleri, dizi filmler çekildi, "Urfa kurtuluşu ile ilgili hiç olmazsa bir belgesel film çekemez miyiz?" diye hep düşündüm. Bu düşüncelerden hareketle 2013 yılında "Urfa Kurtuluş Belgeseli" ile ilgili bir proje yazdım. Belgesele finansman sağlamak için birçok kişi ile görüştüm, birçok kuruma başvururdum, fakat büne kadar hiçbirinden bir destek bulamadım. Kurtuluşu anlatacak kişilerin pek çoğu yaşlı idi. Geciksek pek çoğunu kaybedebilirdik, bu nedenle bir an önce çekimlere başlamamız gerekiyordu. Bu nedenle kendi imkânlarımızla, değerli Yönetmen Mustafa Nadir Onay ve ekip arkadaşları ile Urfa'ya geldik. Harran Üniversitesi Öğretim görevlisi Sabri Kürkçüoğlu ve öğrencilerinin çekim ekibine katılımı ile Urfa'da bir haftalık çekimler yaptık. Kurtuluş savaşına katılan kişilerin çocukları, yakınları ve kurtuluş savaşı konusunda araştırma ve çalışmaları olan akademisyenler ve araştırmacılarla görüştük, kayıt altına aldık, mekânlarla ilgili çekimler yaptık. Kişilerle görüştüğçe konunun boyutu genişledi. Daha çok kişi ile görüşmemiz gerektiği orta-

Abuzer Akbıyık Kurtuluş Savaşı Gazisi Ahmet Mesçi ile Röportaj yaparken (1993)

▲ Geçmiş yıllarda Haleplibahçe'de gerçekleştirilen K uruluş Bayramı temsil töreninden

ya çıktı. Bu kapsamda gerek şehir merkezinde, gerek ilçe ve köylerde birkaç hafta sürecek daha kapsamlı bir çalışma yapılması gerektiği kanaatine vardık. Kendi imkânlarımız böylesi bir kapsamlı çalışmaya müsait olmadığından, çalışmaya ara verdik. 2 bölüm olarak planladığımız "Urfa Kurtuluş Belgeseli" çekimlerine bütçe bulursak devam edeceğiz. Kurtuluş savaşının olduğu 1920 yılından tam 99 yıl geçti. Bu nedenle savaşa katılmış olanlar vefat etti. Onların çocukları ve yakınlarından sağ olanlar var ve pek çoğu yaşlı. Ne zaman finans kaynağı buluruz, ne zaman çekimleri yaparız, bu kişilerin ömürleri vefa eder mi? Biz geldik 60 yaşına Kurtuluş belgeselini çekmeye ömrümüz vefa eder mi bilemiyorum. Kismetse olur. Ne diyelim...

11 Nisan 1920 Urfa İçin Çok Önemli Bir Gündür

I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı, Mondros Mütarekesi (ateşkes anlaşması) imzalamıştı. Bu anlaşma ile Osmanlı Devleti tam anlamıyla teslim olmaktadır. Antlaşmaya uygun olarak Türk birlikleri geri çekildi ve terhis edildi. Savaş sırasında da İtilaf Devletleri (İngiltere, Fransa, Rusya bilahare İtalya) yaptıkları gizli antlaşmalarla Osmanlı Devleti'ni aralarında paylaşmışlardı. Mütarekenin yürürlüğe girmesi ile İtilaf Devletleri çeşitli bahane-

ler ileri sürerek Türk topraklarını fiilen işgal ettiler. Urfa, önce İngilizler daha sonra da Fransızlar tarafından işgal edildi.

Jandarma Kumandanı Binbaşı Ali Rıza Bey başkanlığında Urfalı 12 vatansever bir araya gelerek Kuvay-i Milliye (Milli direniş gücü) hareketi başlatıldı. Devlet gücü olmadığından, Urfa merkez, ilçe ve köylerden gelenlerle milis (çeteler) kuvvetler oluşturuldu. Fakat silah, mermi, yiyecek yoktu. Urfalı yiğitler her türlü yokluğa, şiddetli soğuklara aldırmadan, kahramanca çarpıştılar. 11 Nisan 1920 günü İşgalci Fransızlara, Şebeke Boğazi'nde son darbeyi vurarak, canları pahasına bu vatani düşmandan kurtardılar. Bu nedenle 11 Nisan 1920, Urfa için çok önemli bir gündür. Urfalılar kahramanlıkları ile tarihe destan yazmıştı.

Urfa tarihinde bir dönüm noktası olan 11 Nisan Kurtuluşu ile ilgili neler yapılması gerektiği konusunda bundan yaklaşık 22 sene önce üç yazı yazmış ve bazı önerilerde bulunmuşum. Öneme binen yazılarımın bazı bölümlerini tekrar sizlerle paylaşmak istedim. 1997 yılında Hizmet Gazetesi'nde yayınlanan üç yazımı tekrar ilgililerin dikkatine sunuyorum.

"Sayın Valimize, Belediye Başkanımıza ve Tugay Komutanımıza Açık Mektup-1

Geçmişimize sahip çıkarak, geleceğimizi teminat altına alabileceğimiz bilinen bir gerçektir. Be nedenle bugün bir açık mektup yazarak Şanlıurfa kurtuluşuyla ilgili bazı hususları Sayın Valimize, Belediye Başkanımıza ve Tugay komutanımıza dikkatine sunmak istedim. Bilindiği gibi Urfalı kurtuluş savaşında büyük mücadeleler vermiş, 11 Nisan 1920 tarihinde bir destan yazarak şehri düşman işgalinden kurtarmıştır. Düşman işgali sırasında, Urfalının kahramanlıkları kötü hava şartları ve madde imkânsızlıklarına rağmen gösterdikleri mücadele dikkate şayandır. Halkın oluşturduğu milli kuvvetleri düşmanla göğüs göğüseye çarpışmış ve şehri düşman işgalinden kurtarmıştır. Urfalıların bu kahramanlıklarına istinaden Büyük Millet Meclisi'nce Urfa'ya "Şanlı" unvanı da eklenmiştir.

Urfalıların kahramanlıkları türkülerle ve hoyratlara konu olmuştur. Urfalı düşmana son darbenin vurulduğu Şebeke'den dönerken duygularını şöyle dile getirmiştir.

Kolumu salladım toplar oynadı. Kara taş içinde çete kaynadı. Yaşasın Urfalılar teslim olmadı. Dı yeri yeri kumandanım yeri Çetelerim gidiyor dönmüyor geri

Urfalı mücadele azmini kutsal değerlerinde bir hoyratında şöyle dile getirmiştir.

Harpten döndüm yurda ben Oldum hurda hurda ben Ben bir Türk çobanıyam Koyun vermem kurda ben Ben ölüm, düşman kurşunundan ben ölüm Ay yıldızlı bayrak için ben ölüm Dumanlı dağlar gülü bahçalı dağlar Şirin Urfam için ben ölüm

Şanlıurfa kurtuluş mücadelesini organize eden Urfa kaza ve köylerinin ileri gelenlerinden ve o günkü devlet gücü temsilcilerinin oluşturduğu "Onikiler" diye bilinen kahraman insanları minnetle ve saygıyla anıyoruz. Düşman askerleriyle önce şehir içinde aylarca mücadele edilmiş şehirlerden sürülen Düşman askerleriyle son çarpışma Akabe yöresindeki "Şebeke Mevki"inde yapılmıştır ve düşman tamamen yok edilmiştir. Şebekede yapılan savaşta birçok Urfalı şehit düşmüş o topraklar şehitlerimizin aziz kanlarıyla sulanmıştır. Bugünkü rahatımızın be-

delini dedelerimiz kanlarıyla canlarıyla ödemiştir. Bu nedenle bu memleket için gözlerini dahi kırpmadan ölüme giden aziz şehitlerimizi anmak onların ruhlarını şad edecek eserler yapmak hepimizin borcudur. Bu husustaki önerilerimi Pazartesi günkü yazımda Valimiz, Belediye Başkanımız ve Tugay Komutanımızın dikkatine sunacağım.

Sayın Valimize, Belediye Başkanımıza ve Tugay komutanımıza Açık Mektup – 2(17) Dünkü açık mektubumda, Şanlıurfa kurtuluşuyla ilgili Urfa lıların kahramanlıklarını anlatmış ve “bu memleket için gözlerini dahi kırpmadan ölüme giden aziz şehitlerimizi anmak, onların ruhlarını şad edecek eserler yapmak hepimizin borcudur” diye yazmıştım. Şimdi bu husustaki önerilerimi Sayın Valimiz, Belediye Başkanımızın ve Tugay komutanımızın dikkatlerine sunmak istiyorum.

1-Kurtuluş Savaşı'nda önemli görev yapan başta “Onikiler”in yakınlarından olmak üzere kuruluşumuzla ilgili resim, yazı, kitap, çete kıyafetleri ve o günlerde kullanılmış silahlar gibi eşyalar ve dokümanlar temin edilerek bir KURTULUŞ MÜZESİNİN KURULMASI çok yararlı olur kanaatindeyim.(18) (Mahmut Nedim Konağı 2003 yılında alındı ve 2010 yılında Kurtuluş Müzesi kuruldu)

2-Şanlıurfa kurtuluş savaşının geçtiği yer olan Akabe civarındaki alanın “Şebeke Şehitliği” olarak tanzim edilmesi anıt dikilmesi ve ağaçlandırılması çok isabetli olacağına inanmak-

tayım... Şebeke mevkiinin ağaçlandırılarak bir mesire yer halinde getirilmesi ileriki yıllarda kurtuluş şenliklerinin yapılması çok isabetli olur düşüncesindeyim. Yine ilk etapta o mevkiye bir tabela konularak “Şanlıurfa kurtuluş savaşının geçtiği yer” ibaresi yazılması da oradan geçenlerin birer Fatiha okumalarına vesile olacaktır.(19)

3-Şanlıurfa Kurtuluş savaşının ehil kişiler tarafından yerli ve yabancı kaynaklardan araştırılıp bir kitapta toplanması çok yerinde olur kanaatindeyim.

4-Kurtuluş savaşıyla ilgili bir tiyatro eseri ve bir film yaptırılarak genç nesillere aktarılması yerinde olacağı kanaatindeyim.(20)

Şebeke Mevkii Şehitlik Yapılsın (21)

Urfa'nın düşman işgalinden kurtuluşunda göğüs göğüse çarpışmaların yapılarak, düşmana son darbenin vurulduğu yer olan Akabe civarındaki şebeke Mevkiinin “Şehitlik” olarak düzenlenmesi, oranın ağaçlandırılarak bir mesire yeri haline getirilmesi hususundaki yazılarımız Valimiz, Belediye Başkanımız ve Tugay komutanımıza hitaben çok açık bir mektupta bu sütunlarda dile getirmiştim. Yazımızı okuyan Kurtuluş savaşına katılanların yakınları, Şanlıurfa ile ilgili konularda duyarlı hemşerilerimiz beni arayarak, böyle bir çalışmanın çok yerinde olacağını Aziz şehitlerimizin de ruhlarının şad olacağını belirttiler. Yazımız üzerinde,

konu mahalli radyo ve televizyonlarda haber olarak yer aldı. Bekir Şirinoğlu, televizyondaki “Attar Pazarı” programında “Şehitlik” yapılmasının gerektiğini vurguladı. Hulusi Öcal abimiz gazetede makalesinde Şehitlik konusunu vurguladı. Şanlıurfalıların meselelerine sahip çıkması beni gerçekten beni gerçekten duygulandırdı. Halkımızın yanında Devlet büyüklerimizin de meseleye sahip çıkıp konuyu ele alacaklarını umuyorum.

“Şehitlik Yapılsın” konusundaki yazımızın yayınlandığı gün tugay komutanımız beni telefonla aradı ve “Şebeke mevki”nin, şehitlik yapılması konusunu çok olumlu karşıladığını, yapılması ve ağaçlandırılması konusunda tugay olarak üzerine düşeni yapmaya hazır olduklarını belirtti. Devlet büyüklerimizin konuyu duyarlı olmaları ve sahip çıkmaları beni gerçekten sevindirdi. Sayın Valimiz ve Belediye Başkanımızın da konuyu yakın zamanda ele alıp Şanlıurfa'nın kurtuluş günü olan 11 Nisan 1997'de Şebeke Şehitliğine ilk ağacı dikeceklerini umuyorum.(22) “

Bu yazıları yazdığım 1997 yılından beri 22 yıl geçti. Yazıda bahsettiğim “11 Nisan Kurtuluş Müzesi” gerçekleşti. Düşmanı yenerek kurtuluş savaşına son noktanın konulduğu yer olan Akabe'deki Şebeke Mevkiinde “Urfa Kurtuluş Şehitliği” kurulması, Her yönüyle kurtuluş mücadelesinin anlatıldığı “Urfa Kurtuluş Kitabı” hazırlanması ve “Urfa Kurtuluş filmi” çekilmesi gibi önerilerim de umarım ilgililer tarafından dikkate alınır ve hayallerim gerçekleşir. Bu vesile ile bütün hemşerilerime selam ve saygılarımı sunarım.

- 1) 11 Nisan Kutlamaları Şehitlik ve önündeki alanda olurdu. Şimdiki Cengiz Topel Okulu'nun doğu tarafında betonarme bir türbin vardı, halk bu türbinlerde oturarak ve Topçumeydanı'nın damından bayram törenlerini izlerdi.
- 2) Koşu Meydanı: Eskiden at yarışlarının yapıldığı şimdiki Valiliğin de içinde bulunduğu geniş alanda yapılırdı. Bu hipodromda çok at yarışı izledim. Oraya giden caddenin ismi de "Yarışçılar Caddesi" idi.
- 3) Culhacı: Bez Dokumacı
- 4) Nacar: Marangoz
- 5) Kendi kendini kurtaran üç il: Anadolu'da devlet gücü olmadan, halktan oluşan milis kuvvetleri kendi kendini kurtaran üç il vardır. Bunlar Gaziantep, Kahramanmaraş ve Şanlıurfa'dır. Bu vilayetlerin halkları, kurtuluş günlerinde birbirlerine yardımcı olmuşlardır. O günlerin anısına Urfa kurtuluş törenlerine Gaziantep ve Kahramanmaraş'tan mahalli kıyafetler ile misafirler gelirdi.
- 6) Akkıt: Şekerle yapılan renkli macun. Çocuklar çok sever. Çöplere sarılarak satılır.
- 7) Kahke: Gevrek Simit.
- 8) Lolaz Ekmek: Börülce kaynatılarak dürüm yapılan, genellikle ayaküstü yenilen bir yemek. Kaynatılan börülce dürüm yapılır ve içine soğan ve pul biber konularak yenir.
- 9) Kıymalı: Lahmacun
- 10) Karlamaç: Buz, özel bir aletle sıyrılarak bir bardağa konular, içine renkli şerbet konularak satılır. Yaz günü sıcağın bunalan çocuklar karlamaç yer.
- 11) Eskimo: Limonata, kakao veya gül suyunun buz fabrikasında küçük kaplarda dondurulmasıyla yapılır. Yazın çocuklar tarafından çok sevilir.
- 12) Palıza: Şanlıurfa'da nişasta, şeker ve süt ile yapılan bir çeşit tatlı. Palıza, gül suyu şerbetine dilimlenerek yenir. Yazın içine buz da konular.
- 13) Cemse: Halk dilinde askeri araç. Amerika'dan gelen askeri arabaların önündeki "General Motors Corporation"ın kısaltılmış şekli olan "GMC" logosu bulunmaktaydı. Bu kelimelerinin baş harflerinin okunuşu; "ci-em-si" olduğundan, halk arasındaki telâffuzu yuvarlatılarak "Cemse" olarak telaffuz edilmiştir.
- 14) Çömçe Gelin: Şanlıurfa'da çocukların düzenlediği yağmur duası törenidir. Kuru ziraat yapılan yerde ekin için yağmur çok önemlidir. Yağmur yağmadığı zaman, hasat olmaz, yokluk, pahalılık olur o sene pek zor geçer. Yağmur yağmadığında yetişkinler Yağmur duasına çıkarlar. Çocuklar da yağmurun yağması için "Çömçe Gelin" adı ile bir tören düzenler. Çömçe Gelin töreni için 8-12 yaşlarındaki çocuklar (bilhassa kız çocukları) tahtadan (veya süpürge) bir oyuncak yapar, tahtanın üzerini renkli bezle, gelin gibi süsüler. Buna "Çömçe Gelin" denir. Çömçe Gelinin, her kolundan bir çocuk tutar ve diğer çocuklarla birlikte ev ev gezerler. Kapının önüne geldiklerinde çocuklar çömçe gelin ile ilgili tekerlemeyi söyler. "Çömçe gelin nar ister/Koç koyun kurban ister/Balıkla Yem iste/Allahtan rahmet ister/Ver Allah'im ver/Bir yağmurla sel" Kapıyı açan ev sahibi de çömçe gelin (oyuncak) üzerine su döker ve çocuklara bulgur veya çeşitli hediyeler verir. Alınan bulgur da Balıklı göldeki balıklara verilir veya yemek yapıp komşulara dağıtılır. Çömçe Gelin, Bestekar Abdülkadir Alğın'ın bir türküsünde geçmektedir. "Çömçe gelin olasan/Her kapıda durasan/Uşahların elinde/Mahleyi dolanasan", Şanlıurfalı Şair Aydın Hatipoğlu da "Çömçe Gelin" adlı şiirinde şu mısralara yer vermiştir. "Çömçe gelin nar ister/Tarlaya yağmur ister/Ver Allah'im ver/Yağmur ile sel..."
- 15) Urfa müzik ekiplerinin 11 Nisan törenleri ile ilgili katıldıkları bazı radyo programlarının ve Milli Eğitim tarafından 11 Nisan Kurtuluş Bayramında çekilen siyah-beyaz bir belgesel film kopyaları Abuzer Akbıyık ve Halil Binbaşıoğlu arşivinde mevcuttur.
- 16) Urfa Kurtuluş savaşına Yedek Subay olarak katılan Ahmet Mesçi ile yüz yüze görüşmelerim oldu. Daha sonra 1993 yılında Ahmet Mesçi'yi, Av. Müslüm Akalın ile birlikte Akabe'de Şebeke Mevkiinde götürdük ve Kurtuluş savaşında düşmanla göğüs göğüse savaşılan yerde kendisi ile bir röportaj yaptık. Ahmet Mesçi konuşmalarını ve savaş yapılan yerlerin görüntülerini videoya kaydettik. Fotoğraf çektik. Halil Amasyalı'nın kamera ile kaydettiği görüntüleri o günlerde program yapmaktaydım Şanlıurfa Televizyonunda yayınladık.
- 17) Abuzer Akbıyık, Makale, Hizmet Gazetesi, Yayın Tarihi: 06.01.1997
- 18) Kurtuluş Müzesi'nin kurulması pek çok kişinin gönlünden geçmekte idi. Ben de 06.01.1997 tarihli Hizmet Gazetesi'ndeki yazımda Mahmut Nedim Konağı'nda "Kurtuluş Müzesi"nin kurulmasını önermiştim. Yıllar sonra da olsa Kurtuluş Müzesi gerçekleşti ve çok mutlu oldum. Birçok başarının ardında yıllar süren mücadele vardır. Mahmut Nedim Konağının alınması ve kurtuluş müzesi yapılması da yıllar süren bir çalışmanın ürünüdür. Kurtuluş Müzesi projenin esas mimarları Dr. A. Cihat Kürkçüoğlu, müzenin kuruluşunda emekleri geçen Şair ve Yazar Naci İpek, Av. Müslüm Akalın, S. Sabri Kürkçüoğlu, Şükrü Üzümcü ile 2002 yılında Urfa'dan ayrıldığı günden bir gün önce ödemeyi yaparak konağı satın alan Şanlıurfa Valisi Sayın Muzaffer Dilek ve diğer emeği geçenleri kutluyorum.
- 19) Şanlıurfa-Gaziantep yolu üzerindeki Akabe Bölgesindeki "Şebeke Mevki" ile ilgili o günün Valisi Sayın Ziyaeddin Akbulut'a 13.04.1994 tarihinde bir mektup yazdım. Valimiz konuyla ilgilendi ve Valimizle birlikte yanımızda Vali Yardımcımız Sayın Hasan Duruer olmak Şebeke Mevkiine gittik. Valimizin talimatı ile Vali Yardımcımız Hasan Duruer yerin krokisi ve kime ait olduğuna dair bazı çalışmalar da yaptı. Alanın ortasında bazı parsellerin şahıs arazisi olduğunu tespit etti. O kişilere uygun bir yer vererek takas etmeyi planlıyordu. Fakat daha sonra tayinleri çıktı. O konu kaldı. Daha sonra gelen Vali Şahabettin Harput'a konuyu ilettim. Vali, o günkü Orman Müdürü Necmettin Büyükkılıç ile bölgeye gidip incelemelerde bulunduk. Orman Müdürlüğü bir çalışma yaptı. Yol kenarındaki tepede bir tören yapıldı. Benim de katıldığım törende 11 Nisan Kurtuluş ormanının ilk ağaçları dikildi. Kurtuluş ormanı oradan başlatıldı fakat yetkililer değişti, çalışmanın gerisi gelmedi. Ağaç dikilen tepe de daha sonra düz edildi. Şebeke bölgesinin ağaçlandırılması ve Şehitlik yapılması bir başka bahara kaldı.
- 20) Kahramanmaraş kurtuluşu ve kurtuluş kahramanlarından Sütçü İmam'la ilgili çevrilen ve televizyonda da gösterilen film çok ilgi görmüştü, Urfa kurtuluşuyla ilgili de bir film neden olmasın.
- 21) Abuzer Akbıyık, Makale, Hizmet Gazetesi, Yayın Tarihi: 20.01.1997
- 22) 2017 Şubat ayında Şanlıurfa'da görüştüğüm Mimar Uğur Beyazgül, Şebeke mevkiinde kurtuluş savaşının geçtiği alanın tespiti, tanzim edilerek ağaçlandırılması, gezi ve dinlenme alanları, çeşme yapılması, anıt dikilerek şehitlik haline getirilmesi ile ilgili bir proje çalışması olduğundan bahsetti. Çok sevindim. Umarım Valilik, Belediye konuya sıcak bakar Şebekedeki Şehitlik gerçekleşir.

Urfa Kurtuluş Savaşına Katılanlar

URFA KURTULUŞ TÜRKÜSÜ HİKÂYESİ

Osman ÖZSOY*
Urfa Şehir Bاندosu Eski Şefi

Güzel Urfa'mızı işgale gelen Fransız istila orduları şiddetli bir kış mevsiminde geceli gündüzlü çarpışmadan sonra işin kolay olmayacağını anlayarak şehri terke karar vermişlerdi. Şehirden üç saat kadar bir mesafe ayrıldıktan sonra beraberlerinde bulunan ve kendilerine her hususta yardım eden Urfa'nın azıllı Ermenilerinden gönüllü askerler, Şebeke mevkiinde yol üzerindeki kuyulardan hayvanlarını sulamak için gelen köylü kızlarının namuslarına el atmak küstahlığında bulunmuşlardır. Bu hareketleri civardaki köylüler tarafından şiddetle mukabele gördüğü için işi silaha aksettiren Ermenilerin bu hareketine esasen içerlemiş bulunan köylülerin, civar köylülerin de katılmasıyla düşmana ateş açmaları üzerine, olayın haberi derhal Urfa'ya ulaştırılmış ve henüz elinde silahın namlusu soğumamış bulunan Urfa çeteleri koşar adımlarla köylünün imdadına yetişerek Şebeke'de çetin bir muharebe başlamıştı.

Altı saat süren çok çetin çarpışmaya civar köy kadınları da çetelere

su ve yemek taşımak suretiyle iştirak etmişlerdi. Muharebe sonunda düşman kâmilen imha edilmiş, Türk'ün namusuna el uzatmak küstahlığında bulunan Ermeniler ile birlikte Fransız kuvvetleri de cezalarını çekmiş bulunuyorlardı.

Çatışma sonrasında elinde silahıyla muharebe meydanından şehre zafer sevinciyle dönen çeteler, kalem ve kâğıda hacet kalmaksızın kurtuluş türküsünün güfte ve bestesini oluşturuyorlardı.

Şebeke dağından atladım geldim
Bombalarım döküldü topladım geldim
Birkaç Fransız'ı pâkladım geldim

Di yeri yeri yeri kumandanım yeri
Çetelerin gidiyor dönmüyor geri

Fransızın başında kırmızı fesler
Atılıyor bombalar gelmiyor sesler
Ruhları çekilmiş kalmış kafesler

Di yeri yeri yeri kumandanım yeri
Çetelerin gidiyor dönmüyor geri

Şebeke dağları yüce yüce dağlar
Sajo oturmuş yarasını bağlar
Fransız askeri hüngür hüngür ağlar

Di yeri yeri yeri kumandanım yeri
Çetelerin gidiyor dönmüyor geri

Tilfindir hastahane karşıma karşı
Kafir Fransızın bomba atışı
Urfa çetelerinin süngü takışı

Di yeri yeri yeri kumandanım yeri
Çetelerin gidiyor dönmüyor geri

(* Osman ÖZSOY, bu yazıyı 1971 yılında yazarak görev yaptığı Adıyaman'dan Urfa'ya A. Naci İpek'e yayınlanması için göndermiştir. 1978 yılında Anzelha Dergisi'nin 5. sayısında yayınlanmıştır. Yıllardan beri Urfa'da okunmakta olan Kurtuluş Türküsü TRT repertuarında da kayıtlıdır.

1946 yılında Urfa - İstanbul arasındaki Çeşitli İl ve İlçelerde 2.5 A y Boyunca Konserler Veren Urfa Müzik ve Oyun Ekibi Ayaktakiler (Soldan Sağa): Ekibin Başkanı Osman Özsoy (Bandocu Osman), Oyun şefi Müslüm Baran (Keruka Müslüm), Oyuncu Mehmet Çelikada (Sarı Rahmenin Oğlu), Oyuncu Yasin Yeşilgül (Kasap Yasin), Okuyucu İsmail Aksoy (Karaköprülü İsmail), Saz Mehmet Ataç (Ali Çine Mehmet), Cümbüş Abdurrahman Savaşan (Cincih Abe), Okuyucu Mehmet T optan (Badeyin Oğlu), Saz Şefi Mustafa Ataç (Ali Çine Mustafa), Sandalyede Oturanlar soldan sağa: Ney İsmail Şimşek (Kide Hafız), Saz Mehmet Şengül (Çırçır Mahey), Kanuni Eyüp Erel (Kanuni Ayıbo), Saz Bedii Maraş, Okuyucu Ali Rıza Okutan, Yerde Oturanlar Soldan- Sağa : Davulcu Abdurrahman Teksöz (Avde Emmi), Oyuncu Halil Söğüt (İplikçi Halil), Okuyucu Abdî Saraç (Küçük Abdi), Zurnacı Salih Çiçek (Salih)

Osman ÖZSOY

1908 (1324) yılında Urfa'da doğmuştur. Babası Hacı Ali, annesi Adile'dir.

Bursa Sanat Okulu'nda 2 yıl musiki nazariyatı dersini merhum Bando Öğretmeni Mustafa Rahmi Bey'den almıştır. Bursa'nın Yunanlılar tarafından işgali üzerine Urfa'ya gelmiş, Urfa Sanat Okulu'nun Bando kısmına devam ederek Yüzbaşı Deli Mehmet ve bilahare 7. Kolordu Mızık muallimi iken emekli olup Urfa Sanat Okulu'na tayin edilen merhum Ali Rıza Bey'den solfej ve armoni dersi almıştır. Ali Rıza Bey'in vefatından sonra Sanat Okulu'nun lağvı ve Halkevleri'nin teşekkülü üzerine Urfa Halkevi Bando Şefliği'ni fahri olarak yıllarca idare etmiştir.

1934 yılında Mardin Halkevi Bando Şefliğine tayin edilerek 2 yıl çalışmış, Mardin Belediye Reisi olan Atıf Ulusoglu'nun Urfa Valiliğine tayini ile Urfa'da sönmüş bulunan Bando'yu

canlandırmak için Urfa Halk Okuma Odası Memurluğunu yapmak ve "Bando Şefliği"ni de yürütmek üzere Urfa'ya celb edilmiş, Urfa'da odacılar-dan müteşekkil bando takımını yeniden yetiştirmiş olup bu öğretmenliği 1950 yılına kadar devam ettirmiştir.

1 Mayıs 1955 tarihinde Adıyaman Bayındırlık Müdürlüğü Ambar Memurluğuna, sırf Adıyaman'da "Bando Takımı" yetiştirme gayesiyle tayin ettirilmiş ise de bando aletlerinin temini için icap eden para olmadığından 1963 yılına kadar Adıyaman'da Bando teşkili mümkün olamamıştır. Alaeddin Kral Paşanın Adıyaman'a Vali tayin edildikten sonra 23.000 lira temin edilerek 18 kişilik Bando takımı faaliyete geçirilmiş ise de 3 yıl yaşayabilmiştir. Bilahare Sayın Vali Rağıp Gerçeker'in himmetiyle özel İdare bütçesine konulan 12.000 lira ödenekle bir yıl yaşamış, Rağıp Gerçeker'in Adıyaman'dan nakli ve yerine tayin edilen Vali Naci Bozkurt'un 12.000 lirayı bütçeden kaldırması sonucu bando dağılmış ve

aletler de Adıyaman Halk Eğitim Merkezi'nde muhafaza edilmiştir.

Osman Özsoy Urfa Halkevi'nde müzik eğitimliği ve koro şefliği de yapmış, Urfa müzik ekipleri ve bando ekibi oluşturmuştur. Urfa türkülerini ve oyun havalarını notaya alan Osman Özsoy, "Urfa musikişinasları ve Halk Türküleri, Derleyen Osman Özsoy" isimli notalı kitap çalışmasını yayınlamak üzere hazırlamıştır. Defterde yer alan eserler şunlardır: Urfa divan peşrevi, (1937 yılında notaya alınmış), Arap atı gibi salları başını, İki bacı durmuş bacadan bakar, Az kaldı bayram ola, Gelemem ben gidemem ben, Çay içinde adalar, Gele gele geldim bir kara daşa, Urfalıyam dağlıyam, Güvercin vurdum kahmaz, Sinemde bir tutuşmuş, Anam olan Ömer, Lorke Oyun havası, Hayriye, Urfa dağlarında gezer bir ceylan, Urfa kurtuluş şarkısı (Tilfındır hastahane), Urfa oyun havalarından (Gezinti), Urfa oyun havalarından (Hüseyni gezinti), Urfa kurtuluş marşı (Dağlarda uçuldar), Urfa kurtuluşu için Foxtrot

(Saz-Söz:Osman Özsoy), Urfa oyun havalarından gezinti, Alim şarkısı (Söz-Müzik: Mustafa Ataç), Gidin Bulutlar gidin, Ben de gittim bir geyiğin avına, Urfa oyun havası (Gezinti), Urfa oyun havası (Gezinti-Kalk git havası), Gurbette bayram (Saz-Söz: Kanuni Eyüp Erel), Yine cuş eyledi göynüm (Güfte-Beste: Kanuni Eyüp Erel), El zanneder ben deliyem, Diyarbekir bu mudur, Tamburam rebap oldu, Harman yeri sürseler, Dön beri dön beri de yüzün göreyim, Sabah ile sabah ile. Defterde hayat hikayeleri yer alan Urfalı musikişinaslar şunlardır: Dede Halil, Hacı İbiş, Cürre Mehmet, Kekeç Muhittin, Kirişçi Halil, Tamburacı Deriş, Hacı Sait Ağa Oğlu Müslüm Ağa, Mukim Tahir, Tamburi Topal Abdurrahman, Kanuni Eyüp Erel, Tamburacı Hamza (Kel Hamza), Halil Nevzat, Mehmet Rıza (Dedehayır), Mustafa Ataç, İsmail Şimşek, Hasan Macit Erakın, Osman Özsoy.

“Urfa musikişinasları ve Halk Türküleri, Derleyen Osman Özsoy” isimli notalı kitap çalışması yazarın çocukların-

dan Abuzer Akbıyık'a intikal etmiş ve yayına hazırlanmaktadır.

Osman Özsoy ekip başkanı olarak 1946 yılında Urfa saz ve oyun ekibinden 18 kişiyle yaptığı konser gezileri Urfa müzik tarihinde bir ilktir. Bu ekip yurdun birçok yerinde başarılı konserler vermiş, Urfa'nın ismini şerefle temsil etmiştir. Hiçbir maddi menfaat gözetmeden yola çıkan ekip 2 ay 8 gün süren uzun bir zaman zarfında gittiği şehirlerde konserler vererek takdirler kazanmış ve şehir gazeteleri kendilerinden sitayişle bahsetmişlerdir. Bin bir imkânsızlık ve meşakkatle geçen bu turnede; Birecik, Gaziantep, Adana, Mersin, Eskişehir, Bursa, Ankara ve İstanbul gibi şehirlerde konserler vermişler, Urfa'nın milli oyun ve türkülerini yurdun birçok yöresinde tanıtmışlardır. Konser heyetinde yer alan Urfalılar şunlardır: Osman Özsoy (Başkan), Mustafa Ataç (Saz Şefi), Eyüp Erel (Kanuni), Bedi Maraş (Bağlama), Abdurrahman Savaşan (Cümbüş), Mehmet Şengül (Bağlama), Mehmet Ataç (Bağlama), İsmail Şim-

şek (Ney), Ali Rıza Okutan (Okuyucu), Mehmet Toptan (Okuyucu), İsmail Aksoy (Okuyucu), Abdi Saraç (Okuyucu), Müslüm Baran (Halkoyunları Şefi), Mehmet Çelikada (Oyuncu), Yasin Yeşilgöl (Oyuncu), Halil Söğüt (Oyuncu), Abdurrahman Teksöz (Davulcu), Salih Çiçek (Zurnacı).

Osman Özsoy, Urfa'da 40 yıla yakın müzik alanında hizmet etmiş olup 1972 yılında vefat etmiştir.

Kaynak: Abuzer Akbıyık, “Şanlıurfa Müzik Tarihinin İsimsiz Kahramanlarından; Müzik Hocası, Derlemeci, Bestekâr, Notist Bandocu Osman Özsoy”, *Edessa Kültür Dergisi*, Sayı: 4, *Melisa Matbaacılık*, İstanbul, 1998.

Osman Özsoy'un 1940'lı yıllarda kurduğu Urfa Bando Ekibi

Klasik Gitarı Türkiye'ye Tanıtan ve Sevdiren Şanlıurfalı: Prof. Dr. AHMET KANNECİ

Öğr. Gör. S. Sabri KÜRKÇÜOĞLU
Harran Üniversitesi
Şanlıurfa Sosyal Bilimler MYO
sabriharran@hotmail.com

Kanneci Ailesi

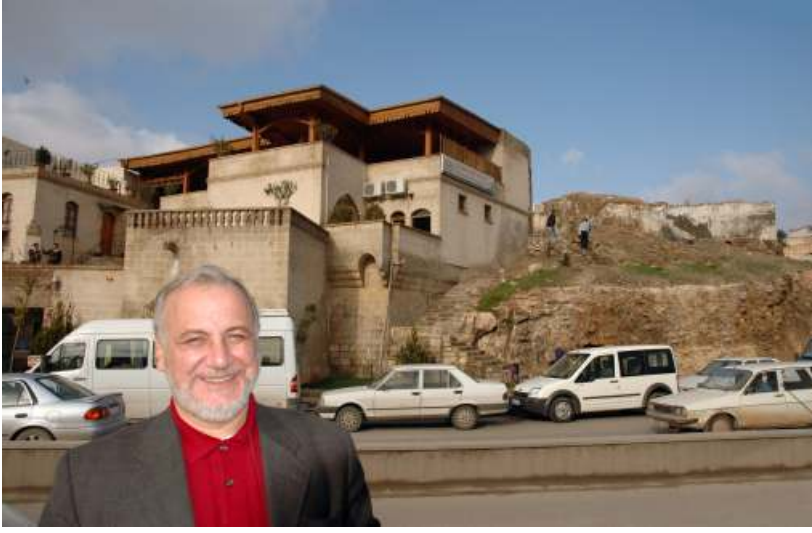
Kanneci ailesinin kökleri, Şanlıurfa'nın Fırat kıyısında bir doğa harikası olan Halfeti'ye dayanmaktadır. Ahmet Kanneci'nin Dedesi Abdurrahman Bey Halfeti'de memurluk yaparken ve yeni evliyken askere alınarak Yemen'e harbe gönderilmiş, orada uzun süre esir kalmıştır. Sonra Birinci Cihan Harbi'nde Suriye'de Dulkerim'de İngilizlere esir düşünce, önce İskenderiye'ye, oradan Selanik'e götürülmüş. Böylece askerliği yedi sene sürmüştür.

Ahmet Kanneci'nin Babası Mustafa Bey 1923 yılında Halfeti'de doğmuş. Halfeti Kız Yatılı Okulu'nda öğretmen olan Dedesi Abdurrahman Bey, bu okul kapanınca 1930'da Özel İdare

memuru olarak Urfa'ya tayin olmuş, böylece aile Urfa'ya yerleşmiştir. Balıklıgöl'ün kuzeyindeki Molla Ali Tetirbesi'nde (çıkma sokak) Emekli Yüzbaşı Sıtkı Aloğlu Bey'in evinde oturmuşlar. 1954'te emekliye ayrılan dedesi, 1957'de vefat etmiş, Halası Urfa'da kalmış, Babası Mustafa Bey ve Anneanesi önce Nizip'e sonra Antep'e yerleşmiş. Babası Mustafa Bey, Şahizer Hanım (1923) ile 1950 yılında Nizip'te evlenmiş, Ömer Faruk (1951), Ayşe Gönül (1952), Ahmet (1957) isimli üç çocukları olmuş. Babasının banka memuriyeti dolayısıyla başka şehirlerde de bulunmuşlar. Memleketleriyle bağlantıları kopmasın diye Mustafa Bey çocuklarıyla sık sık Halfeti'ye, Urfa'ya ve Gaziantep'e gelirmiş. Kanneci ailesinin nüfus kütükle-

ri halen Halfeti'dedir.

Halfeti ilçesinin tarihi mimari dokusunun önemli bir kısmını tarihi sokaklar ve evler oluşturur. Çok sayıdaki tarihi Halfeti Evi içerisinde, Kanneci ailesinin büyüklerinden "Muhittin Kanneci Konağı" önemli mimari özellikleriyle görülmeye değerdir. Bu konak 1910 yılında Belediye Başkanı Ali Yener tarafından yaptırılmıştır. 1928 yılında Kanneci ailesi konağı almış ve uzun yıllar Kanneci ailesinde kalmıştır. Halfeti evlerinin en güzel örneklerinden olan bu iki katlı konak, Fırat Nehri manzaralı yapılmış, bahçeli büyük bir yapıdır. Avluda iki eyvan, iki oda, mağara ve mutfak; üst katta iki eyvan, dört oda ve mutfak, kiler ve hamam yer alır. Konak sahip olduğu eyvanlar ve taş bezemeleriyle görülmeye de-

▲ Arka sağıdaki boş arsada A. Kanneci'nin dedesinin Şanlıurfa'da oturduğu ev yer almaktaydı

ğerdir. Ahmet Kanneci 2000 ve 2001 yıllarında konakta konser vermiştir. Konak, 2012 yılında Av. Emine Onur Seyyar tarafından satın alınarak restorasyonu yapıp butik otel olarak 2016 yılında hizmete açılmıştır.

Ahmet Kanneci'nin Hayatı ve Eğitimi

Ahmet Kanneci, 21 Haziran 1957 tarihinde babasının memuriyeti nedeniyle buldukları Konya Ereğli'de dünyaya geldi. Kırıkhan (Hatay) Kurtuluş İlkokulu'nu, Ankara Kurtuluş Ortaokulu'nu ve Ankara Fen Lisesi'ni bitirdi.

Üniversite eğitimine ODTÜ Endüstri Mühendisliği'nde başladı. Sonra ODTÜ Mimarlık Fakültesi'nin mi-

marlık bölümüne kaydını yaptırdı ve bu bölümden 1981 yılında mezun oldu.

1984-1985 yıllarında memleketi Şanlıurfa'da yedek subay olarak askerliğini yaptı.

2007 yılında Leyla Hanımla evlendi, Mustafa (2010) isminde bir oğlu bulunmaktadır.

Sanat ve Gitar Aşkı

Ahmet Kanneci, sanata dair ilk dersi ilkokul yıllarında Hatay Kırıkhan'da babasından alır. Hayat Mecmuasının orta sayfasındaki resim dikkatini çeker. Suluboya ile benzerini yapmaya çalışır ama benzetemez. Babasına, "Bu resim kimin ki buraya basılmış? diye sorar. Babası, "Ben de bi-

lemiyorum ama bu mecmuaya basılmışsa önemli birinidir. Araştırman lazım." der. Ansiklopedileri inceleyerek resmin ünlü ressam Pablo Picasso'ya ait olduğunu öğrenir. Böylece beğenmeyle birlikte, bilgi edinme ve anlamaya gayret edilmesini de öğrenir. Daha sonraları Pablo Picasso beğendiği resamlardan biri olur. Resim çalışmalarını amatörce yürüterek, güzel desenler ve portreler yapar.

Ahmet Kanneci Türkiye'nin en kaliteli eğitim kurumlarından Ankara Fen Lisesi'nde okurken ilk iki yıl seçmeli ders olarak resim dersini seçer, üçüncü yıl ise müzik dersini seçer. O zaman spora ilgisi olup atletizmde uzun atlama ve üç adım atlamada Türkiye birincilikleri bulunmaktadır. Müzikle tanışması 1973-1974 yıllarına denk gelir. Müzik dersine başlayınca, hocaları Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası konserlerine götürmek ister ama kendisi pek istekli değildir. Babasının "Beğenmeden önce anlamaya gayret etmek gerekir." sözünü hatırlar ve konsere gider. Bu konser belki de müzik hayatının en önemli anlarından biri olur. Konser ona ilginç gelir. O arada gitar çalanlar dikkatini çeker. Derken, dünyanın en önemli gitaristlerinden Alirio Diaz sahnede solo yapar. Diaz çaldıkça büyüler. O anı anlatırken, "Sesin arkasındaki dünyayı keşfettim" diyor Kanneci.

Parmakları büyük diye, lisedeki hocası da onun gitarı seçmesini ister. Gitar almadan, ders almadan, bu işin kültürünü araştırır. Dünya'nın gitarı en

▲ Halfeti Kanneci Konağı Restorasyon öncesi / 1999

▲ Kanneci Konağı Restorasyon sonrası / 2016

Sabri Kürkçüoğlu ve Ahmet Kanneçi (18 Aralık 2005-Şanlıurfa)

iyi çalan adamı kim? diye araştırınca, "Alirio Diaz" ve "Andres Segovia" olduğunu öğrenir. Gidip onlarla çalışacağını söylediğinde, etrafındakiler onunla alay ederler. O ise gidip onlarla çalışmayı hedef edinir. Bir sonraki konsere gider. Konser biter bitmez solist odasına varır, Alirio Diaz on yedi yaşındaki genci sempatik bir gülümsemeye karşılır. Kanneçi titreyen bir sesle Alirio Diaz'a "Ben gitara âşık oldum. Çalmak istiyorum." der. Diaz, "Çal bakalım" dediğinde, çalmayı bilmediğini söyler. "O zaman sen yolu yarlamışsın." diyen Alirio Diaz'a heyecanla, "Diğer yarısı ne?" diye sorar. Alirio Diaz, "Diğer yarısı da disiplinli bir şekilde iyi bir hocayla çalışıp bu işin teorisini öğrenmektir." Cevabını verir. Diaz, her gitaristin bir zamanlar gitar çalmadığını da hatırlatır. Halen Diaz'ın bu sözleri onun için yol göstericidir. Ve o yolda devam edip, kendini sürekli geliştirmeye çalışır.

Lise son sınıfta başladığı gitarı, üniversite yıllarında çalmaya devam eden Kanneçi, ilk konserini 29 Kasım 1977'de Ankara'da Türk-İngiliz Kültür Derneği'nde verir. 42 yıldan beri yurtiçi ve yurtdışında 1500 civarında konser vererek sanat hayatını devam ettirmektedir.

Ahmet Kanneçi, annesi Şahizer Hanım'ın bileziklerini satarak 1981 yılında kendisine aldığı gitarı halen gözü gibi saklıyor. Bu gitarın ilahi bir şekilde korunduğuna inandığını belirtirken, yaşadığı olayları şöyle anlatıyor: "İspanya'da iken gitarım bir ara çalındı. Onu

sokakta bir adamın omzunda gördüm. 'Nereden aldınız?' der demez, adam gitarı bırakarak kaçtı. Bir ara gitarı İspanya'da kaldığım evde bırakıp Türkiye'ye döndüm. Ev soyulmuş, Japon arkadaşım 'gitarın bende' dedi. Hırsız onu almamış meğer. Bir arkadaşım, gitarımı emanet istedi. Bir süre sonra bu arkadaşımın evinin yandığını duydum. 'Gitarın kaderi buymuş' dedim. Tam umudu kesmişken arkadaşım aradı, 'Her şey yandı. Bir tek senin gitarın yanmadı' dedi. Annem, bileziklerini nasıl satıp gönlünden verdiyse, o gitarı ilahi bir güç koruyor gibi geliyor."

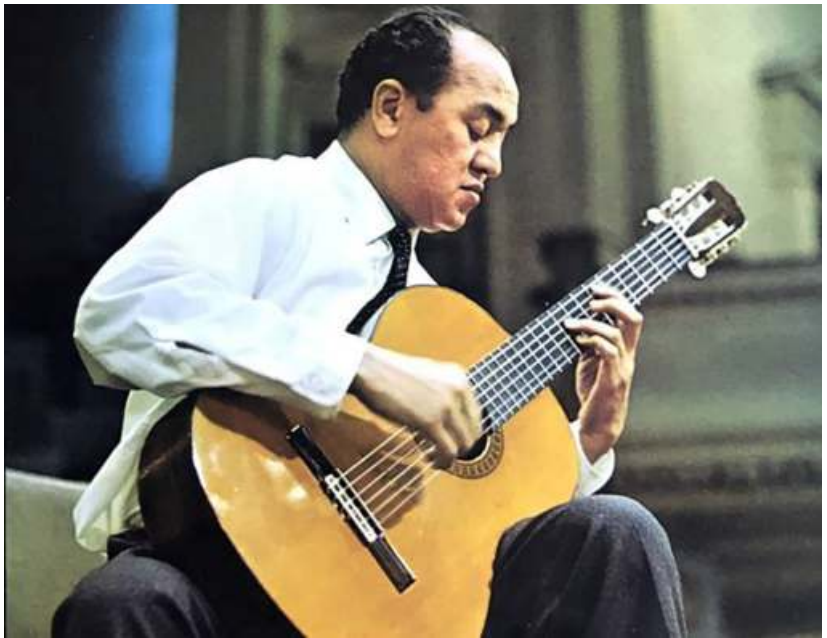
Ustası Alirio Diaz

İlk karşılaşmasından yıllar sonra Ahmet Kanneçi'nin Alirio Diaz ile yeniden yolları kesişir. 30 yıl bu önemli ustadan dersler alır. Diaz, aslında Kanneçi'nin ilk ve gerçek ustasıdır. Usta ile öğrencisi her fırsatta buluşmuş ve ortak çalışmalara imza atmıştır. Diaz ona "oğlum" diye hitap eder, Kanneçi ise "ustam" der. Kanneçi'nin, Ustası için 2000 yılında hazırladığı "Ustam Alirio Diaz 50. Sanat Yılı" adında bir kitabı bulunmaktadır. Bu kitabın kapağında ki portreyi de kendisi yapar. Kanneçi, aradan 46 yıl geçmesine rağmen Diaz'a olan ilgisinin sürdüğünü ve onun tavsiyesinin meğerse sonu gelmez bir yol olduğunu söylediğini söylüyor.

Türkiye'ye hayatının önemli varlıklarını, gitarını ve kalbini hediye eden Alirio Diaz, 5 Temmuz 2016 tarihinde Roma'da 93 yaşında vefat etti. Ahmet Kanneçi onun öğrencisi olma ayrıcalığını ve onurunu yaşıyor.

Konservatuvar Eğitimi

Kanneçi, müzik alanındaki teori eğitimine Türkiye'nin önde gelen bes-tecilerinden Turgay Erdener ile başladı. İstemihan Taviloğlu, Nazmi Bosna ve Ali Sevgi'den ise armoni ve kontrpuan dersleri alarak devam etti. 1977 yılında Julian Byzantine ile tanıştıktan

Alirio Diaz

Alirio Diaz
(1923 - 2016)

Portre Çizim: Ahmet Kannece

İNGİLİZ KÜLTÜR HEYETİ
ve
TÜRK-İNGİLİZ KÜLTÜR DERNEĞİ
sunar

A. Kannece GİTAR RESİTALİ

29 KASIM 1977
20.30

27 DR. MEDİHA ELDEM SOKAK, YENİŞEHİR, ANKARA

Ahmet Kannece'nin 1977 Yılında Verdiği İlk Konserin Davetiyesi

sonra çalışmalarını tamamen klasik gitara yoğunlaştırdı.

Kannece, ODTÜ Mimarlık Fakültesi'ni 1981'de bitirdikten sonra müzik eğitimi düşünür. İspanya Hükümeti'nin verdiği bursu kazanarak gittiği, "Conservatorio Superior de Música Oscar Espla de Alicante"de Jose Tomas'ın sınıfından ve ayrıca Fransa'nın Perpignan kenti Devlet Konservatuvarı'ndan "Birincilik Ödülü" ile mezun olur.

Kannece Ailesinin geleneğinde "en büyük zenginlik eğitim"dir. Onun Lisans eğitimi, master ve doktora yapması babasının gözünde çok büyük servetten daha önemlidir. Ne zaman ki kendisi ve kardeşleri eğitimde bir başarı sağlamışsa, o zaman babası dünyanın en mutlu insanı olmuştur.

Akademik Hayatı ve Eğitimciliği

Ahmet Kannece Avrupa'daki çalışmalarını tamamlayıp Türkiye'ye döndükten sonra Hacettepe Üniversitesi, Bilkent Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, ODTÜ ve Başkent Üniversitesi olmak üzere beş ayrı üniversitede konservatuvar gitar bölümlerini kurdu.

2005 yılında, "Türk Bestecilerinin Solo Gitar Sonatlarının Gitar Eğitimine Katkıları Yönünden İncelenmesi" konulu doktora tezini vererek yardımcı doçent oldu. 2007 yılında doçentliğe, 2013 yılında ise profesörlüğe atandı. Ülkemizde Profesör unvanını almış ilk gitaristtir.

Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuvarı Gitar Sanat Dalı, Ahmet Kannece tarafından 2005-2006 eğitim öğretim yılında kurulmuştur. Kurulduğu günden itibaren "Gitar Sanat Dalı Başkanlığı" nı kendisi yürütmektedir. Halen Ankara Devlet Konservatuvarı'nda görevini sürdürmektedir.

Çok sayıda müzisyen yetiştiren Ahmet Kannece, yürüttüğü lisans ve yüksek lisans programlarında çağdaş yöntem ve tekniklerle eğitim vererek, uluslararası alandaki güncel çalışmaları yakından takip etmekte, sanatsal ve bilimsel çalışmalarıyla akademik birikime katkıda bulunmaya devam etmektedir.

Klasik gitar, usta icracıların gitar konserleriyle Türkiye'de beğenilen ve yaygınlaşan bir müzik dalı olarak ortaya çıkmış olup önemli bir dinleyici kesimine ulaşmıştır.

Klasik gitarın ustalarından biri olarak görülen Ahmet Kannece, tüm yönleri ile incelendiğinde, popüler olandan ziyade doğru olana yönelmiş bir icracıdır. Eğitimde de aynı yolu izleyen icracı, moda olanı kabullenmek yerine, doğruluğu tespit edilmiş metotlarla, çevresine ve öğrencilerine faydalı olmaya çalışmış, ayrıca kendi tecrübelerini de bu metotların arasına uygun zamanlar ve uygun oranlarda yerleştirmiştir. (Karagülle 2014: 112)

Ahmet Kannece

▲ Ahmet Kanneçi Urfa Konserinde (2005)

Sanatçı Kişiliği ve Görüşleri

İnsanlık tarihinin Göbeklitepe'den günümüze her döneminde var olan sanat olgusunu Tolstoy, "bir duyguyu yaşayan insanın, o duyguyu bilerek ve isteyerek başkalarına aktarma olayı" olarak ifade etmiştir.

Geleneksel yapıya bağlı kalarak, kültür mirasına sahip çıkıp, yeni sentezlerle "yeni sanat ürünleri yaratmak" ve topluma sunmak, kültürü ve sanatı

▲ Ahmet Kanneçi Balıklıgöl'de (19 Aralık 2005)

yeni soluklarla yaşatmaktır. Ülkemizin müzik üretiminde en önemli ögesi, duygu ve düşünce birikimi olan ve bunları üretime dönüştürerek "yaratan insanlar"ın varlığıdır. Yaratılmakta olan yeni müzik ürünlerinin ilham kaynağı ise "eski kültür birikimleri"dir.

Kültür ve sanatın ortaya çıkardığı zenginlikle, çok seslilik ve güzellikle ruhun beslenmesi, yaşam kalitesinin artması ve toplumun sağlıklı olması söz konusudur. Sanatın insanları aydınlatması, toplumun müzik zevkinin gelişmesi, sanatçının kaliteli ve güzel sanat eserlerini topluma sunma görev ve sorumluluğuyla gerçekleşir.

Örnek alınacak sanatçı bir kişiliğe sahip olan Ahmet Kanneçi, değişik ülkelerden değişik ezgiler icra ederek ve edindiği birikimlerini kayıt altına alıp bir koleksiyon haline getirerek sonraki kuşakların yararlanmasına sunmaya çalışmaktadır. Dünyanın birçok ülkesinden beğendiği müzikler üzerinde, ünlü bestecilerle çalışarak düzenlemelerden sonra icra etmektedir.

Ülkemizde, akademik anlamda klasik gitarın ilklerinden biri olan Ahmet Kanneçi, çok geniş bilgi dağarcığı, araştırmacılığı, yaratıcı kişiliği ve cesareti ile doğal olarak tüm gitar severlerin odak noktası olmuş ve her yöndeki çalışmalarına artan bir hızla devam etmiştir.(Karagülle 2014: 112)

Türkiye'de "klasik gitar"ın tüm unsurları ile birlikte gelişimine katkıda bulunabilmek amacı ile Türk bestecilerini

sürekli olarak gitar için özgün eser yazmaya teşvik etme çabaları içinde olan Kanneçi, yurtiçinde ülkemiz bestecileri tarafından yazılan eserleri icra ederek de "klasik gitar"ı Türk halkına tanıtmaya ve sevdirmeye çalışmaktadır.

Tüm bölgelerden eserler çalmaya özen göstermesinin yanı sıra, yurtdışında Türk bestecileri tarafından yazılan eserler ve düzenlemeleri gitar ile icra ederek "Türk Müziği"ni dünyaya tanıtmaktadır. Solo konserlerinin dışında, birlikte çalma ve oda müziği icraları da bulunmaktadır.

Müziğin gelişimine katkıda bulunmak amacı ile repertuar seçiminde ve icra konusunda iyi bir araştırmacı, tüm dönem ve bölgelerden farklı eserler sunan özgün bir icracıdır.

İcra ettiği eserlere sadece gitarist gözüyle ve teknik yönleri ile bakmak yerine, daha geniş bir perspektifle bakıp, felsefi ve müzikal yaklaşımlar gözeterek kendi transkripsiyonlarını sunmaya önem vermiştir.(Karagülle 2014: 106)

Ahmet Kanneçi, Aşık Veysel'in ve üç telli bağlamayı şelpe tekniğiyle

▲ A.Kanneçi Akriilik Boya 70x100 Afiş Çalışması Resim Öğrt. Leyla Beldek (2008)

▲ Ahmet Kanneci Balıkgöl'de

çalan Fethiyeli Ramazan Güngör gibi ustaların yeni kuşaklara tanıtılması gerektiğini çok önemsemektedir. Günümüzde, ekranlarda saatlerce nitelsiz programlar yapıldığını, denetimin olmadığını belirterek, müzik programlarının yeterliliği olmayan müzisyenlerce yapıldığında insanların beyinlerine ve ruhlarına zarar verildiğini ifade etmektedir.

Ahmet Kanneci; kitle iletişim araçlarının müziği eğlence anlamında gördüğünü, halbuki estetik müziğin eğlence için olmadığını, sadece eğlence ile vaktin güzel geçmediğini, kaliteli ve ciddi icralarla da vaktin güzel geçeceğini vurgulamaktadır.

Urfa halk müziğinde ciddi anlamda güzel eserlerin bulunduğunu belir-

▲ S.Sabri Kürkçüoğlu ve Ahmet Kanneci
(26 Mayıs 2019-Ankara)

ten Kanneci, anonim halk türküsü olarak günümüze ulaşan bu eserlerin gönülden ve içten yakıldığını, bir kısmının hikâyesi olduğunu ve bazılarının en ünlü bestecilerin dahi besteleyemeyeceğini söylüyor.

Sanatçısı, "duygusallıkla duyarlılığı dengeleyebilen ve heyecanların analizini yapabilen insan" diye tarif ediyor Ahmet Kanneci. "Dokunmak, söylemek ve tınlamak" onun için müziğin temelindeki üç sözcük. "Söyleme ve dokunmada şahıs, tınlamada ise sanat ve müzik öne çıkıyor. Sanat kalıcı, fani olan bizleriz" diyor.

Ahmet Kanneci, evrensel ansiklopedik kaynaklarda Türkiye'den yer alan ilk gitaristtir.

Konserleri

Aralarında; Museo Andres Segovia (İspanya), Carnegie Hall (ABD), Merkin Concert Hall (ABD), Royal Festival Hall (İngiltere) ve Teatro Colon (Arjantin) gibi ünlü konser salonlarının da bulunduğu; ABD, Almanya, Arjantin, Avusturya, Belçika, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Çin, Danimarka, Estonya, Fransa, İngiltere, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, Japonya, Kanada, KKTC, Kolombiya, Kosova, Kosta Rika, Letonya, Litvanya, Makedonya, Meksika, Norveç, Pakistan, Peru, Polonya, Slovakya, Suriye, Şili, Tacikistan, Tunus, Türkiye, Ukrayna ve Venezuela olmak üzere 40 ülkede birçok konser verdi.

Arjantin, Çin, Fransa, İspanya, Japonya, Norveç, Peru, Türkiye ve Venezuela olmak üzere toplam 8 ülkede 30 Master Class yaptı.

Birlikte konser verdiği sanatçılar arasında; Alirio Diaz (Gitar), Ayhan Erman (Keman), Jorge Cardoso (Gitar), Victor Pikayzen (Keman), Selva Erdener (Soprano), Dorothy Randolph (Barok Keman), Şefika Kutluer (Flüt), Ekrem Öztan (Klarinet), Hiroki Terashima (Gitar), Javier Garcia Moreno (Gitar), Diler Argat (Piyano) ve Sibel Özgün (Piyano) gibi önemli isimler vardır.

Ayrıca Turgay Erdener, Fazıl Say, Jorge Cardoso, Francisco Ortiz, Ertuğrul Bayraktar, H. Ertuğ Korkmaz, İstemihan Taviloğlu, Nazmi Bosna, Mi-

guel Angel Cherubito, Carlos Padro, Timothy Walker, Misak Toros, T. Shahıdı, M. Hoshino, Hiroki Terashima, Francisco Cuenca gibi önemli besteciler Kanneci'ye ithafen eserler bestelemişlerdir.

Birlikte Çaldığı Oda Müziği Grupları; Gazi Oda Orkestrası, Borusan Oda Orkestrası, Akbank Oda Orkestrası, Manchester Camarata, Alsacia Camarata, Malaga Senfoni Orkestrası, Tacikistan Oda Orkestrası, Bregenz Oda Orkestrası gruplarıdır.

Solist Olarak Çaldığı Orkestralar; Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası, Hacettepe Senfoni Orkestrası, Orkestra Akademik Başkent, Eskişehir Senfoni Orkestrası, Linares Konservatuvar Orkestrası'dır.

Konserlerinde "Anadolu türküleri" icra ederken, bu müziğimizi varlığından haberi olmayanlara hissettirmek için gitar dinleyicilerine, özellikle yurtdışındaki gitar dinleyicilerine türkülerimizi dinletmek ve tanıtmayı amaçlamaktadır.

Ödülleri

1992 yılında Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi tarafından "Fahri Doktora" ünvanı verildi.

1993 yılında "Fulbright Araştırma Bursu" kazanarak, araştırmalarını sürdürmek amacıyla ABD'ye gitti. Kanneci'nin New York'ta dünyanın en ünlü salonlarından biri olan ve müzisyenler için önemli bir salon olan "Carnegie Hall"de bir konser vermesi kabul edildi. Bu konserinde salon tamamen doldu. Bunun üzerine Carnegie Hall, bir yazıyla sanatçı listesine eklendiğini bildirdi. Bu da "Fullbright Komisyonu"nun gözünden kaçmadı ki Ona 2000 yılında "Sanatta Ömür Boyu Başarı Ödülü" verildi.

2004 yılında ODTÜ Senatosu tarafından "Takdir" ödülü;

19 Aralık 2002 tarihinde Harran Üniversitesi Fahri Doktora Payesi;

2006'da Evrensel Kardeşlikten Dünya Barışına Çağrı Vakfı "Yılın Sanatçısı Ödülü";

2006'da Sanata Saygı Derneği "Sanata Saygı Ödülü";

Ahmet Kannecei CD'leri

2007'de Hacettepe Üniversitesi "Sanat Ödülü";

2008'de Yıldız Teknik Üniversitesi "Yılın Gitaristi Ödülü"ne layık görüldü.

2010 yılında ise "Türkiye'deki gitar kültürü ile Segovia repertuarının kullanılması ve yayılmasındaki katkıları" nedeni ile "Andres Segovia Onur Madalyası" ile ödüllendirildi.

Kannecei, Harran Üniversitesi'nin Rektör Prof. Dr. Uğur Büyükburç döneminde verdiği 'fahri doktora payesi' için şöyle demektedir: "O benim hayatım boyunca göğsümde gururla taşıyacağım bir madalyadır. Çünkü Harran Üniversitesi tarafından fahri doktora verilmesi benim için alabileceğim ödüllerin en büyüğüdür. Başka yerlerde de çeşitli ödüller aldım. Ama burada verilmesinin anlamı başka. Bu birçok şeyi ispat ediyor. Tabi doktora başarıya veriliyor ama benim bu yaptıklarımın atalarımın memleketinde hissedilip takdir edilmesinin anlamı başka bir şey."

Kayıtları ve Basılanlar CD'leri

1995-Festival Guitarras Del Mundo 95, EPSA Arjantin (Karma CD)

1996-Festival Guitarras Del Mundo 96, EPSA Arjantin (Karma CD)

1996-Anatolian Pieces, BMG (Solo CD)

2002-Popular Classics, SONY Classical (Solo CD)

2006-Ahmet Kannecei Plays Italian Baroque, SONY Classical (Solo CD)

2006-Ahmet Kannecei Plays Turgay Erdener, SONY Classical (Solo CD)

HÜADK Senfoni Oda Orkestrası Konser Kaydı, Şef: Güler Aykal, Solist: Ahmet Kannecei (Turkofon LP)

Turgay Erdener, "Sen Sen Sen Albümü"nden; Laçın, Sabahın Seherinde, Aygız, Lorca Tango adlı eserlerde gitar kayıtları.

Karma kasette 3 parça, Meksika.

Önem verdiği çalışmalarının tamamını kayıtlar aracılığı ile dinleyicilere sunma çabası içindedir.

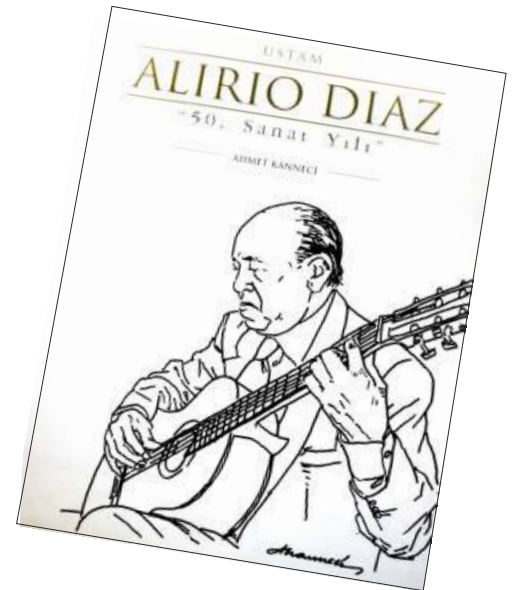
Kitapları

1) Klasik Gitar Metodu

2) Ustam Alirio Diaz 50. Sanat Yılı, Yayınevi: Sevda Cenap & Müzik Vakfı, 2015. (Biyografi)

3) Turgay Erdener "Solo Gitar Sonatı'nın Analizi"

Ahmet Kannecei, bilgilerini ve ustalarından edindiği tecrübeleri aktarmak amacı ile yazdığı kitapları ile eğitime katkı sağlamaya çalışmaktadır.

A. Kannecei'nin hazırladığı Alirio Diaz Kitabı Kapak Portre Çizimi: A. Kannecei

KAYNAKÇA

- Karagülle, Erkan Mehmet (2014). "Ahmet Kannecei'nin Konser Repertuarlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi", Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Piyano Anasanat Dalı.

- <http://www.kannecei.org>

- Ahmet Kannecei ile 18 Aralık 2005 tarihinde Şanlıurfa'da görüşme

- Ahmet Kannecei ile 26 Mayıs 2019 tarihinde Ankara'da görüşme

Şanlıurfa Yusuf Paşa Camii'nde BİR RAMAZAN GÜNÜ

Şahin DOĞAN
Sanat Tarihçisi
yazmak77@hotmail.com

Mustafa AKGÜL

"Manzaranın güzelliği hüznünde yatar."

Ahmet Rasim

Camileri dolaşmak, avlu ve haziresinde eski bir halinin üzerinde bir müddet bekleyip maziye doğru manalı bir yolculuğa çıkmak, orada kendinden önce yaşam sürmüş çilekeş ve muzdarip insanların mermere, avluya, hazireye, mezar taşlarına, kubbeye, mihraba sinmiş gölgelerini görmeyi istemek ve o güzelim ve munis mimarinin bir parçası haline gelmeye çalışmak...

Amacı buydu belki veya daha başka bir şeydi. Tarihi yapıların silüeti ile kendi ruhu arasında inanılmaz benzerlikler vardı. O da eskiydi, maziydi, bir masalı vardı, geçmişte kalmıştı. Bedeni bu zamanda yaşıyordu ama ruhu, duyguları, hisleri mazideydi daima. Onun karanlık labirentleri içinde dolaşıyordu usulca.

Bir Aralık günü, yer Urfa Yusuf Paşa Camii. Vakitlerden ikindi. Kasvetli, kederli ve boğucu bir hava. Mahveden bir hava. O, ikindi namazından sonra âdeti olduğu üzere son cemaat mahallinde oturuyor ve kendince bazen sabit gözlerle

bir noktaya bakıp derin derin düşünüyor, bazen de gelip geçen insanların telaşlı ve tedirgin hallerini seyrediyordu. Tuhaf ve tanımsız bir mutluluk veriyordu bu seyir ona. Hafif bir melankolinin ardından baktığı için böyle sevimli geliyordu, kim bilir.

Yine bu vaziyette iken bir ara büyük bir kalabalığın telaşla cami avlusunu doldurduğunu gördü ve kalabalığın kolları arasında musalla taşına getirilen bir tabut. Cemaat tabutu kolları arasında telaşla dolaştırırken o yerinde hiç kimilidamadı, sabit gözlerle, tabuta, onun içindeki beyaz kefene sarılmış ölüye, kefenden dışarıya sızmış kırmızı kana, insanların homurdanışına, ağlayışına, ölümü hatırlayışına, sahici veya yalancı hüznlerine ve hepsinden daha çok mahveden havaya baktı.

Tabut taşınırken, gökyüzü kül rengi bulutlarla kapanık, yağmur hafif hafif yağıyor ve taneleri tabutun üstündeki kirliliği battaniyeyi ıslatıyordu. Şöyle geçirdi içinden: yağmur latif, bulut latif, hava latif, manzara latif, bu kadar güzel, munis ve bayıltan bir havada insan nasıl ölür? Daha doğrusu ölür mü insan, böyle bir havada yakışır mı insana ölmek?

▲ Sarayönü Caddesi yeni yapılan çeşme ve Yusufpaşa Camii

Bu kadar güzel ve revnak bir havada ölmek... Hayata elveda demek... Gökyüzünü, yıldızları, yorgun akşamları ve bu akşamlarda söylenen şarkıları, küçük çocukların acı tebensümlerini, cuma saatlerini, sonsuzlukta Allah'a uzanan ezan seslerini, esrarlı geceleri, yasak sevişmeleri, tehlikeli ilişkileri, çekici günahları... Hepsine elveda demek, hem de insanda delicesine yaşama istediği uyandıran böylesi çılgın bir havada. Ama ölüme doğru yürürsün çaresiz, yaşamak dedikleri budur belki, ölüme doğru kısa bir yürüyüş, yok olmaya doğru bir seyahat...

Bütün cemaat ölüyü son yolculuğuna uğurlamak için çirpınırken o, tabut ile hava arasındaki anlamlı uyumsuzluğu düşünüyordu. Böyle bir şey olabilir miydi? Ama bunun adı hayattı ve her an her şey olabilirdi.

Yine aynı yerde Ramazan'ın yirmi yedinci günü ikindi namazı sonrası, mukabele okunuyor, insanlar çok halis niyetlerle akın akın bu okunan mukabeleyi dinlemek için camiye koşuyor. Yine musalla taşında bir tabut, içinde biraz sonra gömülmeyi bekleyen zavallı bir ölü. O, aynı yerde oturuyor ama bu sefer cami avlusunu dolduran kalabalığı seyretmiyor, elinde Franz Kafka'nın "Dava" isimli kitabı üzerine eğilmiş okuyor. Tane tane, sindire sindire, empati yapa yapa okumaya çalışıyor. Bir ara başını kitaptan kaldırdı çevresine baktı: Hafız tarafından acıklı bir ses tonuyla okunan Kur'an-ı Kerimler, musalla taşında uzanmış bir an evvel gömülmeyi bekleyen her şeyden habersiz zavallı bir ölü, onun etrafında hüzünlü gözlerle cami avlusunu dolduran bir kalabalık, asude bir yalnızlık içinde bulunan kendisi ve elinde tuttuğu garip kitap. Ne tuhaf! Kur'an, ölüm, yalnızlık, melankoli, Franz Kafka ve bunalım.

Bütün cemaat ölüyü son yolculuğuna uğurlamak için çirpınırken o, cami, mukabele, tabut, kalabalık, kendi hali ve Kafka ile arasındaki anlamlı uyumsuzluğu düşünüyordu. Böyle bir şey olabilir miydi? Ama bunun adı hayattı ve her an her şey olabilirdi. Şair olsaydı bu manzaraları ebedileştirebilirdi belki ama şair değildi, birkaç mısra dizecek bir kabiliyetten de yoksundu. Yazık ki şiir dışında bu manalı manzarayı anlatabilecek bir şey de yoktu!

Neylersin ölüm herkesin başında,
Uyudun uyanamadın olacak.
Kim bilir nerde, nasıl, kaç yaşında
Bir namazlık saltanatın olacak,
Taht misâli o musalla taşında.

Kısacası ölüm var ey kari! 'Ölümlerle hayat, iki cam ustası gibi karşılıklı oturup aynı kürenin içine üfleyp dururlar. Bir kararır kürenin içi, bir rengârenk civıldaşır. Ölüm gelir dokunur, anlarsın ki hayat bir saçmalaktır. Birden bütün renkler solar, silinir, yok olur. Kavgalar, kızgınlıklar, öfkeler ateşe tutulmuş incecik bir cam gibi eriyerek biçim değiştirir. "Ne anlamı var" diye sorarsın. "Bir anlamı yok aslında" dır bunun cevabı. Ölümün varlığını hissettiğinde hayat bütün manasından soyunur. Çıplak ve sıkıcı bir gerçek olur.'

(Ruhumun Masalı Şehr-i Urfa, s. 189-191)

Urfa, Harput, Kerkük Ağızları ve Müziği Üzerine

Necmettin TURINAY
Edebiyatçı
Dr. Öğretim Üyesi

Bir Urfa türküsünde deniliyor ki “Urfalıyam ezelden gönlüm geçmez güzelden”, gerçekten bu Urfalılarda, kitapların yazdıklarının çok dışında, çok derin bir tarih duygusu var. Kendilerini ezelden beri Urfalı hissetmek. Türkiye’de hiçbir şehirde böylesine derinlikli bir tarihsel algılamaya şahit olmuyoruz. Bunu Urfalılar; “Urfalı olarak ‘ezelden’ beri buradayız ve ‘ezelden’ beri de aşk tabiatlı bir yaratılış ile gönlümüzde güzelden asla vazgeçmiyoruz” diyerek dile getirmiş oluyor.

Fakat bu söz bu güfte anlamının dışında bize aynı zamanda bir ezgi, müzik ve türkü olarak ulaşıyor. Yani hem tarih duygusu, hem sesler, hem dil bir arada ulaşıyor. Ve bu anahtar cümleler veya şiirler, güfteler bizi Urfa’nın tarihsel derinliğine aynı za-

manda bura halkının derinliğine, aynı zamanda da bu şiirin, bu müziğin, bu ezgilerin tarihsel derinliğine kademe kademe taşıyan bir özelliği bulunuyor.

Nitekim Urfa türkülerini, Diyarbakır türkülerini, Elazığ türkülerini dinlediğimiz zaman bunlar bizim kulağımızda özellikle Batı Anadolu’dan birisi olarak şahsen benim kulağımda bir müzik ezgisinin dışında aynı zamanda biraz arkaik, biraz değişik, biraz bizden daha farklı dil kullanışlarıyla da daha farklı bir ses uyandırmaya başlıyor. Biz buna eski edebiyatımızda Fuzuli’den beri bu söylenişe ve bu şiveye alıştık. Fuzuli de derki “Menim tek hiç kim zar u perişan olmasın esiri derdi aşkı giryan olmasın yarımın”

Benim tek benim, tek benim de-

miyor, benim diyor benim gibi demiyor, benim tek diyor aynı sözlere, aynı çekimlere, aynı ses telaffuzlarına biz bugün bu üç ilimizin bütününde bilhassa şehir merkezlerinde o kadar sık şahit oluyoruz ki bu türküler besteleyenler ve bizim kulağımıza bir ezgi olarak ulaşıırken aynı zamanda çok değişik farklı bir Türkçe olarak ulaşıyor. Fakat biz bu farklılığı yadırgamıyoruz. Bunda acayip bir zevk duyuyoruz. Bunun arkasında, bu Türkçenin geçmiş uzak tarihine uzanmak gibi.

İçimizde tecessüsler oluşuyor. Bunu sohbetlerimiz arasında sormuyoruz, söylemiyoruz. Sormuyoruz, ama şuurlarımızda bu türkü bizi gide gide bu seslerin tarihsel derinliğine doğru götürüyor. Mesela “ölem” diyoruz biz, fakat oralarda “ölem” yok ki,

öllem öllem, öleyim öleyim yani vurgulu bir söyleyiş, ne bileyim. Demin söylediğim gibi "kimin" kelimesi yerine orda bugünkü "gibinin" karşılığı olarak söyleniyor.

Bugün Urfa'da, Elazığ'da, Harput'ta veyahut da Kerkük'te, Telafer'de insanlar normal sohbetleri içerisinde "gibi" kelimesinin yerine "kimin" kelimesini kullanıyor.

Kullananlar vardır, fakat kullanmayanlar da çoktur. Ama şu vardır ki bu türkülerin mısraların arasına bu gibi dil kullanışları zamk gibi yapışmış. Tarih boyunca asırlarca zevkler değişiyor, kültürler değişiyor, medeniyetler değişiyor, şehirler değişiyor fakat bu sözler ve bu ezgiler adeta donmuş kalmış. Biz bunları sayısız kere, milyonlarca, asırlardan asıra tekrar ede ede içimizdeki şiiri oluşturuyoruz.

Fakat bir edebiyatçı ve bir dilci olarak bu farklı kullanışı şahsen ben de merak etmemiş değilim. Okuduğum kitaplardan anladığım kadarıyla bu, bizi, Anadolu'nun ekseriyet bölgelerinden farklı olan, bu dil kullanımının köklerine inmeye çalıştığımız takdirde farklı bir durumla karşılaşacağız.

Demim söylediğim gibi bugünkü türkülerde telaffuz edilen bu farklılıklar 16. yüzyılda Fuzuli'de gözükmüyor. Fuzuli de bu bölgelerin bir şairi. Demek ki aradan dört yüz yıl geçmiş dört yüzyıldır bu farklılık, farklılığını devam ettiriyor. Fuzuli'den bir dört yüz yıl, beş yüz yıl daha gerilere gitsek eminim ki o farklılığı gene göreceğiz. Daha gerilere gidelim mesela Ahlat mezar taşlarındaki kitabelerde eğer Türkçe birtakım sözler kelimeler kullanımlar varsa ki, bunların arasında da böyle kullanım farklılıklarını görmüş olacağız. Bu bizim hem tarihsel derinliğimizi ortaya koyacak. Hem de bölgenin edebiyat, kültür, sanat şiir ve müzik kurgusunun zevklerinin, destekçilerinin farklılığını da derinleştirecek, bizim sanatımızı ve kültürümüzü Anadolu'da arka planının ne kadar derinlere gittiği hakkında bizde bir kanaat uyandıracak.

Bugün Urfa, Elazığ, Telafer, Kerkük, Türkmen bölgelerindeki bu müziklerin ezgi yapılarında ve güftelerindeki bu telaffuz farklılıkları günümüze has bir özellik değil. Bu farklılığın peşi-

Kazancı Bedih ve Arkadaşları / 2002

Harput Kalesi

Kerkük Kalesi

ni sürdürdümüz izini sürdürdümüz takdirde mesela bundan 400 yıl öncesinde Fuzuli'nin şiirlerinde de bu kullanışları görüyoruz. Bu fark oralara kadar da uzanıyor.

Eğer ondan uzanıp daha gerilere gidebilsek elimizde bu tür belgeler olsa ve mesela Ahlat Mezar taşları üzerinde yapılacak bir çalışmada o mezar taşlarında Türkçe telaffuz esasına bağlı olarak kelime kayıtları varsa, oralarda da bu farkları görebileceğimizi rahatlıkla söyleyebiliriz. İşte bu farklılık nereden geliyor? Bunu bulmak bunun üzerine düşünce geliştirmek bu bölgelerin coğrafya ve tarihi kültürü, dili, dil özellikleri, ağız özelliklerinin de tarihsel sebeplerine inmiş olacağız.

Şimdi Anadolu'da yapılan dil çalışmalarında iki ana bölge oluşturulur. Bunlardan birisi Sivas, Antep, Maraş hattının doğusunda Azerice telaffuz çok yaygındır. Erzurum'da, Muş'ta bu bölgelerde (Batı Anadolu, Orta Anadolu) buna göre biraz daha farklı. Bu bölgeyi kendi içerisinde detaylı şekilde incelemeye başladığımız zaman bunun da kendi içerisinde bazı gruplara ayrıldığını görüyoruz. İşte bu bölge Urfa, Kerkük, Telafer ve Elazığ bölgeleri Diyarbakır da buna dâhil. Yerine göre Malatya dâhil, yerine göre Adıyaman dâhil. Bu bölgede Erzurum, Gümüşhane, Erzincan bölgelerine göre kısmen farklılaşarak ayrı bir havza oluşturuyor. Bu Kuzey bölgeleri daha Azerice'ye yakinken bu Güney bölgeleri ise Azerice özellikler taşımakla beraber aynı zamanda bundan farklı olarak bizi şaşırtacak derecede Kazak, Kıpçak Türkçesinin izlerine doğru götürüyor. Mesela Urfa türkülerinde veyahut da Kerkük türkülerinde "sana" yerine, "siye" denilir. Düşünebiliyor musunuz? Ne sebepten hangi hikmetle

Kerkük Müzik Grubu

Kerkük İlahi Grubu

bu insanlar "sana" yerine "siye" diyor.

Bu farkı bir defa tebarüz ettirmek lazım. Aynı zamanda bunun sebeplerine indiğimiz taktirde bu dil kullanımının aynı zamanda bugün Türkiye'de Zonguldak, Bartın bölgelerinde de kullanıldığını söylersem şaşırlacak bir durum ortaya çıkar. Bu kullanımın aynı

zamanda kuzey Türkleri arasında Kırım'ın kuzeyinde veyahut da Kafkaslar'ın kuzey bölgelerinde, Kıpçak Türkleri diyebileceğimiz Kuzey Türkleri'nde bu tür kullanışların mevcut olduğunu, var olduğunu söylersek bu benzerlik bizi meseleyi daha derin derin düşünmeye doğru sevk eder kanaatindeyim. Bu bölgedeki bu Türkçe ne

Harput Kalesi ve Çevresi

Şanlıurfa Balıklıgöl ve Şanlıurfa Kalesi

zaman şekillendi sorusuna eğer bir cevap arayacaksak bu noktada benim vereceğim cevap şudur. Cengizhan zamanında bugünkü Özbekistan, Türkmenistan, İran coğrafyalarında Harzemşahlılar diye bir devlet vardı ki bunlar üzerinde Namık Kemal'in bir piyesi vardır. Çeşitli tarihi araştırmalar, çalışmalar yapılmıştır. Bu Harzemşahlılar devletinin halkının bir yarısı oğuzlardan iken, diğer bir yarısı tamamen Kıpçak ve Kırgız olarak adlandırabileceğimiz Kıpçak nüfuslardan oluşuyordu. İkisi karma, bu iki halk birbiriyle yakın akraba, aynı orjinli.

Harzemşahlıları bir devlet olarak tarihte duyan vardır duymayan vardır. Harzemşahlılar bu günkü Özbekistan topraklarında, Türkmenistan topraklarında, İran topraklarında bir orta Asya devleti idi ve az çok büyük bir devlet idi, bir imparatorluk değildi ama önemli büyük bir devlet idi. Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun arkasından o coğrafyalarda oluşmuş bir devletti. Fakat bu siyasi ve idari yapının hükümran olduğu halk tabakaları iki özellik taşıyordu bunlardan bir yarısı Anadolu Türkleri gibi Oğuzlar idi, bunların bir diğer yarısı ise Oğuzlardan kısmen farklı Kıpçak unsurlardan meydana geliyordu.

Kıpçak dediğimiz zamanda Anadolu'da mesela Karpaklılar vardır. Onları düşünün onlar da Kıpçak asıllıdır, Kazak veyahut da ne bileyim Kırgız

veya Kafkasya'nın kuzeyinde Kırım coğrafyaları bu bölgelerdeki Kuzey Türkleri diyebileceğimiz bölgeler. İşte Harzemşahlılar devletinin nüfusunun bir yarısı da böyle Kıpçak özelliklere mensup halklardı. Cengizhan'ın önünde bu devlet tutunamadı, tutunamayan da bir o değil bütün Ortadoğu, bütün Rusya, Avrupa'ya, ne bileyim Mısır'a kadar bütün Ortadoğu bu Moğol istilası karşısında dayanamadı. Dolayısıyla da Harzemşahlılar devleti de dayanamadı. Bu devlet öyle bir nâkile başvurdu ki halkıyla beraber geriye çekilen ordusuyla beraber bütünüyle Anadolu'ya geldi. Bütünüyle bir millet top yekûn yer değiştiriyor. Anadolu halkının top yekûn yer değiştirdiğini düşünün. Yani akıl havsala alacak cinsten değil! İşte Harzemşahlıların halkı geldiği zaman bunların bir kısmı Batı Anadolu'ya dağıtıldı, muhtelif köylere yerleştirildiler. Bunlara Horzum köyleri denir Anadolu'da.

Fakat bunların ekseriya nüfusları kalabalıklar halinde Diyarbakır, Elazığ, Urfa ve Kerkük bölgelerine yerleştirildi ki nitekim Fuzuli'nin Türkçesi üzerine yapılan araştırmalar bu dilin, bu Türkçenin, sırf Azeri dili özellikleri göstermediğini aynı zamanda bu dilde çok fazla, ama çok fazla Kıpçak özelliklerinin görüldüğünü söylerler. İşte Fuzuli şiirlerinde görülen bu özellikler bölgenin güftelerinde türk ve şarkılarında halk ağızlarının hepsinde çok bol mik-

tarda bunlarla karşılaşabiliyoruz. Bura halkının, buraların müziği hakkında da bir sözüm olacak o da şudur: Biz, "halk müziği" dediğimiz zaman Anadolu'da çeşitli köylere, yaylalara, dağlara, yollara çıkarak derlemeler yaparız ve derlemesi yapılan müziklere biz halk müziği deriz. Fakat bu bölgelerin müziği böyle bir müzik değildir. Bu bölgelerin müziği daha bidayetinden beri şehir müziğidir. Şehirde doğan müzik, kırsal kesimde doğan bir müzik değil. Şehirlerde bestelenen yüksek sanat zevklerini, şiir ve ezgi kalitelerini ortaya koyan büyük bestekârlar tarafından yapılmış besteler. Bu bestekârların bugün biz adlarını bilmiyoruz.

Ama bu müzik zevki, şehirlerde inşa olunan bu müzik, kademe kademe kırsal kesimlere yayılmış. Yoksa, kırsal kesimlerin müziği bu merkezlere taşınarak devam edemezdi. Bu müzik, tarihte bilhassa Artuklular zamanında inşa edilmiş, geleneği o zaman teşekkül etmiş bir müziktir.

(Bu metin, Necmettin Turinay ile Urfa, Harput, Kerkük türküleri üzerine yapılmış bir sohbetin ses kayıtlarından deşifre edilerek yazıya geçirilmiştir.)

1970'li yıllarda Mengeneçi (Bulgur Öğütücüsü) / Fotoğraf: A.Cihat Kürkçüoğlu

URFA'DA BİR ZAMANLARIN SOKAK SATICILARI

Misbah HİCRİ

Emekli Öğretmen

Yazar-Şair

misbahhicri@hotmail.com

Herkesin sitayişle andığı çocukluk devresi ve hayıflandığı gençlik dönemi vardır. 1970 öncesi yıllarda, bazı eşyalar ve bu döneme ait eşyaların satıcıları vardı. Ben büyüdüğüm sokağı, mahalleyi, gezip tozduğum şehrin caddelerini hep yâd ederim. Hayal gücünüzün sınırlarını ne kadar zorlasanız da böyle şahsına münhasır satıcıları görmediğiniz gibi, düşünerek onları bir yere koymanız, tanıtmanız da mümkün değil... İnsana, topluma ve yaşama dair değişimler öyle hızla gelişti ki ayak uyduramayanların, kendini yenilemeyenlerin nasıl yitip gittiklerine tanık olduk.

Dünyaya kapılarımız açıldıkça, iletişim, teknik geliştikçe hayal edemediğimiz dünya birden bir mahalleye, bir köye dönüştü. Dünyanın diğer ucunda meydana gelen olaylar ve yaşam biçimleri radyo, televizyon ve internetle evimizin içine, derken telefonlarla avucumuza girince yaşam kendiliğinden farklılaştı. Değişimle uğraşan ve de-

ğişimlere ayak uyduran bir kuşak olarak bizler tarihe geçeceğiz.

Geçmişin seyyar satıcılarını düşündükçe bugünün satıcılarıyla kıyaslamak mümkün değil. Sokaktaki alışveriş kadar, sokak satıcılarının etik davranışları, insanlarla olan alışveriş ilişkilerinin nasıl da yok olduğunu görünce geçmişini anmamanın, bir eksiklik olduğunu düşünüyorum ve bunları yazmakta yarar görüyorum.

Mahallemize bitişik yasaklı bahçeler, bağlar, uzayıp giden tarlalar hepsi hayatımızın bir parçasıydı. Bana göre yaşamımızın o dönemini, şirinliğini, güzelliğini anlatmaya kelimeler yetmez. Arkadaşlar, komşular arasında ne yokluğun yoksulu ne varlıklı olmanın hevesindeydik. Ne üstünlük taslanırdı ne kadir kıymet bilinmezlik vardı. Sosyal yaşam, kır gezileri, kış hazırlıkları, imece usulü yardımlaşmalar, asker uğurlamaları hep tatlı anıların kal-

masını sağlardı. Düşünlerde omuz omuza halaya durur, yemeğimizi paylaşmasını bilirdik.

Mevsimine göre yiyeceklerin hazırlanmasında rol alanlarla, çeşitli satıcılar ve bazı mesleklerin ustaları mahallelerde dolaşırlardı. Bulgur çeken, şe're (şehriye) kesen, "ince nacar" (ahşap tamircisi), bıçak bileyici, kalaycı gibi iş gören ustalar ile mahalleye sürekli gelen seyyar berberlerin yanı sıra; "kehke" (simit), gaz yağı, soda, ayran, dondurma, kaynatılmış mısır, kenger sakızı satıcıları vardı. Bir de evlerden "kül zibil" ve "kepek" alıcıları olurdu.

Ne zaman sonbahar gelse, eylülün sarılığı ağaçların yaprağına düşünce, serin rüzgârlar yaprakları önüne katıp götürdüğünde; işte o zaman yazdan sürüp gelen zahire tedarikinin son günleridir. Son hazırlıkların bitmesi için bir hareketlilik sürerdi evlerde. Zahirelikler alınırken, diğer yandan kışlık yiye-

Harran Kapı

Kubbe Mescit Sokağı, (Günümüzde Demokrasi Caddesi)
Sağda Adile Hanım Çeşmesi, Solda Rastgeldi Sokak Girişi
Fotoğraf: A.Cihat Kürkçüoğlu (1975)

19 yy. sonları Urfa Çarşısı

ceklerin hazırlanma telaşı her evde başlayıp bitirilmeliydi. Bu işler yapılırken komşular birbirinden yardımını esirgemezlerdi. Yazın ortasında kış için odun temin edilirdi. Hepsi, kış için mağdur ve muhtaç olmama adına...

Pürtelâş sürerken, bu kez sokaklarda satıcıların sesleri yükselirdi. "Kenger sakızı, sakız" deyip bağırانلار... Ya sabahın köründen daha gün ağarmadan kehke satıcılarının o tatlı bağırsıklarına ne dersiniz. "Kehke kehkeeee" deyip uzatmalar, buna ezgi katıp, "gevrek, şekerli, küncülü kehke" deyip bağırانmalar bir hoş ederdi insanların yüreklerini. Çocuklar uyuklu gözlerini aralar aralamaz satıcılara koşarlardı.

Kışın günler kısa, karanlık erken basarken ışiksiz olmazdı. O günlerde yolunu gözlediğimiz satıcılarından biri de "gazyağı" satıcılarıydı ki onlar o gün mahalleye gelmezse çok ev karanlıkta kalırdı. "Kazyacı kazyacı..." diye yayılan tatlı seslere kadınlar, genç kızlar, çocuklar ve yaşlılardan kime gaz lazımsa sokakta inceden ince süzülen "kazyacı" diyen satıcının sesini duymak için yolu gözlenirdi. Kiminin elinde şişe, kiminin elinde lamba, gazyağı doldurmayı beklerlerdi. Onun sesi duyulunca, evde bulunanlar sorardı: "Gazımız var mı?" Bulunur, buluşturulur bir şişe gaza yetiyecek para temin edilirdi. O, bir gün mahalleye gelmezse çok ev karanlıkta kalırdı. O yıllarda geceleri fannuslar ellerde, komşulara misafirliğe gidilirdi. Mahallemizde olduğu gibi şehir birçok yerinde elektrik yoktu. Onun için herkes, o gece kullanacağı gazı alır, öyle evlerine çekilirdi. O yıllar orta-

okul yıllarımızdı. Bir de gaz bulmazsak ödevleri nasıl hazırlardık? O solgun lambanın ışığı altında ayrı bir hazla ödevleri yarına hazırlanırdık.

Mahallemizde olduğu gibi şehrin birçok yerinde elektrik yoktu. Çoğu kimse elektriği bilmezdi bile... Sanki elektrik bizim için değil de başkaları içindi. Oysa elektrik şehirde yaşayan herkesin hakkıydı. Artık bugün köylerimizin de elektrikten hayli nasiplenmeleri gelişen çağın nimetlerinin paylaşılması demektir...

O dönem bitin, pirenin yoğun olduğu dönemdi. Artık çamaşırdaki kullanılan "kül" bu haşerelerle baş edemiyordu. Bir ayıp olarak görülmeyen haşereler, güneşin çıkmasıyla "gün önü" denilen yerde bit öldürmekle uğraşılırdı. Derken "soda" yetiştiren halkın imdadına. Satıcı, "Soda... Soda" diye bağırınca, kadınlar eşeğin üzerinde "sırğa"sına soda doldurmuş ihtiyarın etrafında toplanırdı. Kadınlar genelde çamaşırlarını sabah yıkadıklarından olacak ki sabah erkenden sokakta "soda soda" seslerini duyan kadınlar ellerine bir kap alıp soda almaya çıkarlardı. Satıcı bir eşeğe yüklediği sodayı avuçlarıyla eşeğin üzerinde taşıdığı terazinin kefesine doldurur, istenilen paraya göre alıcılara verirdi. Bu sodacı ufak tefek birisiydi. Sodasını yine ufak tefek bir eşeğe yüklerdi. Bir evin önünde durur, terazisini çıkarır ve alıcılarını beklerdi. Onun yaşlı oluşu, çoğu kadın ve genç kızların onunla rahat alışveriş etmelerini sağlardı.

Her ne kadar bir zamanların satıcıları dedimse de aslında sokaklarda kimi zaman "alıcılar"ın da sesi duyulur-

Yıldız Meydanı'nda Firuzbey Çeşmesi
19. yy sonlarında

du. O zamanlar insanlar tasarrufa büyük önem verirlerdi. Şimdi evlerde bulunması zor olan iki şey bir köşe de biriktirilirdi. Bazen "Kül! Zibil!.." diye sokağa düşen ses, bütün evlere yayılırdı. Kül, her evde bulunurdu da, zibil ancak küçükbaş ya da büyükbaş hayvan besleyenlerin evlerinde bulunurdu. Kül, evlerde işe yaradığından çok nadir satılırdı. Çünkü elenen kül, suyla çamur haline getirilir, kurutulur, gerektiği zaman onunla çamaşır yıkanır. İşte ondandır "Komşu komşunun külüne muhtaç" diye söylenir hala...

Her işi, boyuna, yapısına, yaşına uygun insanlar yapardı dersek yeridir. Bazen "zibilyiz var mı?.." diye yükselen sesin sahibi, ya bir atın ya da bir "Şam Eşeği"nin başını çekerdi. Boylu boslu adamları bu satıcılar. Atın ya da eşeğin üzerine attığı sırğa dediği-

19. yy başlarında Ulu Camii Doğu girişinde yer alan Şeyh Bekir Türbesi ve Sebili

miz, hurç ve heybelere topladıkları kül zibili doldururlardı. O güç, onlarda olmasaydı o yükü taşımak kolay değildi. Bu adamlar aslında "bahçeci" dediğimiz mahallemizin yakınındaki bahçeleri işletenlerdi. Bu kül zibili de onun için toplarlardı. Çoğu kimse bu bahçecileri tanıır, karşılıksız verirlerdi. Kendileri de mahalleliyi tanıdığından olacak, kimine ufak bir ücret de olsa bir bedel öder öyle alırdı. Kül zibil toplayıcıları genelde işiyle müsemma iri yapı-lı güçlü insanlardı.

Kepek alıcıları sokaklarda dolaşır "kepeğiyiz var mı?" diye kendine göre bir yorumla bağıırdı. Kepekçiler muhabbeti bol olan insanlardı. Evin içine girer kadınlarla konuşur bir elek kepeğin hesabını görürdü. Genelde kepek alıcıları çelimsiz, zavallı, kadınların onunla konuşmayı normal gördüğü insanlardı. Kepekçiler kadınlardan su ister, bazen acıktığında yiyecek bile isterdi. Kepeği bol unlar elenir, kepeği ayrıştırılır bir yerde biriktirilir, üzerine ekmek kırintıları dökülür kepekçinin gelmesi beklenirdi. Bu kepekçiler evlerinde inek besler onun sütünü satarlardı. Dolayısıyla ineği beslemek hayli zor ve pahalıydı. Kepekçi bindiği eşekle sokak sokak dolaşır, her gün aldığı bir yük kepeği evdeki ineğine taşırdı. En yaygın tanınan kepekçi Kepekçi M..... lakaplıydı. O, mahallemize çok gelip giderdi. Elek onun ölçüsüydü. Evinde inek besleyen Kepekçi M....., yularından tutup çektiği eşeğe ineğin yiyeceğini yükler, yükünü tamamlayınca evine dönerdi. 25 kuruşla başlayan bir elek kepek almaları,

zaman geldi bir iki liraya kadar yükseldi. Kadınlar bazen kepek ücretine "azdır" deyip, fiyatı arttırmayı rahatça konuşurlardı.

Yaşam o kadar hızla değişti ki, bu satıcıların 40 yılda nasıl yitip gittiklerinin farkında bile olmadık. İzlerini bile hafızamızdan sildik adeta...

“GÖBEKLİTEPE SEMÂİSİ 2019”un Doğuşu

Necmi KIRAN
Kültür ve Turizm Bakanlığı
Ankara Devlet THM Korosu Şefi

Her çocuğun bir hayali vardır. Benimki de iyi bir bağlama icracısı, iyi bir besteci ve daha da ötesi iyi bir müzik adamı olmak idi. Bugün bunları ne kadar başardım, bundan emin değilim. Ancak bu hayalin peşinden, hiç ayrılmadım. Çalıştım, çalıştım, çalıştım... Çok şükür hâlâ çalışıyorum... Bu hayalim hâlâ devam ediyor...

1980’li yılların ortalarından itibaren, bestecilik açısından acizane bir şeyler üretebildim diyebilirim. Daha öncesinde üretmeye çalıştıklarım amatör düzeyde oldu. Nota öğrenmeye başladığım bu ön dönemde, yani liseli yıllarımda yapmaya çalıştıklarımıza, “bir şeyleri tam bilmeden, içimize doğduğu şekilde yaptığımız denemeler” demek daha doğru olur belki. Üretmeyi seviyordum, fakat makam, usûl, tür ve form bilgisi gibi müziğin temel alanlarından uzaktım. Pek tabiidir ki, bu dönemde kıymete değer bir şeyler de üretmedik. Yolumuz uzundu. Her şeye rağmen bu dönemdeki çabalarımın, sonraki dönemimin zeminini oluşturmada etkili rol oynadığını şimdilerde daha iyi fark edebiliyorum.

Nihayet 1980’li yılların ortaları, müzik eğitimimin akademik olarak temellendiği yıllar olmuştur. İTÜ Türk Müsiki Devlet Konservatuarı’nda gerek

Halk Müziğimiz, gerek Klâsik Türk Müziğimiz, gerek Batı Müziği alanında birbirinden değerli hocaların talebesi olma şerefine nâil oldum. (Adlarını gönülümde ve zihnimde altın harflerle yazdığım, ancak adlarını unutkanlıkla eksik yazıp, gönüllerinin kalmaması ve vefasızlık etmeme kaygısıyla burada kaleme almadığım bu değerli hocalarıma, ömür boyu minnettar kalacağım. Yaşayanlara sağlık, vefat etmiş olanlara ise Allah’tan rahmet diliyorum.)

Tüm bu değerli hocalarımdan aldığım eğitim, öğretim, bilgi, görgü ve terbiye neticesinde, Türk Müziği’ni her yönüyle tanıma, öğrenme, icra etme fırsatı buldum. Tüm bu birikimler bestecilik yönünden de beni geliştirdi. Batı ve Türk Müziği üzerinden aldığım veriler, sentez yapabilme yetime olanak sağladı. Konservatuvar eğitimimi (1989) ve master eğitimimi (1992) tamamladığımda, müzik ufku doğal olarak evrildi.

Acizane, günümüze (2019) değin çok olmasa da sözlü ve enstrümantal eserler üretmeye çalıştım. Yeni tarzlar ve formlar geliştirmeye çalıştım. Geleneksel çalgı orkestraları için aranje ve düzenlemeler yaptım.

Beste çalışmalarım, geleneksel köklerimiz üzerine yeniliklerle ilerleme

sağlamak, benim için daîmî bir şîârdır. Bu şîâr üzerine, 1980’li yılların sonlarında başladığım saz eserleri besteleme çalışmalarım, değişik tür, form ve tarzlarda hâlen devam etmektedir.

“Göbeklitepe Semâisi 2019” da bu çalışmalarımın son mahsulüdür. Çoğu zaman her bestecide olduğu gibi, benim için de eser üretmeye teşvik edici, tetikleyici bazı faktörler olmaktadır. Bu faktörlerin bir sınırı yoktur. Bu faktörlere bir örnek olması açısından kaleme aldığım bu yazıda, “Göbeklitepe Semâisi 2019” adlı saz eserimin oluşum sürecini, ilgi duyacaklarla paylaşmak istedim.

Geleneksel Klasik Türk Müziği, Saz Müziği formlarımızdan “Saz Semâisi Formu”, dört bölümlü bir formdur. Bu form AB+CB+DB+EB şeklinde şemalanır. Klâsik ifade ile “Saz Semâisi Formu”: dört “Hâne”si ve her Hânenin sonunda da “Teslim” denen tekrar bölümü bulunan; ilk üç Hâne ve Teslimi 10/8 Aksak Semâi usûlünde, dördüncü Hânesi genellikle 3/4’lük Semâi, 6/4’lük Yürük Semâi ya da bestecinin isteğine göre farklı usullerde olabilen; dördüncü Hânenin Teslimi, yine diğer Hânelerde tekrarlanan Aksak Semâi usûlünde olan bir saz eseri formudur. Bu formda değişik ma-

kamlarda değişik sentezler yapmaya çalıştığım yedi sekiz eser bestelemeye çalıştım. Ancak zaman içerisinde ara-yışlarım devam ederken, 2017 yılında bu formun, halk müziğimizin tavrı ve üslûbu içerisinde işlenmesinin güzel olacağı fikrini geliştirdim. Aynı zamanda halk müziğimiz repertuarında bu formda işlenmiş bir eserin olmadığını da biliyordum. Ayrıca bir Bağlama icracısı olarak da bu klâsik formda, bir "Bağlama Semâîsi" neden olmasın diye düşünürdüm. ("Saz" kelimesi mâlûm olduğu üzere, Anadolu'da Bağlama için eş anlamlı kullanılır.)

Bir tema ihtiyacım vardı. O temayı da, "Atatürk'ün 16 Mayıs 1919'da İstanbul'dan Bandırma Vapuru ile yola çıkıp, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak basması ve 25 Mayıs 1919'da Samsun'dan çıkıp, 27 Aralık 1919'da Ankara'ya kadar gelme sürecinde yaptığı Millî Mücadele çalışmalarından" esinlenerek seçtim. Bu sebeple eserin makamının, Ankara türküsü ve ezgilerinin de sıkça rastladığımız Kürdilihicâzkâr makamının uygun olacağına karar verdim. Eseri bestelemeye başladım. Tavrı ve üslûp olarak, Ankara ve Orta Anadolu havalarının tezene/mızrap tekniklerini yoğun olarak kullandım. Bu teknikleri on zamanlı Aksak Semâî usûlünde kullanmam gerekiyordu. Bu hiç de kolay bir şey değildi. Her Hânede/bölümde bu teknikleri bir anlatı ile kurguladım. Dördüncü Hânede/bölümde bilinen çok meşhur olan "Hüdayda" havasına nazirede bulundum. Daha da ileri giderek, dördüncü Hâneyi sıra dışı bir uygulama ile 2/4'lük bir usûlle, seymenlerin oynayabileceği oyun havasına dönüştürdüm. Dördüncü Hânenin süre uzunluğu, istisnâ bir plânla üç hanenin süre uzunluğuna yakın oldu. Eserin tema adını, o dönemde Paşa olan, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e izafeten, "Paşa'nın Düşü"; özel adını ise "Bağlama Semâîsi" verdim. Eser 05.06.2017 tarihinde tamamlandı.

Böyle bir temaya ait bir eserin olmaması, 27 Aralık Atatürk'ün Ankara'ya gelişi sebebiyle yaptığımız etkinliklerde bir eksiklik hissettiriyordu. Bu eser, Şefliğini yürüttüğüm Ankara Devlet Türk Halk Müziği Korosu'nun 2018-2019 sanat sezonu, 27 Aralık 2018 tarihli konser programına alındı. Orkest-

Necmi Kiran

ramız için aranje ve orkestrasyonlarını tamamladım ve ilk prömiyeri de planlanan tarihte, "Ankara Seymenler Kulübü Derneği" seymenlerinin koreografisi eşliğinde Ankaralı seyircilere sergilenmiş oldu. Eser, teknik açıdan biraz uzun provalar gerektirdiyse de, alkışlar, tebrikler, sosyal medya beğeni mesajları yorgunluğumuzu üzerimizden aldı.

Bu beğeniler içerisinde, beklemediğim bir teklif vardı. Bu teklif, eseri, internet sosyal paylaşımımızdan videosunu izlemiş olan, eski dostlarımızdan Şanlıurfalı Folklor Araştırmacısı-Yazar Abuzer Akbıyık yapmıştı.

Abuzer bey, "Paşa'nın Düşü" adlı eserimizin icrasını dinlediğini ve beğendiğini ifade ederek "2019 Göbeklitepe Yılı" vesilesiyle Şanlıurfa ezgilerinden oluşan enstrümental bir eser yapmamızın uygun olacağını söyledi. Eserin isminin de "Göbeklitepe Saz Semâîsi" olabileceğini belirtti.

Daha "Paşa'nın Düşü" eserinin yorgunluğu üzerimde iken, böyle bir teklif beni hem mutlu etti hem de sorumlu kıldı. Çünkü Şanlıurfa'da geçen 21 yıllık bir geçmişim vardı. Bu teklif bana, bir vefa borcu ödeme fırsatı vermişti.

Eserin 4 bölümlü saz semâîsi formunda Urfa'nın zevki ve nağme karakteri içinde hem geleneksel hem de güncel biçimde düşünerek müzik olkestralarının icra edebileceği nitelikte olmasını planladım.

12.01.2019 tarihinde eserin ilk teması oluştu. Bana, Klâsik Saz Semâîsi

formunun, Halk Müziği tavrı ve üslûbunda ikinci bir eser besteleme fırsatı veren bu teklif neticesinde, çok kısa bir sürede Hicaz Makamında, yörenin tam da hakim olduğu Aksak Semâî usûlünde eserin üç Hânesini tamamladım. Dördüncü Hâne için çalışmalarımı başlatmak üzereyken, Abuzer bey beni telefonla arayarak, "Şanlıurfa Haliliye Belediyesi ve Elazığ Dernekler Federasyonu'nun Salih Turhan'ın genel sanat yönetmenliğinde ortaklaşa düzenlediği, '2019 Göbeklitepe Yılı' anısına; Şanlıurfa, Harput/Elazığ, Kerkük, Bakü şehirlerini içinde barındıran "Müziğin İzinde Dört Kardeş Şehir" adlı program çerçevesinde, 23 Mart 2019 tarihinde, Şanlıurfa'da bir konser gerçekleştirileceğini; bu eserde bu etkinlikte icra edilmesi hususunda Salih Turhan'a bir teklifte bulunduğunu; teklifin de kabul edildiğini" söyledi. Etkinliğe on gün kadar kalmıştı ki, bu benim için sıkıntılı bir durumdu. Etkinlik, "Müziğin İzinde Dört Kardeş Şehir" vurgusu içinde olması, dördüncü Hânenin şekillenmesinde, Şanlıurfa-Azerbaycan etkileşimini beraberinde getirdi. Eseri, birkaç gün içerisinde Şanlıurfa ekseninde, Harput, Kerkük ve Bakü yöre esintileriyle olgunlaştırarak 17 Mart 2019 tarihinde tamamladım. Eserin adını "Göbeklitepe Semâîsi 2019" verdim. Semâî kelimesi ile hem eser formunu, hem de temadaki uhreviyatı vurgulamış oldum.

M.Ö. 9500-8800 yılları arasında inşa edildiği, bilim adamlarınca tespit edilen Göbeklitepe tapınağı, UNES-

Şef Necmi Kiran Yönetiminde Ankara Devlet THM Korusu

CO Dünya Miras listesinde önemli bir yerdedir. Çünkü bu tapınak insanlık tarihinin yeniden gözden geçirilmesine sebep olmuştur. Ezber bozmuştur. Böylesine önemli bir olaya vesile olan Dünya mirasının, ülkemiz topraklarında keşfedilmesi milletimiz için son derece önemlidir.

Böylesine anlamlı ve önemli bir mirası tema edinerek bestelediğim, "Göbeklitepe Semâsi 2019" adlı eserin ilk prömiyeri, 23.03.2019 tarihinde, Şanlıurfa İl Millî Eğitim Müdürlüğü Konferans Salonunda gerçekleşmiş oldu. "Müziğin İzinde Dört Kardeş Şehir" adlı konserde, bu eserin icrasının ardından:

Necmi Kiran Yönetiminde Salih Turhan, Elvan Sevim, Yalçın Turhan'ın solistliklerinde Harput/Elazığ repertuarı;

Bakır Karadağlı Yönetiminde İ. Halil Altıngöz, Suzan Bulduk solistliklerinde Şanlıurfa repertuarı;

Abdullah Kurbanî yönetiminde Nuriye Hüseyinova solistliğinde Azerbaycan/Bakü repertuarı;

Uğur Kaya yönetiminde İclal Akkaplan, Ahmet Tuzlu, Ahmet Benne solistliklerinde Irak/Kerkük repertuarı icra edildi.

Ortak türleri divan, gazel, hoyrat ve türkülerden oluşan; ayrıca mahını, muğam ve tasniflerin icra edildiği Kardeş şehirlerin konser programına Haliliye Belediye Başkanı Fevzi Demirkol, Haliliye Kaymakamı Ali Yılmaz, Harran Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Mehmet

Sabri Çelik ve Elazığ Dernekler Federasyon Genel Başkanı Faik İçmeli, Belediye Meclis Üyeleri ve Şanlıurfalı sanatseverler katıldı. Eser ve programın tamamı oldukça dikkat çekti.

Eserin ikinci sunumunun, Ankara Devlet Türk Halk Müziği Korusu Orkestrasınca, 17.06.2019 tarihinde, Ankara Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Konser Salonu'nda yapılması plânlandı. "Göbeklitepe Semâsi

2019"adlı saz eserimi, Ankara ve tüm yurt semalarında hoş bir seda bırakması ve Şanlıurfa sıra gecelerinde icra edilmesi dileklerle, Şanlıurfa müzik repertuarına armağan ediyorum.

Böyle bir eserin ortaya çıkmasına fikir babalığı yapan Folklor Araştırmacısı-Yazar, sayın Abuzer Akbıyık dostumuza, şükran duygularıyla ...

Form Usûl
Saz Semâi Aksak Semâi -
Makam Yürük Semâi
Hicaz
Eser NO 9
Moderato

GÖBEKLİTEPE SEMÂİSİ

2019

Müzik
Necmi KIRAN
Tarih
12.01.2019
17.03.2019

I. HÂNE

TESLİM

2. HÂNEYE 3. HÂNEYE 4. HÂNEYE (ve Final)

rit. 2 - Final Fine

II. HÂNE

III. HÂNE

Göbeklitepe Semâisi 2019 -2-

53

57

61

65 A Moderato

69

73

77 B Allegro accel.

81

85 C

89

93

97

101

105 D

109

Göbeklitepe Semâisi 2019 -3-

113

117

123 E

129

133

137

141

145 C2

149

153

157

161

165 1 2 Rall.

170 S₃ Neemi 17.03.2019

Geçmişten Günümüze Şanlıurfa'da “SERAMİK SANATI”na Bir Bakış

İsmail SÜNGER
Resim Öğretmeni
Halk Oyunları Eğitmeni ve Araştırmacısı
sunger_i@hotmail.com

GİRİŞ

Şanlıurfa'da gerek günlük gereksinimleri karşılamaya yönelik materyallerin, gerekse süslenme ihtiyacı veya inanca yönelik sembolik anlamlar taşıyan üç boyutlu formların en eski örnekleri neolitik döneme dayanır. Neolitik dönemin önemli yerleşim yerlerinden olan Urfa ve çevresinde yer alan Akarçay Tepe, Gürcü Tepe, Fıstıklı Höyük, Çavi Tarlası, Mezraa-Teleilat, Nevalı Çori ve elbette Göbeklitepe'de neolitik dönem ve sonrasına tarihlenen obsidyen, çakmaktaşı, kemik, kireçtaşı, bazalt ve pişmiş topraktan eserler bulunmuştur. Bulunan ve günümüzde Şanlıurfa Müzesi envanterine kayıtlı olan bu eserler arasında çoğunlukla mızrak ve ok uçları, taş kaplar, insan ve hayvan figürinleri, kemer tokası, boncuklu takılar, mühür, olta ucu, vurgu taşı, insan başı ve çeşitli biçimlerde insan figürleri bulunmaktadır. Yaklaşık olarak M.Ö 10 binli yıllarda başlayan Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ'ı takip eden Çanak Çömleklili Çağ, Kalkolitik Çağ, Tunç Çağı, Demir Çağı, Helenistik Dönem, Roma İmparatorluğu ve Doğu Roma Dönemi ile birlikte Ortaçağ ve Osmanlı Dönemi'nde de farklı özelliklerde de olsa aralıksız bir üretim söz konusu olmuştur.

Neolitik dönemin M.Ö. yaklaşık yedinci bin yıldan itibaren pişmiş topraktan yapılmış seramik eserler göze çarpmaktadır. Seramik, insan eliyle biçimlendirmesi kolay, hafif ve taşınabilir bir materyal olması bakımından bu tarihlerden itibaren yavaş yavaş günlük yaşamda taş malzemenin yerini almaya başlamış olmalıdır. Yukarıda ismini saymış olduğumuz yerleşim yerlerinde yerleşik yaşama geçmeye başlayan insan topluluklarının Fırat Nehri'nin havzasında suyun, toprağın ve ateşin büyüğü bileşimi olan seramiği keşfetmeleri elbette kaçınılmaz olmuştur. Urfa'nın 12 bin yıllık insanlık tarihinin kültürel birikimini layıkıyla gözler önüne seren Şanlıurfa Müzesi envanterine kayıtlı binlerce seramik eser yer almaktadır. Bu seramik eserler dönemsel, yapısal ve işlevsel olarak incelendiğinde pek çok ortak ve farklı yönleri ortaya çıkacaktır.

ŞANLIURFA'DA ÇAĞLARA GÖRE SERAMİK ESERLER

Çanak Çömleklili Neolitik Çağ Seramik Eserleri

Neolitik döneme tarihlenen ve Urfa'da bulunmuş olup Şanlıurfa Müzesi envanterine kayıtlı olan seramik ürünler kap, kâse, çömlek, mühür,

vazo, mimari dekorasyon malzemeleri ile çeşitli insan ve hayvan figürinlerinden oluşmaktadır. Çoğu 6-7 cm. boyunda olan kadın ve erkek figürinleri ayakta ya da oturur vaziyette biçimlendirilmiştir. Figürinler detaysız, sadedir. Aynı özellik hayvan figürinleri için de geçerlidir. Pişmiş topraktan yapılmış mühürler dairesel ya da kare biçimlidir. Mühürlerin üzerinde geometrik ya da dairesel bezemeler mevcuttur.

Pişmiş topraktan yapılan ve çoğu biçimsel olarak geniş ağızlı olan çanak ve çömlek parçalarında ise açık renk üzerine kırmızı, kahverengi ve siyah geometrik bezemeler göze çarpmaktadır. Az sayıdaki seramik kapta ise mühür baskılı dekorlama tekniği kullanılmıştır.

Kalkolitik Çağ

Bu çağda Halaf ve Obeyd kültürlerinin seramik ve figürinleri önemli bir yer tutar. Halaf kültürünün çıkış yeri de Şanlıurfa'nın Ceylanpınar ilçesinin karşısında Suriye tarafında kalmaktadır.

Türkiye-Suriye sınırında, mayınlı hattın bitişiğindeki Ceylanpınar ilçesinin yerinde geçmişte yer alan Rhesaina (Theodosiopolis) kentinin Suriye tarafında yer alan Res ül-Ayn kentindeki Tell Halaf yerleşim yeri civarındaki "Halaf Kültürü", Yakın Doğu'nun en ge-

Hayvan Figürini, Kurban Höyük,
İlktunç (Mö. 3100-2000)

Pişmiş Toprakta Minyatür Ayaklı Kap,
Kurban Höyük

İlmiş boyalı çömlekçilik geleneğine sahip kültürlerinden biridir.

Hassek Höyük'te bulunmuş olan pişmiş topraktan yapılmış mimari dekorasyon parçaları da yapı ve işlev bakımından ilginçtir. Havuç biçiminde, tepesinde fazla derin olmayan dairesel çukurlar bulunan seramik malzemelerin çivi gibi yumuşak zemine saplanarak dekoratif özellikli bezemeler oluşturulduğu bilinmektedir. Sözü edilen teknik, bu özelliği ile mozaik sanatının da temelini oluşturmaktadır.

Tunç Çağı Seramik Eserleri

Urfa'da Tunç Çağı'na ait yerleşimler Gre Virike, Lidar Höyük, Mezraa Höyük, Kurban Höyük, Titrış Höyük ve Harabe Bezikan olarak bilinen yerlerdir. Gre Virike'de bulunmuş olan ve M.Ö. 3 bin-2 bin arasına tarihlenen pişmiş topraktan çocuk banyo kabı ilginç bir örnektir. Bunun dışında kule maketi, üç ayaklı sehpa, havan, silindirik mühür, kolye ucu ve çeşitli takılar, çınırak, araba, düdük gibi oyuncaklar, hayvan figürinleri, insan figürinleri, deşirmenler, yüksek ayaklı çanaklar, dar ve geniş ağızlı çömlekler, kabartma de-

senli kaplar, geometrik desenli kaplar, kap kaideleri hayvan kaideli kaplar gibi formlarla Tunç Çağı'nda daha zengin bir üretimin söz konusu olduğu görülmektedir. Tunç Çağı'na tarihlenen pişmiş toprak ürünlerde daha refah bir yaşam ve daha seçkin bir anlatım göze çarpmaktadır. Seramik mühürlerin üzerinde yer alan detayların zenginliği, kap ve çömleklerin biçimsel özellikleri ve göze hemen çarpan estetik kaygısı, daha önce rastlanmayan yapısal özellikler bunu desteklemektedir. Rhyton denen ve antik dönemlerde tanrılara adak olarak sunulan içeceği konulduğu hayvan biçimli kaplar, pişmiş topraktan yapılan kapların Tunç Çağı'nda yalnızca günlük yaşamda değil dinsel ritüellerde de kullanıldığını göstermektedir.

Demir Çağı Seramik Eserleri

M.Ö. 1200-M.Ö 330 yıllarına tarihlenen Demir Çağı, Anadolu'da imparatorlukların çöktüğü, insanların küçük kırsal topluluklar halinde yaşamaya başladığı, iklim değişiklikleri ile Kuzey Mezopotamya'nın ıllanlaşması ile farklı etnik unsurların bu bölgeye yerleşmesi ile çoğulcu bir yapı kazandığı bir dönem olmuştur. Bu çoğulcu yapı, her türden üretimi etkilediği gibi, yazımızın konusu olan seramik üretimi de çeşitlendirmiştir. Urfa'da Demir Çağı'nı Geç Asur, Yeni Babil, Pers İmparatorluğu Medeniyeti ile yaşayan Urfa'daki en önemli merkez Sultantepe olmuştur. Bu bölgede yapılan kazı çalışmaları ile ele geçmiş olan en önemli eserler, Asur İmparatorluğu'nun Gılgamış Destanı'nı da içinde bulunduran çivi yazılı kil tabletlerdir. Asurca, Akkadca ve Sümerce yazılı olan bu tabletler konu zenginliği bakımından dikkat çekicidir. Çivi yazılı bu kil tabletlerin bir kısmı Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde yer alırken bir kısmı da Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir. Şanlıurfa Müzesi'nde yer alan diğer demir çağı seramik eserleri arasında görsel detayları oldukça zengin olan silindirik mühürler baş kısmı gelişmiş olan kadın ve erkek figürinler, renklendirilmiş seramik figürinler, hayvan biçimli adak kapları (rhyton), hayvan figürinleri, amfora, baskı bezemeli kaplar, yonca ağızlı testiler, desenli kaplar, dinsel-edebi-astrolojik

metinler içeren kil tabletler yer almaktadır.

Helenistik Dönem Seramik Eserleri

Büyük İskender'in Persleri yenip Makedonya'dan Hindistan'a kadar bir bölgeye hükmetmesi ile başlayan dönem Helenistik Dönem diye adlandırılır. Bu etki, doğu toplumlarının batının etkisi altında kaldığı, doğu-batı sentezinin kültürel anlamda gerçekleştiği bir dönem yaratır. Urfa, bu dönemlerde Seleukos Krallığı'nın etki alanındadır. Ayrıca hemen ardından Geç Helenistik Dönem'de kurulan ve Roma İmparatoru Philippus Arabs zamanına kadar devam eden "Edessa" isimli Urfa'nın merkez sayıldığı "Osroene Süryani Krallığı" varlık gösterir. Bu dönemde Urfa'da pişmiş topraktan kandiller görülmektedir. Bununla birlikte kadın ve erkek figürinlerin portre özelliği bu dönemde oldukça gelişmiştir. Figürlerde ışık gölge, gerçekçilik, idealizm ve doğallık zirveye çıkar. Figürinlerin saç, sakal, giysi ve başlık gibi belirleyici özellikleri oldukça detaylı biçimde işlenmiştir. Bazı figürinlerin renklendirildiği görülmektedir. Ayrıca matara, amfora, yonca ağızlı testi, kabartma desenli kâse, çeşitli vazolar ile renklendirilmiş vazo benzeri kaplar Helenistik Dönem Urfa'sında karşımıza çıkan seramik eserlerdir.

Roma İmparatorluğu ve Doğu Roma Dönemi Seramik Eserleri

Roma Dönemi Edessa'sında pişmiş topraktan yapılmış ve desen bakımından zengin kandiller oldukça yoğun görülür. İnsan figürinlerinde kadın-çocuk gibi ikili kompozisyonlar ile günlük yaşamdan sahneler tasvir edilmiştir. Figürinler daha hareketli olarak betimlenmiştir. Bununla birlikte Roma Mitolojisi'nde yer alan kahramanların da pişmiş topraktan tasvirleri karşımıza çıkmaktadır. Çoğunlukla cam örnekleri görülen koku ya da gözyaşı şişelerinin pişmiş topraktan yapılmış örnekleri de Roma Dönemi'ne ait seramik eserler olarak Şanlıurfa Müzesi envanterinde yer almaktadır. Testi, amfora ve kâseler daha yalın bir görünüme sahiptir. Pişmiş topraktan yapılmış kapların bazıları kazıma tekniğiyle dekor-

lanmıştır. Hacı Nebi'de bulunmuş olan ve Doğu Roma Dönemi'ne tarihlenen küvet-lahit günümüze sağlam şekilde kalmış pişmiş toprak eserlerden biridir.

İslam Dönemi Seramik Eserleri

Urfa, ilk olarak 639 yılında İslam yönetimine girdi. Uzun süre Emevi ve Abbasiler'in yönetiminde kalan Urfa, yeniden Doğu Roma İmparatorluğu'nun hâkimiyetine geçti. 1087 yılında Türk-İslam yönetimine geçen Urfa, belli aralıklarla yeniden Türk, Ermeni, Haçlı yönetimlerinde kaldı. 1144 yılında Urfa'nın İmadeddin Zengi tarafından yeniden ele geçirilmesi ile kentte kesintisiz bir İslam Dönemi başlamış oldu. Urfa'nın İslam etkisindeki döneminin en önemli yerleşim yeri hiç kuşkusuz Harran olmuştur. Tarihi boyunca Yeni Asur Devleti'nin ve Emevi Devleti'nin başkenti ve aynı bununla birlikte Cezire bölgesinde Diyar-ı Mudar'ın merkez şehri olan Harran, 137'nin üzerinde bilim insanına ev sahipliği yapmış bir eğitim, kültür, bilim ve sanat merkezi olmuştur. Şanlıurfa Müzesi envanterinde, hem Prehistorik Dönemlerden M.S 13. yüzyıla kadar yerleşim yeri olarak kullanıldığı düşünülen Harran Höyüğü hem de İç Kale ve Ulu Camii kazılarında ortaya çıkan pek çok seramik eser yer almaktadır. Bu buluntular arasında çeşitli biçimlerde sırlı ve sırsız kandiller, farklı dekorlama teknikleri ile bezeme yapılmış çömlek, testi, kâse ve tencereler, hayvan figürlü sırlanmış tabak, yonca ağızlı testi, kabartma desenlere sahip matara biçimli kap, huni, sırlı vazo ve testiler, insan figürlü sırlanmış bardak, cıva kabı gibi objeler yer almaktadır.

Yakın Tarihte Urfa'da Çömlekçilik

Yakın tarihte Urfa'da topraktan yapılan seramik küp, kupa, tencere ve su testilerinin özellikle yaz aylarında imal edildiği ve bu ürünlerin İstanbul, Bağdat, Diyarbakır, Halep, Beyrut, Hama ve Humus'a gönderildiği yazılı kaynaklarda yer almaktadır. Urfa'nın Kısas ve Sırrın köylerinde 30-40 yıl öncesine kadar üretimi yapılan çömlekler pek çok aile için önemli bir geçim kaynağı oluşturmaktaydı. Ayrıca Birecik'in Hobab Köyü'nde yapılan kilim motifli

çömleklerin kendi yakın çevresinde ticari bir ürün olduğu da bilinmektedir. Urfa çömlekleri sırlı ve sırsız olarak iki biçimde üretilmiştir. Çömleklerin ya da bir diğer ismiyle küplerin üretiminde toprak, su, saman ve yöredeki ismi kırmıt olan öğütülmüş kiremit kullanılmıştır. Çömlek harcında kullanılan kırmıt Harran ilçesinden getirilmiştir. Kırmıt denilen bu tuğlalar da aslında eski uygarlıkların mimari üretimlerinden arda kalan pişmiş topraktan imal edilmiş mimari unsurların kalıntılarıdır. Buradan bakıldığında, geleneksel çömlek üretiminde kullanılan harca yine Urfa tarihinin zengin hafızası karılmaktadır.

Küp de denilen çömlekler, su bulundurma gibi en temel işlevinin yanında peynir, ekşili turşu, yağ, salça, zeytin, pekmez, kuru isot gibi uzun ömürlü gıdaları saklamak için de kullanılırdı. Aynı zamanda bir pişirme aracı olarak tencere işlevi de gören çömlekler, Urfa mutfağının vazgeçilmezi olan fırın yemeklerinin pişirilmesinde halen yoğun olarak kullanılmaktadır. Yakın tarihe kadar geleneksel üretimi sürmüş olan Urfa çömleklerini bugün kamusal ve özel müzelerle etnografik bir obje olarak, tarihi nitelikteki yapıların bahçelerinde ve konuk evlerinde ise dekoratif bir unsur olarak görebilmek mümkündür.

Günümüzde Şanlıurfa'da Yürütülen Seramik Çalışmaları

2000'li yıllarda Şanlıurfa Devlet Güzel Sanatlar Galerisi'nde halka açık kurs etkinliği olarak çeşitli seramik çalışmaları yürütülmüş, bu kurslardan pek çok kursiyer yararlanmış. Ancak önceki yıllarda Devlet Güzel Sanatlar Galerisi'nin kapanmış olması ile diğer kültür-sanat kursları ile birlikte seramik çalışmaları da son bulmuştur.

İlimizde ortaöğretim seviyesinde sanat eğitimi vermekte olan Şanlıurfa Güzel Sanatlar Lisesi'nde Üç Boyutlu Sanat Atölye dersi kapsamında öğrencilere üç boyutlu biçimlendirme yöntemleri ile birlikte seramik eğitimi de verilmektedir. Güzel Sanatlar Lisesi'nde seramik ve diğer üç boyutlu biçimlendirme çalışmalarının yürütülebileceği 2 adet atölye ve 2 adet seramik fırını mevcuttur. Burada, İbrahim Birol, İsmail Sünger ve Burak Böke'nin verdiği derslerle öğrenciler seramikte ge-

Sepet Kulplu Aktacaklı Kap, Tiritiş Höyük
(Mö. 3100-2000)

Yuncak Araba, Pişmiş Toprak
İlk Tunç Çağı

leneksel biçimlendirme yöntemleri ile birlikte seramik pişiriminin nasıl yapıldığına dair gerekli eğitimi alarak yetişmektedirler.

Şanlıurfa Valiliği-Şanlıurfa Eğitim Kültür Sanat ve Araştırma Vakfı (ŞURKAV) bünyesinde hizmet veren Şanlıurfa Geleneksel El Sanatlar Merkezi (GESEM)'nde de 2010-2016 yılları arasında seramik atölyesi ve 1 adet seramik fırını bulunmaktaydı. Buradaki üretim çalışmaları da belli dönemlerde kurs niteliğinde devam etmiştir.

GESEM'deki seramik fırını 2017 yılında Harran Kaymakamlığı Aile Destek Merkezindeki seramik atölyesine verilmiştir. Harran Kaymakamlığına 2016 yılında kurulan seramik atölyesinde bayanlara yönelik kurslar devam etmekte olup seramik kaplar figürlü panolar ve yöresel hediyelik eşyalar üretilmektedir.

Şu anda Şanlıurfa'da yalnızca seramik eğitimi ve üretimi için kurulmuş olan tek merkez 2017'de çalışmalarına başlayan Karga Sanat Atölyesi'dir. Kültür Bakanlığı'nın Dumlupınar Üniversitesi Seramik Bölümü mezunu olan Abdullah Özgültekin tarafından kurulan Karga Sanat Atölyesi'nde çocuk ve yetişkin-

lere yönelik seramik dersleri yürütülmektedir. Bu merkezde yürütülen seramik çalışmalarında Harran bölgesindeki su kaplarının üretim yöntemlerinden biri olan sucuk yöntemi ile birlikte plaka, serbest elle şekillendirme ve çömlek torna yöntemleri öğretilmektedir. Ayrıca, her yıl belli dönemlerde ilkel bir pişirim yöntemi olan "açık saçar" yöntemi ile açık havada pişirim uygulaması yapılmaktadır. Karga Sanat Atölyesi'nde kursiyerler biçimlendirme, pişirim, yüzey tasarımı ve sırlama eğitimi almaktadır. Ayrıca Karga sanat Atölyesi, Göbeklitepe temalı nitelikli seramik hediyelik obje üretimi ile bölge turizminin canlandığı bu dönemde hem özel hem de kurumsal bir ihtiyacı karşılamaktadır. Tüm bu çalışmaların yanında Karga Sanat Atölyesi, seramik sanatını ilimizin önemli bir sorunu olan göçmenlerle ilgili sosyal uyum projeleri için bir araç olarak da kullanmaktadır. Şanlıurfa Müze Müdürlüğü, İl Millî Eğitim Müdürlüğü ve yabancı kuruluşlarla ortak yürütülen projelerde eğitim kurumlarımızda öğrenim gören Suriyeli çocukların sosyal uyumuna yönelik Göbeklitepe temalı seramik üretim çalışmaları ile Karga Sanat Atölyesi, Neolitik Çağ'dan bu yana kesintisiz devam etmiş olan pişmiş toprak üretimine günümüzde yeni bir soluk getirmektedir.

Abdullah Özgültekin Seramik Atölyesi

KAYNAKLAR

- Daşdağ, F. Evren. "Şanlıurfa'dan Harran'a İlkel Çömlekçilik", 7. Ulusal Osmaniye – Karatepe Seramik Arkeometri Sempozyumu, Osmaniye Valiliği ve Çukurova Üniversitesi, 23-30 Ekim 2000, Osmaniye.
- Önal, Mehmet. "Tell Halaf'ın Öyküsü", Şanlıurfa Kültür Sanat Tarih ve Turizm Dergisi, Yıl: 4, Sayı: 9, Ocak 2011, s. 3-7
- Kürkçüoğlu, A. Cihat- Kürkçüoğlu, S. Sabri. Şanlıurfa Çarşıları-Hanları ve El Sanatları, Şanlıurfa Belediye Başkanlığı Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2011.
- Kürkçüoğlu, S. Sabri-Güler, Selahattin E. Harran Tarihi ve Kültürü., Harran Kaymakamlığı Yayını. Ankara, 2017.
- Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eserler Kataloğu. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Şanlıurfa, 2017

Abdullah Özgültekin Seramik Atölyesi Ürünleri

İSFAHAN'DAN, ŞİRAZ'DAN, RAKKA'DAN, URFA'DAN...

Sait ALİOĞLU
Araştırmacı Yazar

“İsfahan’dır aslı bizim elimiz...”

Müslüman olan ilk Türk topluluğu ve kurulan ilk Türk-İslam devleti konusunda, tarihçiler arasında bir tartışma var ise de, biz konumuz açısından ilk Müslüman Türk Hakanı olarak Karahanlılar hükümdarı Satuk Buğra Han’ı görmekteydik.

Zaten Karahanlıları, salt bir Türk boyu olarak değil de, Satuk Buğra Han’ın hükümranlığında hareketle ele alıp değerlendirdiğimizde, onun kendi başına İslam’ı kabul etmesinin getirmiş olduğu yüke binaen, içerisinde bulunduğu topluluğu, inanç ayrılığından dolayı terk edip bir tarafa ayrıldığı söylenebilirdi.

Zamanla ona dâhil olan Türklerin -fert ve topluluklar bazında- Orta Asya (Türkistan)’nın güneyine, bir zamanlar Horasan olarak bilinen yere gelip toplandıkları ve burada müstakil, ama yine ‘Türk’ olarak tanımlandıkları da bilinmektedir.

Daha sonra ise Selçuk Bey’in maiyetinde ve de komutasında bulunan Türkler İran coğrafyasında görülmektedir. “Büyük Selçuklu Devleti”nin, günümüzde, İran’ın başkenti olan Tahran yakınlarında bulunan “Rey”de temeli atılmıştı.

Yaklaşık iki yüz yıl içerisinde, Müslüman olan Türk topluluklarının, hem bir devlet politikası hem de o toplulukların kendilerine yeni yurtlar, otlaklar aramasına koşut olarak İran sahrasının giderek bir Türk yurdu olduğu görülecektir. Hatta günümüzde, Türk/Azeri nüfusundan ve neredeyse, hemen her şeye ‘nüfuz’ etmelerinden dolayı, İran’ı, çeşitli kıstaslar muvacehesinde, Türkiye’den sonra, dünyadaki ikinci Türk devleti olarak tanımlayabilirdik.

Türkler kendilerine başkent olarak değerlendirdikleri Rey şehri başta olmak üzere, İran’ın özellikle de batı, orta ve güney bölgelerinde çeşitli şehirlerde ve onların kırsalında yer tutmaya başlamışlardı. Bunlardan birisi İsfahan’dır.

Kazancı Bedih (Yoluk)

Ta Selçuklu, hatta Malazgirt meydan muharebesinin akabinde Harput’la birlikte, önceden içerisinde bulunduğu birçok kültürel materyal ve zenginliğine koşut olarak, peyderpey Müslüman Türk yurdu olmaya başlayan Urfa’da

önemli oranda, -Harran, Müslüman Türklerin, özellikle de Selçukluların Anadolu'ya giriş kapısı olarak bilinir.(1)- Türk (Türkmen) nüfusun varlığı bilinmektedir.

Bundan hareketle, Urfa kültür, folklor ve müzik ortamında, konumuz açısından söylersek, form olarak Türkü, uzun hava, hoyrat(2) ve Türkmani(3) vb. halk müziği formları bu zenginliği ortaya koymaktadır.

Urfa müzik ortamında öteden beri Türkü formunda söylenen, şu dizeler meseleyi az da olsa, vuzuha kavuşturmaktadır:

“İsfahandır aslı bizim elimiz
Ördek uçtu viran kaldı gülümüz
Sen gidersen nice olur halimiz

Çöz Aslı'm çöz göğsün düğmelerini
Elim nenni gülüm nenni
Beşikte belenim nenni” (4)

Dikkat edilirse, bu iki dize, hem İran/Türk coğrafyasında ve hem de Anadolu/Türk coğrafyasında bilinen “Kerem ile Aslı” hikâyesinden alınmış olduğu ortada ise de, geliş istikametimizi de bizlere söylemektedir. Yoksa salt Doğu, ya da Güneydoğu'da yaşayan birisinin İsfahan'la ne ilgisi olabilirli durup dururken?

Hem de çoğunluğu itibarıyla okur, yazar dahi olmayan, az buçuk bir coğrafya, tarih ve harita bilgisinden yoksun bir insanın, dönemi açısından söylersek, üstelik bir kadın İsfahan'ın nerede olduğunu nasıl bilecekti?

Elde bir tek şey kalıyordu. o da göçebe toplulukların genel karakteristik özelliği baz alındığında; soyun, sülalenin vb. hayatı, yolculuğu, coğrafya coğrafya süren ve dilden dile aktarılan söylencelere dayanıyordu. Bu da, konumuz açısından söylersek, 'aslımızın İsfahan'dan geldiği' söylemi, bu tür bir silsilenin eseri olarak ortada duruyordu.

Yoksa, İsfahan nire, bilmem Urfa, ya da Maraş veyahut da Sivas nireydi beyim!

Yine, çocuğuna, hastalığından dolayı doyuncak kendi sütünü içirememekten yakınan Urfalı bir annenin, çocuğuna söylediği İbrahimî bir hoyratla, içerisinde, kendi derdinden ve dillere destan olmuş bir şehir olan Şiraz'dan ve İsfahan'dan bahsetmesi, bu iki şehrin, Türklerin geliş istikametinde, önemli bir ara, belki de bir ana duraklar olduğunu işaret etmektedir;

“Şiraz'dır
İsfahan'dır Şiraz'dır
Tıfıl ağlar, süt ister,
Meme küçük, şir azdır.” (5)

Türkü, hoyrat ve uzun havadan sonra, oralardan getirdiğimiz ve bize ait olan bir halk müziği formu da 'Barak havası' denilen ezgi şeklindedir.

Neşet Ertaş

Uzun havanın kardeşi, varsağının bir başka benzeri, bozlağın öz kardeşiydi barak havası...

Barak havası, İsfahan'dan, Şiraz'dan kopup Anadolu'ya gelip yerleşen Türkmenler grubundan olan Barakların, göç yolunda başlayan ve günümüze dek, Anadolu toprağında Yozgat (Bozok) ilinden başlayıp, Sivas'tan aşağıya doğru illerde konuşlanan bir halkın derdini dile getirme çabasıdır.

Güney Anadolu'da, Maraş, Adana vb. birçok yerde olduğu üzere, daha çok Gaziantep (Nizip, Karkamış) yöresinde yaşayan Barakların, diğer parçaları ile birlikte, Güney Doğu Anadolu'ya doğru göçünü ve şimdiki durumlarını ozanları tarafından anlatılan ve saz eşliğinde -çoğu kez günlerce süren- destan anlatımları dikkate değer bir içeriğe sahip olmuştur hep...

Dedemoğlu namlı Baraklı aşığın göç ile ilgili dizelerinden bir örnek;

“Gâhî konduk gâhî göçtük yollarda
Bilip bilmediğim gurbet ellerde
Âlem dağlarında şu daz çöllerde
Bu halimiz destan olsun dillere

Toplandı aşiret geldik Culab'a
Seksen dört bin hane gelmez hesaba
Deve koyun çoktur insan kalaba
Susuz hayvan inileşir çöllerde

Dedemoğlu der ki aşkın bağından
Aşırdılar bizi Yozgat dağından
Anadolu Sivas şehri sağından
Bizden sonra bir nam kalsın ellere" (6)

17. yüzyıl Alevi-Bektaşî halk şairlerinden olan Dede-
moğlu'nun Çorum Sungurlu doğumlu olduğu sanılmaktadır.
Şeyh Bedreddin yolunda bir halk şairi olan Âşık Alioğlu'nun
dervişlerindedir. Dedemoğlu, aynı zamanda doğduğu yer-
lerden güneye doğru göç edişlerini, yukarıda da belirtmeye
çalıştığımız üzere dizelerinde bakın nasıl anlatıyor;

"Dedemoğlu der ki aşkın bağından
Aşırdılar bizi Yozgat dağından
Anadolu Sivas şehri sağından
Bizden sonra bir nam kalsın ellere" (7)

Dedemoğlu'nu, kaynaklarda yazıldığı üzere, günü-
müzde anlaşıldığı gibi olmasa da, ta Horasan'dan Anadolu
(Yozgat) içlerine, oradan da Cülap Deresi kıyılarına(8) ora-
dan da Antep taraflarına gidip yerleşirken, bölgede bulunan
çoğu göçebe Arapları ve Kürtleri sevmediği bir dizesinde şu
şekilde yer bulmaktadır; "Ömrümdede sevmezdim Arabı,
Kürdü / Geldi çadırını dibime kurdu."

Rakka'dan Emirdağ'a...

Müzikle ilgilendiğim, özellikle de Türkü formunda
(Türkü, hoyrat, barak havası vs) eserler dinlediğim ve sevdi-
đim halde, ömrümdede bir enstrüman çalmadım ve dolayısıyla
müzik eğitimi de almadım. Buna rağmen, bana gelen ri-
vayetlere göre, ta yüz küsur yıldır, babamın, dedesinin, am-
calarının yaşadığı aile ortamında -biraz da müziğe, halaya
vs. ilgi duyan kadınların (ninelerimin) saikiyle- oluşan müzik
kültürü kendisine miras kalan biri olarak, aynı zamanda da
ataları saikiyle Türkmen olan birisi olarak, iyi bir müzik hafı-
zasına ve kulağına sahip olmuşumdur.

Hemen her yörenin Türkülerini, ta çocukluğumdan beri
TRT radyolarından dinlerdim. Bana en doyurucu müzik, ya
da daha doğrusu Türkü, Erzurum, Elazığ, Diyarbakır, Urfa
ve Kerkük türküleri, hoyratları, uzun havaları gelirdi.

Bunun yanında bir Özyay Gönüm'den, Âşık Veysel'den,
Neşet Ertaş'tan, Rıza Arslandoğan'dan, Halit Arap-
oğlu'ndan; bir de Abdullah Papur'dan, Kürtçe saikiyle Şıvan
Perwer'den, Ayşe Şan'dan, Meryem Xan'dan vs. dinlediğim
eserler de az değildi yani...

Klam, stran türü parçalar, 'en yakın yabancı dil'im olarak
tanımlayabileceğim Kürtçe ile dinlediğim Kürt halk müziği
formları idiler...

Klam, aslı Arapça olan kelâm kelimesinden gelmekte
olup, Kürt müziğinde başlı başına bir form olarak belirlemek-
tedir. Saz eşliğinde, belli bir makamı olmayan söz dizimi şek-
linde, aynen destan kalıbında icra edilen bir müzik türüydü.

Stran ise, Kürtçede mota mot kelime anlamı olarak 'yo-
đurmak, işe hale sokmak' anlamına gelen emir kipinde
'yoğur', 'şekil ver' kelimesinin karşılığı olarak 'bistére' emir si-

Müslüm Gürses

gasından hareketle Kürt halk müziğinde, uzun hava ve ço-
ğunlukla da Türkü misalinde olduğu üzere, hemen hemen
aynı özelliklere sahip 'içli' bir formdur.

Bu formun en büyük ustası hiç şüphesiz Urfa kültür or-
tamında yetişen, hem Kürt müziğine ve hem de yöresel
bazda Türk halk müziğine aşına olan, ayrıca denkbejlilik sa-
natının icra edildiği ortamlarda bulunan, bunu kendi müziği
için değerlendiren Şıvan Perwer'dir. Sivas yöresi sanatçıla-
rından Abdullah Papur "Berde/Birak" başlıklı stranında
şöyle söylemekteydi;

"Ma dilé teji lımın hese
berde berde zalım berde
berde berde destém berde" (9)

Özyay Gönüm'den dinlediğim Ege havaları içerisinde -
şimdi de öyle- Afyon Emirdağ türküleri, sanki bana, orada
değilim de, memleketimde yakılmış türküler olarak gelirdi.
Onlar, bana göre, Ege yöresi özelliklerini hiç mi hiç taşı-
yordu sanki...

Daha sonraları bunun esbab-ı mücibesini (esasını) öğ-
rendim. O da, ya direkt Orta Asya'dan, İran'dan, ya da Ana-
dolu'dan Suriye içlerinde bulunan Rakka'ya yerleştirilen
Türkmenlerin, daha sonra, çeşitli sebeplerle, tekrardan Ana-
dolu içlerine göç ettiklerini öğrenmiş oldum.

Bu göçler neticesinde, Rakka'da gelişen ve kendine öz-

günleşen Türkü formunun, yine göç neticesinde Ege bölgesine taşınmış ve oranın kültürü içerisine girmiş, ama Türkmen özelliğini yitirmemişti.

Hatta bu göçle ilgili birçok akademik araştırma da yapılmıştı. "Rakka'dan Emirdağ'a" söylemi, hem akademik ve hem de müzik bağlamı kültür ortamlarında kendine yer buluyordu.

Şimdi de, arada sırada TRT Türkü'den türkü dinlerken herhangi bir Emirdağ yöresi türküsü çalındığında kendimi Ege bölgesine nazaran çöl ikliminde bulunan, ama bunun yanında zengin bir kültürel kaynağa sahip bulunan memleketimde sayıyorum.

Emirdağ ile şu Urfa'nın arası...

Yukarıda da belirtmeye çalıştığımız gibi, Emirdağ'a Rakka ile birlikte Musul'da yerleşik Türkmen-özellikle de abdallar- taifeden önemli bir bölümünün yerleştiği akademik araştırmalarda yer almaktadır; "Emirdağ'a Musul'dan göçtükleri tespit edilen ve bir Türkmen taifesi olan Emirdağ Abdalları çalışmamızda ayrıcalıklı olarak incelenmiştir. Zira bu grup elemanları doğuştan, fitrî olarak müzik yeteneği taşımakta ve doğal bir yönelişle müzisyen olmaktadır. Dolayısıyla hem Emirdağ hem de Emirdağ çevresi yöresinin bu yetkin müzisyenleri ile derdini, kahrını, sevinç ve haykırışını, özlemine, gurbetini müziğe dökme imkânı bulabilmişlerdir." (10)

'Abdal' Arapça bir kelime olup, 'Türk' sosyal, kültürel, daha doğrusu 'dinî', tasavvufî anlamda Alevilik bağlamında, aynen Sünniliğe arız olan, 'sapkın' yönleriyle söylersek, Sufi

literatürde bolca geçen kutup, kutbu'l-aktab, gavs vs. anlamlara gelmekte olup, sözde bir takım manevi makamları işaret etmektedir.

Bugün Anadolu'nun birçok yerinde, özellikle de Kırşehir, Yozgat, Kırıkkale/Keskin vb. yerlerde abdallık geleneğini sürdürüp hayatını müzikle idame ettiren şahıs ve ailelerin büyük bölümünün, Musul, Rakka üzerinden gelip Anadolu sahrasına Urfa'dan giriş yapan ve uzun bir dönem orada yaşayanlara örnek olarak, rivayet edildiği üzere birbirleriyle akraba oldukları söylenen Müslüm Gürses'ler ile Neşet Ertaş ailesinin akraba olduğunu artık biliyoruz.(10)

Kısacası, biz bu yazımızda, Türkü benzeri müzik formları üzerinden, Orta Asya'dan, Horasan'a, oradan İran sahrasına, oradan da Anadolu içlerine, bir yandan da Rakka'ya, yine oradan ta iç Ege bölgesine gidip yerleşen Türk unsurlarının dertlerini bu formlarla dile getirdiklerini ve yaşadıkları olayları kültürleştirdiklerini vurgulamaya çalıştık.

Demek oluyor ki "türkü", yanlış ve doğrusuyla, Türk halkının hayatı anlamaya yönelik, bir açıdan onun hayat felsefesi oluyordu.

Bir başka yazımızda da inşaallah, "Türkü; Türk Halkının Felsefesi" başlığıyla bir yazı yazma düşüncesiyle türkülerimizden ders ve ibret alma dileğiyle...

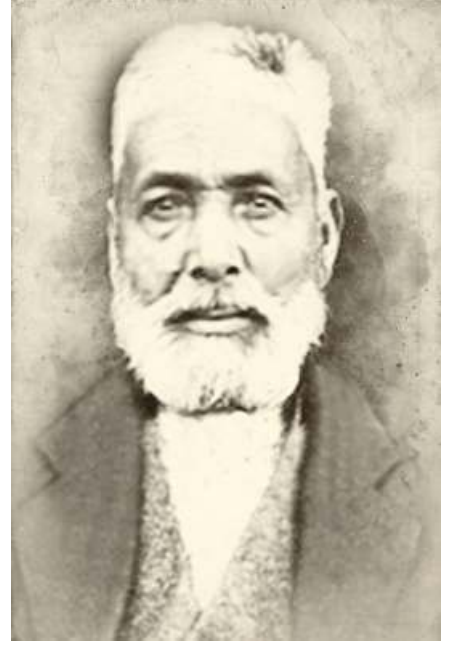
SONNOTLAR

- 1) Osmanlı'nın Anadolu toprağında bilinen ilk atası, beyi ve komutanı olan Süleyman Şah'ın Suriye'yi kendi aşiretine yurt kılma çabasının sonucunda atı ile birlikte Fırat'a düştüğü ve orada şehit olduğu bilinmektedir. Bugün, Şah'ın mezarı, Suriye tarafında, Şanlıurfa'nın güneyine -Suruç- düşen bir mevkiye bulunan ve bir Türk köyü olan Kara Kozak'ta medfun olduğu olayı belirgin kılmaktadır.
- 2) Hoyrat; eski deyişle horyat, yukarıda belirtilen tarihi süreçte, ta Orta Asya'dan ve özellikle de İran'dan Anadolu'ya gelip yerleşen ve ihtimaldir ki, kendilerini Oğuzlara -bir açıdan Azeri- dayandıran ve çok ilginçtir, arada, Türklerin de yerleştiği -Malatya, Adıyaman vb.- yine birçok şehir varken, Harput'a (Elazığ), Urfa'ya ve günümüzde bir Türkmen şehri olarak bilinen Kerkük'e yerleşen Oğuz Türklerinin ortak bir müzik/Türkü formu olmuştur. Bu da, arada birçok Türk unsuruna rağmen, bu üç şehrin kadim Türk nüfusunun birbirleriyle yakın akraba topluluklar olduğunu göstermektedir. Birde, bu formun, Orta Asya ve İran coğrafyasında değil de, ötelelerden gelip Anadolu'nun doğusu, güney doğusu ve Irak coğrafyasında konuşlanan üç şehir yerleşmeleri, adeta, bu insanların, devleti kuran derin akıl tarafından ve bir farkındalık oluştursunlar diye, bilerek ve bilinçli bir şekilde bu üç yere yerleştikleri söylenebilir. Ki bundan dolayı, şöyle ü dize oluşmuştu; "Kalalı, kalalı Urfa Harputsuz kalalı / dün ü gün intizardayam yardan ayrı kalalı.."
- 3) Türkmani ifadesi, büyük olasılıkla, onlarla o bölgede karşılaşan ve müziklerini o kalıp ifadeyle tanımlamaya çalışan ve bir kısmı, o bölgede Türkmenler gibi konar göçer bulunan Kürt unsurların tanımlamalarından kaynaklanıyor olabilir. Ki ifade Kürtçe vurguya daha yakın duruyor.
- 4) Urfa yöresinde söylenen bir Türkü.
- 5) Şir, Farsça, Kürtçe'de ve aynı zamanda Osmanlıca'da "süt" anlamına gelmekteydi.
- 6) http://www.ihsanozturk.com/baraklar_ve_barak_havaları-96.html
- 7) http://www.ihsanozturk.com/baraklar_ve_barak_havaları-96.html
- 8) Cülap, Urfa merkeze 48 km. uzaklıkta olup Harran yakınlarında bulunan ve sınırı aşip Suriye'de Fırat'ta birleşen küçük bir ırmak
- 9) Kürtçe türkünün (stran) Türkçesi: "Eğer gönlün bende yoğ ise/Bırak, bırak zalim bırak/Bırak, bırak elimi bırak"
- 10) Bkz. Odatv. Müslüm Gürses'in vefatı üzerine Odatv'de çıkan bir yazı. Gürses, Urfa Birecik'in ismi Arapça "Tis'a" (dokuz anlamında) olan köyünden. Ertaş'ların da bu köyden Kırşehir taraflarına gidip yerleştikleri söyleniyor. Ki öteden beri Müslüm Gürses'in Türkmen olarak bilindiği ve Urfa'nın Halfeti ilçe nüfusuna kayıtlı olduğu söylenirdi.

Osmanlı Dönemi Urfa Müderrislerinden HACI ABDÜLVAHİD HOCA EFENDİ (1864-1932)

Selahattin E. GÜLER
Yerel Tarih Araştırmacısı
selahattin_guler@hotmail.com

A) RODOS ADASI'NIN TARİHÇESİ

Hoca Efendi'nin Rodoslu olmasından dolayı konuya geçmeden önce Rodos Adası'nın tarihçesini gözden geçirelim. Ada, Ege'deki "Oniki Adalar" olarak ifade edilen adaların içinde en büyüğü olup onların yönetim merkezi konumundadır. Aynı zamanda ticari ve askeri bir üs olarak da kullanılmaktadır. Hz. Osman döneminde Şam valisi Muaviye döneminde 654 yılında ele geçirilmiştir. 658'de Arapların elinden çıkmış ancak 672 yılında tekrar ellerine geçmiştir. 807 yılında ise Bizans'ın hâkimiyetine girmiştir. 1071 Malazgirt Zaferi'nden sonra Anadolu'ya yerleşen Çaka Bey İzmir'de bir Türk Beyliği kurmuş ve kısa bir süre sonra Midilli, Sakız, Sisam ve Rodos adalarını ele geçirmiştir. Çaka Bey'in öldürülmesi üzerine Rodos ve diğer adalarda Türk hâkimiyeti sona ermiştir. 1522 yılında Kanuni Sultan Süleyman döneminde 5 aylık bir kuşatma sonucu Osmanlı hâkimiyetine geçmiştir. 1849 yılında bir düzenleme yapılarak Rodos Adası merkez olmak üzere Kıbrıs, Sakız, Midilli ve İstanköy adaları birleştirilerek Cezayir-i Bahr-i Sefid Eyaleti oluşturulmuştur. Sultan Abdülmecid 1850 yılı Haziran ayında başta Rodos olmak üzere Sömbeki ve İstanköy adalarını ziyaret etmiştir.

Kanuni Sultan Süleyman Rodos'u fethettikten sonra Türklerin adaya yerleşip çoğalabilmeleri için onlara toprak dağıtmış, askerlikten ve vergiden muaf tutmuştur. 1530'larda 864 hane vergi nüfusu (yaklaşık 4.300 kişi) vardı. Bu nüfusun 591 hanesi (yak. 2.950 kişi) Türk ve Müslüman, 144 hanesi (yak. 715 kişi) Yahudi ve 129 hanesi (yak. 635 kişi) Hıristiyan idi.

Evliya Çelebi 1671 yılında hac yolculuğu sırasında Rodos'u ziyaret etmiş ve şehirle ilgili ayrıntılı bilgi vermiştir. Onun ifadesine göre; şehirde

4200 hane olup, 24 mahalle bulunmaktadır. Bu mahallelerden 4 mahalle Rumlara, 2 mahalle Yahudilere aittir. Ayrıca Rodos'ta 36 cami ve mescit bulunduğu ifade etmiştir.

17 Mayıs 1912 tarihinde İtalyanlar tarafından işgal edilen Rodos'ta Türk askerlerinin teslim olmasıyla Osmanlı hâkimiyeti de sona ermiş oldu. İtalyan işgalinin hemen ardından İtalyanlar tarafından yapılan sayıma göre tümü Türk köyü olan Uzgur, Kandilli, Mikse, Gani Ahmet ve ağırlıklı olarak Türk nüfus yoğunluğuna sahip olan Salakoz, Katavya, Lindos köy ve Rodos merkez başta olmak üzere Rodos Adası'ndaki İslam nüfusunun 6.490 olduğu kaydedilmekteydi.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra 1945 yılında imzalanan Paris Barış Antlaşması'nın 14. maddesi gereğince Rodos dâhil Oniki Adalar Yunanistan'a bırakılmıştır.(1)

B) HACI ABDÜLVAHİD HOCA'NIN URFA'YA GÖÇÜ

Hoca Efendi, 1864 yılında Rodos Adası'nda doğmuştur. Babası Şeyh Mahmud Efendi, annesi ise Fatma Hanım'dır. Hoca Efendi'nin Rodos'taki hayatı hakkında elimizde hiç bilgi yoktur. Yakınlarının ifadelerine göre, (2) tespit edemedikleri bir tarihte babası ve ailesiyle Rodos Adası'ndan Urfa'ya göç etmişlerdir. Babasıyla birlikte ailesinin kaç kişiden oluştuğuna dair elimizde hiç bilgi yoktur.

Hoca Efendi'nin babası Şeyh Mahmud Efendi'nin, Rodos'ta imam-hatip olduğunu ve tayininin Urfa'ya çıkması sebebiyle ailesiyle birlikte göç etmiş olabileceğini tahmin ediyoruz. Rodos'un tarihine bakıyoruz; 1897 yılında Girit Adası'nda çıkan ve diğer adalara da sıçrayan isyanlardan dolayı Müslüman-Türk nüfusunun Anadolu'nun bazı şehirlerine ve Suriye vilayetlerine göç ettiklerini biliyoruz. Şeyh Mahmud Efendi bu isyandan çok önceleri ailesiyle Urfa'ya göç etmiş olmalıdır. Zira o 1888 yılında Kubbe Mescid-i Şerifi imam-hatibi iken vefat etmiştir. Bu vefat da onun tayin sebebiyle Urfa'ya göç etmiş olabileceği tezimizi güçlendirmektedir. Urfa'ya gelen aile Kubbe Mescid Mahallesi'ne yerleşmiştir. Bu mahalle, günümüzde Haşimiye Meydanı'nın batısında bulunan ve yeni adı İmam Aslan olan caminin de bulunduğu mahallenin eski adı idi. Şeyh Mahmud Efendi, bu mahalledeki Kubbe Mescid-i Şerifi'nde imam-hatiplik görevine başlamıştır.

Araştırmacı-Yazar Mahmut Karakaş'a göre Abdülvahid Hoca Efendi Urfa'da evlenmiştir. Ancak evlilik tarihi bilinmiyor. Çocuklarından biri olan Muhammed Bahri 1912 yılında Urfa'da vefat ederken diğer bir oğlu da birkaç yıl önce İstanbul'da vefat etmiştir. (3)

Şeyh Mahmud Efendi 1888 yılında vefat etmiş ve imam-hatiplik yaptığı Kubbe Mescid-i Şerifi'nin kuzeyine defnedilmiştir. Şeyh Mahmud Efendi'nin mezarı, günümüzde restore edilerek "İmam Aslan Camii" adı verilen caminin kuzey duvarı içindedir. Duvar üzerinde küçük bir pencere bırakılmış ve bunun üzerine "el-Fatiha" yazılmıştır. Bu pencere yakın zamanda bir sac la kapatılmıştır (Foto1). Mezarın kime ait olduğuna dair bir bilgi ve açıklama yoktur.

C) HACI ABDÜLVAHİD HOCA'NIN MÜDERRİSLİK HAYATI

Hoca Efendi'nin Rodos Adası'nda iken müderris olduğunu tahmin etmek zor değildir. Onun eğitimi, medresesi, hocaları vesaire hakkında hiç bilgimiz yoktur. Anlatıldığına göre çok iyi bir âlim ve ehl-i takva biridir. Din ilimleri ile birlikte Latin harfleri ve Matematik dersleri de veren Hoca Efendi'nin erkek ve kız olmak üzere daima 200 öğrencisi bulunmuş. Bu özelliğinden dolayı şehirde "en çok talebe okutan hoca" olarak tanınmıştır. Evinde bir kilim ve yatağından başka bir şeyi olmayan Hoca Efendi fakir olup zahit hayatı yaşar, vakıftan aldığı maaşla geçi-

nirmiş. (4)

Urfa Şer'i Mahkeme Sicilleri'nin 789 numaralı ve Hicri 1306/Miladi 1889 tarihli kaydına göre, Abdülvahid Hoca Efendi, babası Şeyh Mahmud Efendi'nin beş ay önce vefatı üzerine KubbeMescid-i Şerifi'ne imam-hatip olarak tayin edilmiştir. Böylece adı geçen mescide imam ve hatip olan Abdülvahid Efendi bu görevine karşılık aylığını mescidin vakfından almaktadır. Ayrıca bu vakfın mütevelliliğini de üstlenmiş ve mescidin tamiri ve diğer masrafları için harcanan para çıkarıldıktan sonra belli bir miktar yevmiye almıştır. (5)

Araştırmacı-Yazar Abdülkadir İkbâl, hayatta olan öğrencisi Mehmet Saatçı'nın anlattıklarına dayanarak kaleme aldığı yazıda şunları söyler: "Urfa'da en çok talebe okutan bir kişidir. Kur'anitecvad üzerine okuturdu. El yazması çok harika bir Kur'an-ı Kerim'i vardı. Adıyla anılan tekkede iki mezar vardı. Bir ara bunları kaldırmak isteyenler oldu. Rüya gördüler, mezarları kaldırmaktan vazgeçtiler. Bir gün Abdülvahit Efendi'nin yanına bir adam geldi. Kendisinin Hacc'a gideceğini söyledi. Hâlbuki Hoca Efendi'nin böyle bir hazırlığı yoktu. Onun işareti üzerine hazırlıklarını tamamladı ve Hacc ibadetini yerine getirdi." (6)

Receb 1351/Ekim 1932 tarihinde vefat eden Hacı Abdülvahid Hoca Efendi'nin mezarı Bediüzzaman Aile Mezarlığı'ndadır. Mezarı çok sade ve eski olup diğer bazı şeyh ve âlimlerin mezarı gibi gösterişten çok uzaktır. Mezarın baş dikmesi üzerinde şunlar yazılıdır:

"Haza kabr el-merhum leh el-Âlim el-Fazıl ve'l-Kâmil Rodoslu eda el-Hac Abdulvahid Efendi ibni Mahmud Efendi. Teveffa fi şehri Receb el-şerif. Sene 1351"

Mezarının yanında Ekim 1912 tarihinde ölen oğlu Muhammed Bahri'nin mezarı ve diğer tarafında da Rodoslu bir akrabasının mezarı bulunmaktadır.

Urfa'da önemli bir iz bırakmış olan bu müderrisin Kur'an'a olan hizmetini unutmak mümkün değildir. Allah'ın rahmeti onun ve ailesinin üzerine olsun.

Foto 1: Şeyh Mahmud Efendi'nin mezarının bulunduğu duvarın penceresi.

Foto 2: İmam Aslan Camii'nin doğu cephesi.

D) KUBBE MESCİD-İ ŞERİFİ, ABDÜLVAHİD TEKKESİ VE CAMİİ'NİN TARİHÇESİ

1338/1919 tarihli vakfiyesi bulunan ve "Kubbe Mescid-i Şerifi" adıyla bilinen cami günümüze ulaşmamıştır. "Abdülvahit Tekkesi" olarak tanınan mescit olduğu tahmin edilmektedir. Zira bu mescidin yer aldığı sokağa 12 Eylül Caddesi açılmadan önce "Kubbe Mescidi Sokağı" denilmektedir.

Cumhuriyet döneminde satılan bu tekkeyi alan kişi depo haline getirmiştir. Bu arada Abdülvahit Hoca Efendi de Dabakhane Camii'ne öğretmen olarak tayin edilmiş, daha sonra da müdür yapılmıştır. Şapka giymesi gerektiğini söylemeleri üzerine o da "düşüneyim" demiş, ancak daha sonra şapka giyemeyeceğini beyan ederek istifa etmiştir. İşsiz kalan Hoca

Efendi'ye bazı hayırseverler sermaye vermişler, o da kürk ve aba ticareti yaparak geçimini sağlamaya başlamıştır.

Başka amaçla kullanılan camileri satın alıp elden geçirerek tekrar cami işlevini kazandırmakla tanınmış merhum Rafi Görgün Hafız (1917-1992) tarafından, Abdülvahit Tekkesi 1950'li yıllarda satın alınmış ve tekrar cami haline getirilmiştir.

Bu cami 1980'li yıllarda yıkılarak yerine "Abdülvahit Hoca Camii" adıyla betonarme bir cami yapılmış, 2007-2008 yılında bu cami de yıkılarak yerine bu günkü iki katlı betonarme cami inşa edilmiş ve adı "İmam Aslan Camii" olarak değiştirilmiştir. Böylece hem "Kubbe Mescidi Sokağı", hem de "Abdülvahit Hoca Camii" adları tarihten silinmiştir.

Temennimiz odur ki, 100 yıldan fazla bir geçmişi olan, mescid-tekke ve cami işlevini yürüten bu binaya eski

Foto 3: İ. Aslan Camii'nin güney cephesi.

adı olan "Abdülvahit Hoca Camii" ismi verilerek geçmiş anılsın ve yaşatılsın. Bu arada restore eden hayırseverin adı da bir levhaya yazılarak asılsın. Camiin kuzey duvarında bulunan Şeyh Mahmud Efendi'nin de unutulmaması için mezarının penceresine, onu tanıtan bir levha asılmalıdır.

SONNOTLAR

- (1) Mustafa Kaymakçı-Cihan Özgün, Rodos ve İstanköy Türklerinin Yakın Tarihi, "Ege Denizi'nde Yükselen Sessiz Çılgılık", Karşıyaka-İzmir 2015, s. 80; Cabir Doğan, "Fethinden Kaybına Rodos (1522-1912)", SDÜ Fen Edb. Fak. Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 2013, Sayı: 30, s. 67-88.
- (2) Abdülkadir İkbâl, "Bir Vebal, Bir Araştırma", GAP Gündemi Gazetesi, Nisan 2000.
- (3) İkbâl, a.g.m.
- (4) İkbâl, a.g.m.; Mahmut Karakaş, Şanlıurfa Evliya ve Âlimleri, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay. Ankara (tarihsiz), s. 227-228.
- (5) Şer'i Mahkeme Sicilleri, Defter Arşiv No. 223; Karakaş, a.g.e, s. 227.
- (6) İkbâl, a.g.m.
- (Not: Hacı Abdülvahit Hoca Efendi'nin fotoğrafı Şair-Yazar Mehmet Kurtoğlu'nun arşivinden temin edilmiştir.)

REFERANSLAR

- A.Cihat Kürkçüoğlu, Şanlıurfa İli Camileri, Şanlıurfa Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü, Ankara 2013, s. 19.
- Abdülkadir İkbâl, "Bir Vebal, Bir Araştırma", GAPGündemi Gazetesi, Nisan 2000.
- Cabir Doğan, "Fethinden Kaybına Rodos (1522-1912)", SDÜ Fen Edb. Fak. Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 2013, Sayı: 30, s. 67-88.
- Mahmut Karakaş, Şanlıurfa Evliya ve Âlimleri, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay. Ankara (tarihsiz), s. 227-228
- Mehmet Kurtoğlu, "Muhacir Bir Alim", GAP Gündemi Gazetesi, 2008
- Mustafa Kaymakçı-Cihan Özgün, Rodos ve İstanköy Türklerinin Yakın Tarihi, "Ege Denizi'nde Yükselen Sessiz Çılgılık", Karşıyaka-İzmir 2015.
- Şer'i Mahkeme Sicilleri, Defter Arşiv No. 223

ANILAR-ANEKDOTLAR -3

Edibe (KÂHYA) AYDIN
Emekli Öğretmen

SICAK PİDENİN ISITTIĞI KALPLER

Bundan tam elli yıl önce on yedi yaşında idealim olan mesleğe kavuşmuşum. İlk görev yerim olan Urfa Yakupkalfa İlkokulu'nda öğrencilerimle buluşmak için okuluma gittim. Doğduğum şehrin bir mahallesi olmasına rağmen şehrin kenarında bir yer olduğu için hiç oraya gitmemiştim. Belediye hizmeti olarak sadece elektrik ve su vardı. Ne yol, ne kanalizasyon, ne temizlik, ne ulaşım, ne de çevre düzeni vardı. Sokaklar taş, toprak ve açıkta akan kanalizasyon suları ile geçilmez durumdaydı. Her şeye rağmen bir okul vardı. Öğrencilerin aileleri zar zor geçinen yoksul ailelerden oluşuyordu. Ama hepsinin yüreği sevgi dolu, öğretmene okula saygılı insanlardı. Deneysel olmadığı için okul müdürü beni beşinci sınıfların birine götürüp tanıştırdı. Öğrencileri görünce yere düşmek için duvara yaslandım. Sıralarda birçoğu sakal tıraşı olmuş, bir genç grubu oturuyordu. Okul müdürü gidince masaya kapanıp ağlamaya başla-

dim. Benim yaşımda olan bu çocuklarla ders yapmayı hayal etmemiştim. Bu öğrenciler evlerinden alınıp on iki yaşında okula başlatılan çocuklardı. Okul müdüründen birinci sınıf okutmak istediğimi söyledim. Ne ise bu isteğim kabul oldu. Atmış iki kişilik sınıfla kısa sürede kaynaştım. Sınıfta on iki Mehmet, altı Mahmut vardı. Bunlardan birisi de yıllar sonra ünlü Türkücü olacak Mahmut Tuncer idi. Kısa sürede soyadlarını ezberleyerek Mehmet ve Mahmutları karıştırmadım. Bunlar arasında anımın kahramanı Selami Cambeyli vardı. Selami esmer kapkara gözlü sevimli bir çocuktur. On bir kardeşli bir ailenin kaçıncı çocuğu olduğunu bilmiyorum. Babası ölmüştü. Annesi gücü yettiği kadar onları yetiştirmeye çalışıyordu. Kış olmasına rağmen Selami'nin üstünde palto gibi bir koruyucu kıyafeti yoktu. Annesinin bezden diktığı başlık kulaklarını soğuktan koruyordu. Çantası da bezden dikilmişti. O zamanlar naylon poşetler de

yoktu. Çantalar tahtadan yapıldığı için pahalıydı. Öğrencilerimin yoksulluğu her hallerinden belliydi. Kendimce bir şeyler yapıyordum. Okul Balıklıgöl'e yakın olduğu için seyyar satıcılardan haşlanmış mısır alıp parça parça dağıtıyordum. Muz çok pahalı olduğu için onlara birer dilim dağıtıyordum. Annem çamaşır ve üst giyim alıyordu. En çok yaptığım okulun yakınındaki fırından pide alıp dağıtmaktı. Okula gelirken atmış iki pidenin parasını veriyordum. Beslenme teneffüsünde sıcak pideler sınıfı geliyordu. Ben pideleri öğrencilerin sırasının üstüne koyuyordum. Atmış ikinci öğrencinin pidesini verirken, birinci öğrenci yavan pideyi çoktan bitirmiş oluyordu. Pideyi en çok sevenlerden biri de Selami'ydi. Ön sırada oturduğu için pideyi iştahla yediğini görüyordum.

Yıl 1966'dan 1986'ya gelmişti. Ben İstanbul Merter'de 50. Yıl Ahmet Merter İlkokulu'nda öğretmendim. Okulumuzun çok güzel bir halk oyunları ekibi

ve onları yetiştiren Ahmet Samur adlı bir öğretmeni vardı. Ahmet öğretmeni-miz bir yarışma için çok iddialı hazırlanmıştı. Ama ekibin yedek ve asil öğrencilerin sayısı kadar kıyafeti yoktu. Kiralamak istesek de aynı kıyafetten yeterli sayıda bulunmuyordu. Ortak kararlar kumaş alıp diktirmek gerekiyordu. Ama bu kadar kısa sürede bunu kim dikebilirdi? Bu sorunun cevabı bir veliden geldi. "Bizim sokakta Selami adında bir genç var zamanla yarışıyor-muş. Altı dakikada pantolon, sekiz dakikada elbise dikiyormuş. Birlikte gidelim. Belki bize yardımcı olur." Dedi.

Okul müdürü, Selami ile görüştüğünde:

- Size yardımcı olurum. Ama benim de bir isteğim var. Onu yerine getirir misiniz?

- Buyrun Selami Bey sizi dinliyoruz

- Geçen hafta sizin okulun önündeki otobüs durağında öğretmenim Edibe Kâhya (Aydın) gördüm. Bana

öğretmenimi bulursanız kıyafetlerinizi dikerim.

- Selami Bey siz başlayın yarın sizi öğretmeninizle buluşturacağız

Sabahtan okula geldiğimde okul müdürümüz Mevlüt Öztürk:

- Hocam okul çıkışı sizinle bir yere gideceğiz eve gitmeyin. Dedi. Merak ettimse de söylemedi. Son dersin zili çaldığında merakım daha da arttı. Ne ise merakımı giderecek ana yaklaşıyordum. Okul müdürü arabasını iki sokak sonra bir atölyenin önünde durdurdu. Kapı açık olduğu için içeri girdik. Uzun koridorlu loş bir yerde yürürken karşıda iki eli ile başının üstünde küçük bir koltuk ile yaklaşan bir genç göründü. Halen ne olduğunu anlamamıştım. Koltuğu atölyenin aydınlık bir yerine indirdi.

- Buyrun oturun öğretmenim. Dedi.

Başımı kaldırıncaya sıcak pide buharının arasında elindeki pideyi iştahla

yiye küçük Selami'yi tanıdım. Gözleri yine ışıl ışıl parlıyordu. Bakışları sınırsızdı. Sarıldım. Heyecanla çarpan kalp atışlarımız birbirine karıştı. Koltuğa oturdum. Elimi öptü. İlk söylediği cümle halen kulaklarımda yankılanır.

- Öğretmenim bizim aç olduğumuzu nereden biliyordun? Bize aldığın pidelerin ne tadı ne kokusu aklımdan çıkmıyor.

Selami ile buluşmamızın üstünden otuz yıl geçti. Eşini ilk benimle tanıştırdı. Çocuklarının okulları ile ilgili hep benim görüşümü aldı. Yıllarca bana özel günlerde çok güzel kıyafetler dikti. Selami'nin yüreğini ısıtan sıcak pideleri ben de unutmadım. Şu anda çok başarılı bir işadami, oğlu ve kızı üniversiteyi bitirdi. Yakın zamanda kızını evlendirdi. Öğretmen, ürününü en geç hasat eden bahçevandır. Yıllar geçse de emeğinin karşılığını alıyorsunuz. / 13 Ekim 2016

URFA'DA SINIFIN SOBASINI YAKAMAYINCA ETTİĞİM DUA KABUL OLDU

Yıl 1966, Urfa'daki ilk görev yerim olan Yakupkalfa İlkokulu'ndayım. Kış mevsiminin en soğuk günlerini yaşıyoruz. Okul tek katlı, etrafı tamamen açık. Bugünkü gibi ne yalıtım ne çift cam, ne de kalorifer var. Öğrenciler okula gelmeden; okuldaki hizmetliler sınıftaki sobayı yakar, sınıfın köşesindeki kova ya da birkaç parça odun koyardı. Ben çocuklardan önce sınıfa girerdim. Çünkü öğrencilerin sobaya çok yaklaşmamasına dikkat ederdim. Minik elleri ellerimin arasına alıp ısıtmaya çalışırdım.

Bizim evimizde bir kömür, iki de gaz sobası vardı. Kömür sobasını annem yakardı. Bu nedenle hiç soba yakmamıştım. Sobanın nasıl yakıldığını bilmiyordum.

Soğuk günlerden birinde sınıfa girdikten bir süre sonra, soba söndü. Ne

yapacağımı bilmiyordum. Hemen sınıfın kapısını açtım. Sağa sola bakınmaya başladım. Sobayı yakacak bir hizmetlinin beni görmesini ve sobayı yakmasını söyleyecektim. Okulun salonunda, okul müdürü beni sınıfın dışındayken görünce:

"Hocam! Hayrola neden dışarıdasın?" Diye sordu.

Soruya cevabım hazırды.

"Müdür Bey sınıfın sobası söndü, okul hizmetlisini arıyorum. Sobayı yak-sın."

Okul müdürü Mehmet Geçgel'in cevabını aradan geçen bunca yıla rağmen asla unutmadım.

"Hocam bu nasıl bir çözüm aramak? Bir gün mutlaka evleneceksin. Evinin sobası sönmeye sobayı yakmak için sokaktan birini mi çağıracaksın"

O yıllarda Urfa'da kaloriferli ev yoktu. Ben sadece adını duymuştum. Buna rağmen cevabım çok içten ve hızlı oldu.

"Müdür Bey ben Allah'tan karoliferli ev istiyorum. Allah bana kaloriferli ev versin çünkü ben soba yakmasını bilmiyorum." Dedim.

Allah dualarımı kabul etti. Hayatım boyunca hiç soba yakmadım. Allah'tan memleketimde olmayan kaloriferli evimin olmasını o kadar yüreğten istemişim ki; Allah duamı kabul etti. Allah hepimizin meşru dualarını kabul etsin. / 28.06.2018

BAYRAM TÖRENİNE KATIL KI; CUMHURİYETİ KORUYABİLESİN

Yıl 1971 Urfa Vatan İlkokulu'nda üçüncü sınıf okutuyorum. Sınıfım 52 kişi ama ben bu durumdan şikâyetçi değilim. Erkek olsam “delikanlı” derlerdi. Çünkü yorulmak, durmak yok. İzin almak yok. Çünkü ülkem aydınlanmaya ihtiyacı var. Biz öğretmenler Güneş olup bir anda dünyayı aydınlatamayız. Ama yıldız olup gökyüzünde birleşsek karanlıkları aydınlatır, “Kutup Yıldızı” olup doğru yönü gösterebiliriz.

Her milli bayramdaki heyecanı öğrencilerimle birlikte yaşadım. Anadolu'da bayram törenleri stadyumların türbinlerinden izlenir, törene katılan öğrenciler öğretmenleri ile türbindeki protokolün önünden geçerdiler. Geçit törenine katılan öğrenciler izci ve benzeri kıyafetlerle bayrama katılırdı.

Sınıfımda boyu 105 cm, başı normalden büyük olan Mehmet Y..... adında bir öğrencim vardı. Bayram törenlerine hiç katılmıyordu. Çünkü boyunun kısalığından dolayı çocukların acımasız eleştirileri ile üzülür, aynı zamanda hızlı yürüyemediği için arkadaşlarından geri kalırdı. Bu nedenle ailesi onu bayramlara göndermezdi. Ben bu duruma üzüldüm ailesini ikna edemedim. Bu kez karar verdim. Mehmet'i törene katacaktım. Önce Mehmet ile konuştum.

-Mehmet Cumhuriyet Bayramı törenine katılmak ister misin? Gözleri doldu. Kocaman başı yana eğildi.

-Öğretmenim herkes benimle alay ediyor diye annem göndermek istemiyor

-Mehmet ben annenle konuşacağım. Sen törene katılacaksın.

-Öğretmenim ben törene neden katılacağım?

-Mehmet törene katıl ki; cumhuriyeti koruyabilesin.

-Ama öğretmenim benim boyum kısa asker de olamam cumhuriyeti nasıl koruyacağım?

-Mehmet Cumhuriyet boyla değil akılla, bilimle cesaretle korunur. Sen

1960'lı yıllarda Cumhuriyet Bayramı Kutlaması

okuyup Cumhuriyetin değerleri içinde ülkeneye hizmet edeceksin.

Aklımdaki projenin ilk adımını uygulamaya başladım. Okul çıkışı çarşıya gittim. İzci kıyafeti olabilecek hâki renkli bir kumaş, kırmızı fular, izci düğü ve kep aldım. Çünkü Mehmet'in üstüne olacak izci kıyafeti olmadığı için özel hazırlamam gerekiyordu. Kıyafet tamamlanmıştı. Sıra aileyi ikna etmeye geldi. Kararlıydım. Mehmet törene katılacaktı. Ertesi günü annesini çağırdım. Hazırlıkları anlattım. Annesi: “Hocam eve dönünce üzülüp ağlıyor. Lütfen götürmeyin.” Anneyi çok iyi anlıyordum. Ama benim teklifime hayır cevabı alacağımı aklımdan geçirmiyordum. “Ben törene Mehmet'in elinden tutarak gideceğim. Tören sırasında protokolün önünden birlikte geçeceğim” dedim.

Mehmet'in annesinin gözlerinden iki damla yaş yanaklarından süzülmeğe başladı. Bir süre yutkundü. “Sizinle yürürse gelsin.” Dedi.

Bayram sabahı Mehmet kıyafetini giymişti. Çevresindeki meraklı bakışlardan rahatsız olmuyordu. Çünkü ilk

kez bir törene katılacaktı. Ben de çok heyecanlıydım. Acaba protokolün önünden geçerken Mehmet'in elinden tutmam nasıl karşılanacaktı?

Öğrenciler sıra oldu. Ben Mehmet'in elinden tuttum tören yerine gittik. Resmi geçit sırası bizim sınıfa gelince Mehmet'in elini tuttum. Bandonun ritmine uyarak yürümeye başladık. Sol tarafımda sınıfımı, sağ tarafımda Mehmet'i kontrol ediyordum. Türbinlerde iğne atsan yere düşmezdi. Birden stadyumda bir alkış tufanı koptu. Protokol ve türbindeki herkes ayakta alkışlıyordu. Bu satırları yazarken kalbim o günkü gibi çarpıyor. Tören sonrası okula geldik. Mehmet'in annesi de töreni izlemiş. Mehmet Cumhuriyeti korumaya kararlıydı. Derslerine çalıştı liseyi bitirdi. Bir devlet kurumunda memur olarak görev yaptı. Şu anda 55 yaşında. Mehmet katıldığı bayram töreninden sonra hayata hep pozitif baktı. Evlendi. Çocukları oldu. Kendisini sevgi ile kucaklıyor, “cumhuriyeti korumaya devam” diyorum. / 29 Ekim 2016

ŞANLIURFA VALİLİĞİ - ŞURKAV
BALIKLIĞÖL-RIZVANIYE
El Sanatları Külliyesi

Geleneksel El Sanatları Yeniden Canlanıyor

Osmanlı Dönemi Rakka Valisi Rızvan Ahmet Paşa tarafından H. 1149 (M. 1736) tarihinde yaptırılmıştır. Külliye; Rızvaniye Camii avlusunu çevreleyen önleri revaklı medrese odalarından meydana gelmiştir. Rızvaniye Camii ve Medresesi 1992-93 yıllarında Şanlıurfa Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı (ŞURKAV) tarafından restore edilmiştir.

2017 yılında Rızvaniye Vakfı tarafından ŞURKAV'a tahsis edilmiş olan bu külliye; ilimizde Geleneksel El Sanatları ile Türk Süsleme Sanatları alanlarında faaliyet gösteren sanatçılarımızın faaliyetlerini daha rahat yürütebilmesi, diğer sanatçılarla bir arada olabilmesi, talebe yetiştirebilmesi ve eserlerini sanatseverlere birinci elden ulaştırabilmesi amacıyla **Balıklığöl-Rızvaniye El Sanatları Külliyesi** olarak yeniden işlevlendirilmiştir.

Balıklığöl-Rızvaniye El Sanatları Külliyesinde Yer Alan El Sanatları

Ney	Nakkaşlık	Tesbih	Kazalık	Ağaç Oymacılığı
Keçe	Bez Dokuma	Sahaf	Filografi	Takı Tasarımı
Tezhip	Bez Bebek	Topaç	Kalemkar	Ahşap Tarak
Kaligrafi	Kanaviçe	Ebru	Hüsn-i Hat	Bendir - Kürk

2019 GÖBEKLİTEPE YILI ANISINA
Yağlı Boya Tablo: M. Nihat KÜRKÇÜOĞLU